

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**Дослідження традиційного смислоутворюючого характеру народних
мотивів на Закарпатті, використання у візуальному вихованні закладів
дошкільної освіти**

Матей Кінга Робертівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: Дошкільна освіта

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

Габода Єва Бейлівна

ст. викладач

Завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти:

Біда Олена Анатоліївна

(доктор педагогічних наук, професор)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти**

Кваліфікаційна робота

**Дослідження традиційного смислотворюючого характеру народних
мотивів на Закарпатті, використання у візуальному вихованні закладів
дошкільної освіти**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV -го курсу

Матей Кінга Робертівна

освітня програма: Дошкільна освіта

спеціальність 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **Габода Єва Бейлівна**

ст. викладач

Рецензент: **Чопак Єва Василівна**

ст. викладач

Берегове
2025

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék

**A HAGYOMÁNYOS NÉPI MOTÍVUMOK JELENTÉSHORDOZÓ
JELLEGÉNEK VIZSGÁLATA KÁRPÁTALJÁN ÉS AZOK
FELHASZNÁLÁSA AZ ÓVODAI VIZUÁLIS NEVELÉSBEN**

Szakdolgozat

Készítette: Máté Kinga

IV. évfolyamos óvodapedagógia

szakos hallgató

Témavezető: Gabóda Éva

adjunktus

Recenzens: Csopák Éva

adjunktus

Beregszász – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. ЩО ТАКЕ ПОНЯТТЯ «НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО»?.....	8
1.1. Предмети, художники, декоративні техніки	10
1.2. Історичні події та переломні моменти, що вплинули на народне мистецтво	15
II. УГОРСЬКЕ НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО – ЩО Є СПРАВДІ УГОРСЬКИМ	19
2.1. Угорські народні мотиви та осередки народної культури на Закарпатті	20
2.2. Характеристика та мотиви народного мистецтва Закарпаття	22
III. ЦІННОСТІ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В ДИТЯЧОМУ САДКУ, АБО ЯК ЦЕ	
ВІДОБРАЖЕНО В БАЗОВІЙ ПРОГРАМІ.....	27
3.1. Діти, народ та ігри – все, що має цінність	30
IV. МОТИВИ НА ЗАКАРПАТТІ, АБО ХТО ЗБЕРІГАЄ ЦІ СКАРБИ.....	32
4.1. Галь Адель, етнограф	32
4.2. Гіді Ендре, кераміст	36
4.3. Кокаш Ержебет, народна співачка	39
4.4. Шедер Ірина, майстерня текстильного декору	44
4.5. Висновки на основі записаних даних	46
V. ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНИХ МОТИВІВ У БОРЖАВСЬКОМУ	
ДИТЯЧОМУ САДКУ.....	49
5.1. Місце проведення дослідження.....	50
5.2. Мета та гіпотеза дослідження.....	51
5.3. Метод та інструментарій дослідження	51
5.4. Дослідницький процес та учасники	53
5.5. Результати та корисність дослідження	55
ВИСНОВКИ.....	59
РЕЗЮМЕ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63
ДОДАТКИ	
СПИСОК КАРТИНОК	

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. MIT TAKAR A NÉPMŰVÉSZET FOGALMA?	8
1.1. Tárgyak, művészek, díszítőtechnikák	10
1.2. Történelmi események és fordulópontok, amelyek hatással voltak a népművészetre	15
II. MAGYAR NÉPMŰVÉSZET – MI IS SZÁMÍT IGAZÁN MAGYARNAK?	19
2.1. Kárpátaljai magyar népi motívumok és a népi kultúra központjai. Kárpátalja, mint terület jellemzői.....	20
2.2. Kárpátalja népművészeti jellemzői, motívumai.....	22
III. NÉPMŰVÉSZETI ÉRTÉKEK AZ ÓVODÁBAN, AVAGY HOGYAN NYILVÁNUL MEG AZ ALAPPROGRAMBAN.....	27
3.1. Gyermek, nép és játék – minden, ami jelentést hordoz.....	30
IV. MOTÍVUMOK KÁRPÁTALJÁN, AVAGY KIK ŐRZIK EZEKET A KINCSEKET .	32
4.1. Gál Adél, néprajzkutató.....	32
4.2. Hidi Endre, keramikus.....	36
4.3. Kokas Erzsébet, népi énekes	39
4.4. Seder Irén, a textildíszítés ápolója.....	44
4.5. Következtetések a művészek által rögzített adatokból kifolyólag	46
V. A NÉPI MOTÍVUMOK FELHASZNÁLÁSÁNAK GYAKORLATA A BORZSOVAI NEFELEJCS ÓVODÁBAN.....	49
5.1. A kutatás helyszíne	50
5.2. A kutatás célja és hipotézise	51
5.3. A kutatás módszere és eszközei	51
5.4. A kutatás folyamata és résztvevői	53
5.5. A kutatás eredménye és hasznossága	55
ÖSSZEFOGLALÁS	59
REZÜMÉ.....	61
IRODALOMJEGYZÉK.....	63
MELLÉKLETEK.....	
KÉPJEGYZÉK	

BEVEZETÉS

A mai világban igen szerteágazó a népi motívumok megjelenése. Sokan azt gondoljuk, hogy a díszes minták újból trenddé varázslása megment minket attól, hogy elhaljon népi díszítőművészetünk. Azonban ez nem elég ahhoz, hogy célunkat elérjük. Azt gondolom, hogy már óvodáskortól kezdve meg kellene ismertetnünk a felnövekvő generációt azzal, hogy miként, hogyan éltek az őseink, milyen tárgyakat készítettek, azokat hogyan díszítették. Mert csak ebből táplálkozva tud minden nemzet megmaradni a sajátjának. Azt gondolom, hogy erre a mély tudásra szükségünk van, főleg ezekben a „viharos” időkben. Ehhez azonban, mint ahogy Kós Károly is írja 1988-ban, A régi Kalotaszeg című művében: „...és ehhez hit is kellene, és nagy fanatizmus is, és rettenetesen sok munka”. Amikor a témát kiválasztottam, szerettem volna bővebben azonosulni népünk múltjával, s azzal, hogy egyes eszközöket miért, mikor használtak, minek megfelelően díszítették, hol milyen népviselet volt a jellemző. Valamint felkeresni azokat a híresebb vagy éppen kevésbé híres népművészeket, akik még ma is nemcsak őrzik, de gyakorolják ezeket az értékes mesterségeket.

A munkám célja, hogy egy általános jellemzést adjon arról, hogy mi is az a népművészet, melyek azok a motívumok és jellemzők, amelyek valóban sok jelentést hordoznak itt, Kárpátalján. Küldetésem még az is, hogy megismerjem az összes olyan óvodai lehetőséget, amelybe bele lehet csempészni a hagyományokat, a szimbólumokat. Továbbá, ami igazán lényeges, az az, hogy információt gyűjthessek azoktól a művészekről, szakértőktől, akik ebben a témában ma is kiemelkedőek, hogy ezáltal összegezhessem a ránk jellemző motívumok hatalmas világát és megismertessem az olvasóval életüket, tevékenységüket. Megvizsgálom, hogy milyen közös vonások vagy éppen eltérések vannak hivatásuk útján bizonyos kérdések tekintetében.

„Mert össze kellene szednünk nagy fáradtsággal (az ország minden részéről) a széjjelszórt köveket, hogy azokkal a magunk képére építhessünk” – így folytatja Kós Károly. Ha már sikeresen összegyűlt az elegendő háttértudás, nem maradt más hátra, mint kipróbálni mindezt az óvodában. Az Alapprogram tartalmazza a népi kismesterségekkel és díszítőművészettel kapcsolatos munkát, azonban bevallhatjuk, hogy kimondottan nem tapasztalunk meg minden részletet a mindennapokban. Kutatásommal az volt a cél, hogy megvizsgáljam a gyerekek reakcióját, érdeklődését, kitartását azokkal a tevékenységekkel kapcsolatban, amelyet előző kutatásom során ajánlottak óvodai szintre a népművészek, valamint, amit a szakirodalom előírt. Szeretném bebizonyítani, hogy a népi hagyományunknak igenis van ereje, éppen ezért hatalmas szerepe az óvodai vizuális nevelésben, és nem elhanyagolható. A motívumok által a gyerekek meg tudják érteni

az őt körülvevő környezet és a tárgyi világ kapcsolatát, s nemcsak eszközhasználata, hanem egész személyisége is fejlődik.

Mindezek értelmében munkám első 3 fejezetében a téma szakirodalmi oldalát boncolgatom. Domanovszky, Tarján, Balassa, Bodnár, Platthy – Rónai munkáiból merítve feldolgozom a népművészet fontos kérdéseit, jelentőségét. Kész, Dupka, Kósa – Filep, Móricz munkái Kárpátalja, mint régió elhelyezésében segít a hagyományok, népművészet térképén. Továbbá a különböző óvodai programok, módszertani kiadványok segítettek az óvodai vizuális nevelés és a népi motívumok kapcsolatának tanulmányozásában.

A negyedik fejezetben elhelyezett 4 értékes mélyinterjúból begyűjtött tudással indulok neki az óvodának: Gál Adél, néprajzkutató, Hidi Endre, keramikus, Kokas Erzsébet, népi énekes, és Seder Irén, szövőasszony beszámolóit által kikerekedett a korábbi szakirodalmi alapozás, és sikerült gyakorlati ismereteket szerezni, mind a technikákról, mind a díszítésről, mind a múzeumpedagógiai részeiről, és a megkérdezettek életútja motiváló lehet számunkra, hiszen érdemes kultúránkat művelni.

„Mert azt tanultam mindenütt, azt láttam minden nagy nemzetnél, hogy az apák dolgát folytatják az utódok”. Kós Károly érthetően és egyszerűen így zárja gondolatmenetét. S valószínűleg most én is azt kívánom, hogy mindannyian legyünk büszke művelői nemzeti kincseinknek, de ne csak művelői, hanem magas fokú tanulmányozói is az életünk minden pillanatában. Vigyük be az óvodákba, iskolákba, foglalkozzunk vele gyakran, mert máskülönben elkophat. Legyen ez az a szakdolgozat egy jó alapja ennek az elhatározásnak.

I. MIT TAKAR A NÉPMŰVÉSZET FOGALMA?

„Népművészet! – milyen dohos, halottas szagú szó. Vajon benne van-e a lelke a népnek, él-e benne, világít-e, megihlet-e bennünket, megrészezt-e?” (Fülep Lajos, 1978).

Magát a fogalmat kívülről értelmezve megállapíthatjuk, ami a népművészet „leple” alá tartozik, az egy bizonyos nép szokását, hagyományát tükrözi magában. Magyarokként a magyar népművészetet ápoljuk, adjuk tovább a következő generációnak, ha azt mondanám, hogy mi vagyunk a fa, akkor a magyar népművészet a mi gyökerünk. Amely sokszor megtépázódik, láthatjuk akár, ha Tarján Gábor (1991) egyik munkáját olvassuk, amelyben azt állítja, hogy a népművészet tisztelete kissé kihalóban volt a társadalom részéről, például amikor a 19. századig az urbanizálódott, iskoláztatott réteg nevetségesnek tartotta a paraszti, vidéki kultúra elfogadását, azt gondolta a földművelő parasztságról, hogy elmaradott és műveletlen (Tarján, 1991:6-7).

Azonban, hogy ez a felfogás mitől fordult meg, vagyis, hogy miért kezdték társadalmi szinten értékelni a népi művészetet, ahhoz meg kell értenünk a nemzeti kultúra fogalmát. Ugyanis a nemzet nem más, mint több társadalmi réteg együttese, amely történetileg jött létre, és így természetes, hogy valamilyen közös kultúrán alapszik. A nemzeti kultúra ebből adódóan pedig nem más, mint az összetartozásnak a mibenlétét szimbólumokkal, jellemzőkkel körbeölelő dolog. Tehát ahhoz, hogy beszélhessünk egy nemzetről, szükségünk van ezekre a kulturális szimbólumokra, amelyek tulajdonképpen nem mások, mint a sztereotípiák. Ez az elképzelés pedig azt mutatja, hogy a mindennapok jelenségei adják a nemzeti kultúrát. Egy másik értelmezés szerint nem a mindennapokban van ez jelen, hanem sokkal inkább a történeti rítusokban, mintegy nemzeti múlt emlékköveként lép elő. Egy harmadik felfogás pedig innovációnak tartja a nemzeti kultúrát (Barna, 2011:61-63).

„Minden nemzeti kultúra arra törekszik, hogy a befolyása alá vont egyéneknek világos történeti tudatuk, közös kulturális viselkedésformáik, egyértelmű összetartozás-érzésük és sajátos személyiségstruktúrájuk legyen” (Barna, 2011). Ehhez pedig olyan toposzokra, vagyis népre és nemzetre jellemző sajátosságokra és kulcsszimbólumokra van szükség, mint például a népi kultúra. Magának a népi kultúrának a beemelése a nemzetibe a 19. században kezdődött, mert szükség volt olyan kulturális jelenségekre, amelyek az ősi világot reprezentálták. Azonban ezek az elemek felhívták a figyelmet arra a rétegre, amely azokat képviselte: a parasztságra, valamint a vidékre, ahol az élt. Ezért is nyer igazat az, hogy a 19. század elején a felkapott nagyhagyomány, vagyis a műveltség kiszorította a kishagyományt, amelyet a parasztság képviselt. Azonban a 19.

század közepétől kezdhethetjük el számlálni a „felfedezett népi és nemzeti kultúra” időszakát (Barna, 2011:65).

Hogy még jobban erősítsem a gondolatmentet abból a szempontból, hogy a 20. században hogyan szerették volna visszaszínesíteni a szürkülő népi kultúrát, említést teszek a 1970-es évekbeli táncházmozgalomról. Ez egy olyan fontos esemény a hagyományok megőrzésének történetében, hogy még az UNESCO-örökségek listájára is felkerült 2011-ben, melyet világszerte elismernek és tisztelnek. Ez a megmozdulás tulajdonképpen arról szól, hogy 1972-ben budapesti amatőr tánccsoportok először saját szórakozásukra, majd fiatalok széles körével, valamint a Bartók együttes közreműködésével néptánc és népzenei megújulást vittek végbe, mondhatnánk úgy is, hogy a falvak táncai meghonosodtak a városokban, s így nem folytatódott a már falusi hagyomány-haldoklás sem. Azt még érdemes kiemelni, hogy ez –bár budapesti jelenség volt- megtalálható egészen Japántól Amerikáig, tehát nem csak Magyarországon vannak jelen magyar táncházak. Azért volt ezt fontos „elvégezni”, mert a határon túli magyarsággal nehéz volt tartani a kapcsolatot, egyre feledésbe merültek a népzene, néptánc alapfogalmai, valamint a városokba sok falusi költözött, erőltetett iparosítás zajlott, és elkezdtek a különböző látásmódok keveredni. Az identitás fogalma igen kardinális, hiszen ez alapján őrizhetjük meg motívumainkat, népi kultúránkat, és pontosan az ilyen mozgalmak segítették összekovácsolni ezeket az értékeket (Abrakovits, 2012:151,156).

Az identitástudat pedig folyamatosan fejlődik bennünk, és a szerkezete különböző motivációs erők hatására alakul bennünk. Ahhoz pedig, hogy az identitásunkat megőrizzük, intézményekre van szükségünk, mégpedig óvodára, iskolára, templomra, családra, folklórra. Ha ezek hiányoznak, akkor sajnos az identitásőrzés lehetetlen. Mindezeket összefoglalva pedig leszögezhetjük, hogy volt értelme harcolni, küzdeni a túlzott globalizáció ellen, megtartani azokat a stílusjegyeket, jellemvonásokat, szimbólumokat, amelyek megalkotják nemzeti kultúránkat, értékeinket. Vagyis a kulturális és etnikai identitástudat egy rendkívül fontos része az életünknek.

Most, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy miért került háttérbe és miért jött onnan újra elő a népművészet és mi is annak fontossága, most az olvasót egy mélyebb boncolgatásba vinném a fogalmat illetően. Hogy mi is az a népművészet? Mi is tartozik ennek tárgykörébe? Mit miért és miért pont azzal a céllal készítettek és próbálnak megőrizni még ma is?

Mint korábban említettem, a néphagyomány, népi kultúra vagy népművészet szerves részét képezi a népi művelődésnek, ezért bír olyan kardinális jelentőséggel. Maga a népművészet pedig egy tárgyi művészet, hiszen tárgyak képviselik: múzeumokban, kiállításokon, paraszti hajlékokban vagy üzletekben.

„Maga az elnevezés a nép esztétikai igényű alkotó tevékenységét s ennek eredményét különíti el az úgynevezett magasművészettől, a hivatásos vagy – egy harmadik kifejezéssel élve- az intellektuális művészettől” (Platthy – Rónai, 1982:7). Ettől függetlenül persze ezeknek is vannak érintkezési pontjaik, kapcsolataik, kölcsönhatásaik, tehát nem kell két különálló világról beszélnünk az előbb leírt mondat értelmezésében (Platthy – Rónai, 1982).

1.1 Tárgyak, művészek, díszítőtechnikák

Tehát szűkebb értelemben a népművészethez a tárgyi művészet tartozik, tágabb értelemben azonban a népi dalokat, a népi meséket, mondákat is ide sorolhatjuk, valamint a népi hangszerek (furulya, dudu, nyenyere) megszólaltatása is itt talál otthonra.

A népi díszítőművészet kifejezés használata nem teljes, merthogy nem fedi teljesen a népművészet jelentését, hiszen ahogy az előbb említettem, a népi művészet sokkal inkább *tárgyi*, és nem csak a mintákra és díszítőmotívumokra fókuszál.

Nagyon érdekes ezzel a megállapítással összevetni azt, amit az Enciklopédiában találhatunk, hiszen ott taglalják azt is, hogy igenis fontos a díszítettség, s talán fontosabb, mint a tárgy használhatósága. Ugyanis a tárgy használhatósága csak néhány történeti jellemvonást tud szolgáltatni számunkra. Így inkább azokat a tárgyakat emeli a népművészet körébe, amelyeknek megnőtt az esztétikai jelentőségük a felhasználhatósággal szemben. Ezekhez többnyire az ünnepi tárgyak, eszközök tartoznak, de nem rekeszthetjük ki teljesen a mindennapi tárgyakat sem, hiszen utóbbiaknak is rendelkeznek esztétikával. Valamint azt is fontos megemlíteni, hogy a paraszti kultúra és a felsőbb rétegek kultúrája között mindig van kapcsolat (Magyar Néprajzi Lexikon, n. é., népművészet címszó).

Ha már menetelünk a fogalmak ismertetésével, akkor az is érdekes tény, hogy a nép nem művésznek nevezi az alkotót: sokkal inkább faragópásztornak, íróasszonynak, szövőasszonynak vagy ezermesternek. A hímzést pedig varrásnak, varrottasnak mondja, mesterét pedig varrónak, hímvarrónak, míg a díszítő tevékenység megjelölése az írás; éppen ezért a hímes tojást népünk nemcsak festi, hanem írja is. Újabban pedig a cifrázás szót is szokták használni, ami kör alakú díszítményt jelent, és a 16. században jelent meg először, ma már pedig több jelentése is van, például a táncot is cifrázzák (Magyar Néprajzi Lexikon, n. é., alkotó, hímzés, cifrázás címszavak).

De mik is ezek a tárgyak, amiről a népművészet annyira áradozik? Ezek a tárgyak a nép szükségleteihez igazodtak, tehát minden olyan tárgy, amelyet a nép készített, és azt teljes mértékben használta is, tehát szükség volt arra, hogy ezek megfeleljenek rendeltetésüknek és a formájuk is a célszerűség igényéhez igazodjék. De kérdés lehet az, hogy melyek azok a tárgyak,

amelyeket művészek vélhetünk? Külső szemlélőként megállapíthatjuk azt, hogy amin felfedezhetünk valamilyen díszítést, azt művészek tekinthetjük. Ezek a díszített tárgyak pedig valójában ünnepekhez köthetők, és azt is meg tudják határozni, hogy valóban ünnep lesz-e az ünnep (Platthy – Rónai, 1982:11).

De természetesen, ahogyan fentebb említettem is, a népművészet nem csak díszítőművészet, éppen ezért a legkisebb és legegyszerűbb megformáltsággal, arányossággal, pusztán célszerű felépítéssel készített tárgyak is hordoznak fontos esztétikai értéket, így ezek is a népművészet szerves részét képezik. Ez nagyon fontos megállapítás, mert az előző szakirodalom teljesen más véleményről bírt erről.

Azt is illő megemlíteni, hogy a népművészet továbbá tiszteletben tartja még a természet törvényeit. És bátran el is mondhatjuk, hogy a népművészet: természet-adta művészet, hiszen az alapanyagát, funkcióját, megformálási lehetőségét is onnan meríti. Sokszor simán is elég használni ezeket az anyagokat, hiszen egy bot vagy egy kődarab sok funkciót kínál. Ezek az alig megmunkált tárgyak pedig magukon hordozzák a származási helyüket, például, ha a mázatlan cserepek agyagszínét említjük. Ezért nevezhetjük a népművészetet természetes művészetnek.

De nemcsak az anyagot szolgáltatja a természet, hanem a formavilágot is befolyásolja. Ugyanis vannak rá feltevések, hogy az első ivóedényünk koponya lehetett, innen eredhet a kupa, kapinya szó. Fazekasedényeink pedig az emberi testhez hasonlítanak, ezért van a korsónak szája, nyaka, csecse, hasa, feneke, füle. De ez az építészetben is tökéletesen megtalálható, például a ház szerkezeti részeinél pár megnevezés: üstök, kontyos tető, szemöldökfa, ablakszem, tetőgerinc, idegágas, talpgerenda (Tarján, 1991:15-16).

Tehát az esztétikum iránti vágy itt fejeződik ki a legjobban: a népművészetben. Sohasem felesleg, mindig annyit ad, amennyi kell, sohasem válik öncélúvá. Mindig meghatározott célja van, így elmondhatjuk, hogy népi tárgyi világunkat jellemzi a mértéktartás, az ízlés, esztétika és a harmónia. Nem pedig csupán a globalizált pompa, mindent bemutató szépség jellemzi.

Ha már sikerült részletezni azt, hogy a népművészet alapja maga a tárgy, akkor az elméleti bevezetőben fontos, hogy pár szót ejtsünk a tárgyak készítőiről. Elöljáróban pedig annyit lehet elmondani, hogy eleinte nagyon sok olyan tárgy, berendezés volt, amelyet az egyszerű parasztember a saját maga számára el tudott készíteni, azonban ez később folyamatosan változott, hiszen már nem siklottak el csak az egyszerűen megmunkált dolgok felett, ezért szükség volt olyanokra is, amelyek nagyobb szaktudást igényeltek.

A legegyszerűbb szerszámok, eszközök és bútorok készítői a férfiak voltak. A házépítés is a családi munkaszervezetben történt, más szóval élve: kalákában. A kaláka szónak tágabb jelentése arról tanúskodik, hogy a falusi dolgozók önkéntes, segítő szándékú alkalmi összeállása egyes

munkák (aratás, házépítés) közös, ingyenes elvégzésére (A magyar nyelv értelmező szótára, n. é., kaláka címszó).

Azonban kizárólag női munka volt az elkészült ház otthonossá tétele különböző textíliákkal, tehát ezeket az asszonyok készítették. Mint említettem, az egyszerűbb kellékeket szépen megoldotta a család magának, azonban köztudott volt az, hogy a faluban mégis ki a legjobb faragó, vagy ki ismer legtöbb hímzésmintát. Vagy akár olyan is volt, hogy a falu határától messzebből rendeltek ácsolt ládát vagy festették, írátták meg a hímet.

A kovácsok, vagy ha úgy tetszik, vasverők voltak a legmegbecsültebbek, ők ki is tűntek a tömegből, de nemcsak a mesterek, hanem az elkészített tárgyaik is, hiszen a vastárgyoknak mágikus energiát tulajdonítottak. Vagy a fazekasságot, ha megvizsgáljuk, az szintén korán specializálódott. Először a nők végezték házimunkaként, majd megjelent a lábhajtós korong, és egészen piacra termelő mesterséggé fejlesztették. De ők nem szálltak el maguktól, ugyanolyan földművesek voltak, mint más paraszttársaik. Aztán kialakult a táji munkamegosztás. Ez elsősorban a kedvezőtlen adottságú, hegyes, erdős vidékeken jelentkezett, ahol olyan tárgyakat kezdtek készíteni, amihez adottak voltak a feltételek, anyagok. És így jöttek létre a mészégetők, favillakészítők, szuszécsinálók, gyékényfonók, és így váltak parasztiparos falvakká, amelyek képesek voltak más területeket is ellátni termékeikkel. Ezek a parasztiparosok is népi kultúrában éltek, mindenki a vidéke ízlése szerint alkotott. A termékeket pedig vásárokon, piacokon értékesítették, de sor került vándorpiacokra is. Jellemző volt, hogy gabonafélékre cserélték a termékeket, például a fazekasok az edényüket annyi búzáért adták, amennyi azt kitöltötte (Tarján, 1991:16-18).

A 19. században megnövekedett a tárgyak iránti igény, s a céhes iparosok igyekeztek a hagyományok szerint alkotni, azonban mindig bővítették valamilyen új elemmel a megszokottat. Ezeknek az újításoknak a helyszíne a jómódba kerülő mezőváros volt, ahol az öntudatossá vált parasztpolgár saját viszonyt alakított ki a tárggyal kapcsolatban. Előtérbe lépett a dekoráció, a presztízs. Ekkor terjedt el a „tisztaszoba” fogalma, amely a dísz tárgyak felhalmozódásának intézményévé vált, illetve még azt illendő megemlíteni, hogy korábban a népművészeti tárgyak alkotói nem fedték fel a nevüket, azonban a 19. század második felétől megjelentek a nevek is, már nem csak egy-egy templom mennyezetkazettáján feltüntetve. Majd a manufaktúrák és gyárak is megjelentek, amelyek a 19. század végére ki is szorították a parasztiparosok és az önellátás készítményeit. Ami igazán sajnálatos pedig az, hogy a gyárak számára nem a hagyomány megőrzése volt a legfontosabb. De ez nem jelentette a legnagyobb problémát egyelőre, hiszen a gyári anyagokból, mint a muszlinból, kartonból, selyemből is készültek népviseletek, és már

jócskán szükség is volt a nagyobb alapanyag-ellátásra, s majd fokozatosan népművészeti központok is létrejöttek (Tarján, 1991).

Most pedig elérkeztünk ahhoz a ponthoz, hogy részletesen beszéljünk a legfőbb egységről: a tárgyról, annak motívumairól, jellegzetességeiről. A nép már a kezdetektől fogva mindent alkalmasnak talált arra, hogy művészi külsőt adjon neki. Tulajdonképpen a művészi alatt nemcsak a cifrákat kell értenünk, hanem a formát és a tárgy szerkezetét is érthetjük. Hiszen sok olyan tárgycsoport van, ahol éppen a tárgy formájában érezhetjük meg a művészséget. Éppen ezért a népművészet tárgyait legalább két nagy csoportra tudjuk bontani rendeltetésük alapján, ezek pedig a lakáskultúra és az öltözködés tárgyai (Domanovszky, 1981:38).

A lakáskultúra csoportjában a lakóházakat és a hozzájuk kapcsolódó építményeket, kapukat, kerítéseket kell említeni. Minden egyes táj ismert valamilyen jellegzetességéről, ki a homlokzatot díszíti, ki a belteret, ki a konyhát pingálja, ki a deszkakerítés végeit faragja díszesre. Azonban a lakáskultúra legjelentősebb részét mégiscsak a bútorok képezik. Itt kapnak szerepet az asztalosok. A másik jelentős részhez tartoznak a textilis holmik: párnák, függönyök, terítők. Vagy a „tisztaszobában” található cserépedényeket is említhetjük, valamint a táplálkozáshoz szükséges eszközöket, amelyeket a faragók és fával dolgozó mesteremberek készítettek. „Az öltözködéskultúrában az egyes viseletgyűttesek egyben kort, családi állapotot, kort is jeleztek” (Domanovszky, 1981:39).

Ezek elkészítésében számos kismesterség és a család nőtagjai szorgoskodtak. Sok anyagot maga a parasztság készített, valamint a kisipar és a manufaktúrák, valamint, már a kész anyagot megmunkáló eszközök (pl. szövő és fonóeszközök) is a nép tárgyai közül kerültek ki, amelyeket szintén díszítettek. Megkülönböztethetünk még foglalkozásokhoz tartozó tárgyakat is, valamint az étkezéshez tartozókat. Az utóbbiak zömmel a fazekasok készítményei, de előállításukban részt vettek a kovácsok, kosárfonók, szövőasszonyok is. Az ünnepi tárgyak valójában a hétköznapi tárgyak túldíszített változatai, de tulajdonképpen készülnek egyszerűek is, mint például a hímes tojás. Az ünnepi tárgyakhoz sorolhatjuk a születésnél, keresztelőnél, esküvőnél, temetésnél használatos tárgyakat, valamint csatlakozhatnak még a templomok művészi felszerelése, a fatornyok, a temetők keresztjei és a kopjafák is (Domanovszky, 1981).

Nemcsak a népművészeti tárgyak tára sokszínű, hanem az anyagoké is, amelyekből a tárgyakat készítették. Most erről szeretnék röviden jellemzést adni. A kezdetekben a nyersanyagokat maga a nép állította élő vagy csere útján szerezte be. Hogyan is történt ez? Úgy, hogy a kendert, a lent maguk termesztették, majd vászonná szőtték. Vagy úgy, hogy a bőrt és a gyapjút, szőrt az állataik biztosították, a fa pedig egy mindenütt megtalálható anyag. Bizonyos nyersanyagokat vagy kész holmikat különböző nagyságrendű vásárokon találhattak. Majd a vásárolás mellett a „boltos világ”

is elkezdett teret hódítani. S nemcsak a nyersanyagokat, de a munkához szükséges eszközöket és szerszámokat is szinte maguk teremtték meg. A falusi mesteremberek, kovácsok, lakatosok, asztalosok munkáját dicsérte. Viszont a 19. század második felétől fellendült a gyáripar, így a falu termelte javak fajtája és száma is csökkent, így hozzájárulva ahhoz, hogy a népművészet is hanyatlásra jusson (Domanovszky, 1981:40-41).

Ha a díszítőtechnikákra gondolunk, akkor nem is kell mélyen a szakirodalomba lapoznunk, hiszen magunk is fejtegethetjük, hogy bizony: sokféle van. Vannak egészen ősi technikák, vagy éppen fejlettebb korok kiműveltebb eljárásai. Vannak jellegzetesen síkdíszítők, de csak plasztikusokra is bukkanhatunk.

A legősibb technikának a *karcolást*, a „karcolozást” említhetjük. Már a paleolit ősember is alkalmazta, s erre mindenfajta tárgy jó, amely a díszítőfelületnél keményebb és hegyesebb. Kérget, fát, csontot, szarut, fémet is díszítettek ilyen technikával. A fazekasok és asztalosok is használták, és a faragópásztorok is nagyon kedvelték. A karcolásból fejlődött ki a vésés, habár a karcolásnál húzzák, a vésésnél pedig tolják a szerszámot. A vésés csak szilárdabb, keményebb anyagoknál használható, és fejlettebb szerszámokat is kíván. A fatárgyak díszítésénél találkozhatunk ezzel az eljárással, valamint ez a kiindulópontja a plasztikus faragó eljárásnak. A vésés továbbá a szülője az *ékrovásnak*, rovásnak, amikor a felületen két vagy több ferdesíkú bemetszést alkalmaznak, s ezek egy pontban vagy vonalban találkoznak, így adnak egy-egy elemet. Háromszögek, négyszögek, keresztek lehetnek az elemek, ezek együtt alkotják a motívumokat. Tehát a negatív és pozitív felület együttese adja majd a díszítményt, amelyet főként fatárgyaknál, de kő (alabástrom) tárgyak is lehettek így díszítve. Vagy még fejlettebb eljárás lehet az, amikor a kivésett felületeket kitöltötték. Ez lett a berakás, vagy más néven *intarzia*. Erre különböző anyagokat használtak. A dunántúli pásztorok például színes spanyolviasszal töltöttek. De volt ólmozás is, vékony vörös- vagy sárgaréz lapocskákat is kalapálhattak be a kivésett mintába. Vagy a kanászbaltáknál a *tausirozást* figyelhetjük meg, amikor a balta acéljába kalapálták a sárga- vagy vörösrezt. Ezek tehát még nem plasztikus eljárások, de már nem is teljesen síkdíszítőek (Domanovszky, 1981:42-43).

A fazekasoknak is van a véséshez hasonló technikájuk, ez pedig a *metélés*. A bőrkeményre szikkasztott edényfelületből bicskával kagylósan kivágják a mintát, de ezek a minták sem kapcsolódnak, csak apró elemekből állnak. További síkdíszítő technika még az írókázás és fényesítés, ecsettel és sablonnal festés. Az írókázásnak van külön szerszáma, amely az íróka (gurgulya), ezt a fazekas maga készíti agyagból. Ez egy gömbölyű talpas edényke, van rajta egy betöltőnyílás és egy írónyílás, ebbe lúdtollszárat vagy nádcsővecskét erősítenek agyaggal. A híg festék pedig az írónyíláson át jut az edény felületére. Ezzel pedig a fazekas írja a mintát, ezzel a

szuper eszközzel pedig nagyobb terület is kiszínezhető, valamint különböző vastagságú vonalak is felrajzolhatók. Az ecsetfestést a máztalan és mázas edényeken is használták. Az ecsetfestés ugyanis szaporább, mint az írókázás. A korai templomok kazettái és a parasztbútorok is festéssel voltak díszítve. Hímest, szobát, konyhát szintén. A batik-festés is ide tartozik, vagyis a viasztakarásos, Magyarországon csak a hímes tojás festésénél alkalmazták. A sablonos festésnek pedig az a lényege, hogy ahol a sablon (fontos, hogy nedves edényfalon) van, ott ne fogja be a festék a felületet. A bőrholmik és textilek díszítései is a síkdíszítő eljárásokhoz tartoznak, így a szövés, hímzés, rátét. A magyar paraszttasszonyok sokféle öltésmódot és hímzőeljárást ismertek, mint például a vagdalást vagy a pókozást (Platthy – Rónai, 1982).

A sok síkdíszítés mellett meg kell említeni a plasztikust is, habár abból jelentősen kevesebb van. Már értekeztem arról, hogy a vésésnek különböző formája lehet éppen plasztikus is, s ez pusztán abból adódik, hogy a díszítmény hogy viselkedik. Ha kiemelkedik egyes része a díszítménynek, tehát domború, akkor már beszélhetünk plasztikus módról. Különösen faragópásztorok, fazekasok, kályhások és mézesbábosok alkalmazták. A magyar népművészetben ritka eljárás a körplasztika. Egy korsó vagy egy ostornyél nem tekinthető szobornak, csak is az tekinthető annak, amely felülete körben megmunkált. Művészkedő pásztorok készítettek ilyeneket, például sótartókra ember- vagy állatfigurákat vagy éppen növényi elemeket mintáztak. Végére pedig kijelenthetjük, hogy a jelek, a szimbólumok nem másak, mint közlések, hiszen egy-egy kép beszélni is tud. Ahogyan a kommunikációban jeleket használunk, úgy a tárgyak is kommunikálhatnak. A jelek ezek mellett még alapulhatnak testmozdulatokon is, vagy például ősi motívumokra is visszavezethetők, akár az életfa motívuma, amely a folyamatos megújulást jelképezi, vagy a madár, amely a léleknek a jelképe, a kígyó, amelynek bizonytalanság a jelképe, valamint a tűz, a fény és a különböző színek is nagy jelentéssel bírnak (Platthy – Rónai, 1982:36-52).

S most, hogy említést tettünk a díszítőtechnikákról, hiszen ezek elengedhetetlenek a témám szempontjából, fontosnak tartanám azt, hogy egy rövid történeti szemléltetővel szolgáljak.

1.2 Történelmi események és fordulópontok, amelyek hatással voltak a népművészetre

A népművészet nem rögzített kultúra, így nehéz a történéseit dokumentálni. Nevezhetnénk akár a pillanat művészetének is, hiszen, ha elkészült egy faragás vagy elhangzott egy dal, akkor utána már senki sem foglalkozott az alkotóval. De ez pontosabban csak a népművészet korábbi korszakaira jellemző, hiszen az elmúlt egy-kétszáz évben egyre gyakrabban találkozhatunk pontos dokumentációkkal.

A honfoglalás korabeli forrásokban a magyarságot gazdag, keleti pompájú népként tartják számon. Jellemző a fémművesség. De nemcsak itt jelent meg a díszítés, hanem kiterjedt az öltözetekre, faragásokra, bőrmunkákra, akár a sátrak nemezborítására. A leggyakrabban alkalmazott minták a palmetta, turul és életfa voltak. A kéregedények is a legkorábbi réteghez tartoznak. Talizmánként viseltek csontdíszítményt, de találtak tűtartókat, amelyek szintén a csontfaragás emlékére utalnak. Bőrruhájukon megtalálhatók az indás díszítőmotívumok. A magyarok és az avarok félig nomádok, félig helyhez kötött földművesek voltak. A nép legkorábbi kerámia alkotása a cserépbogrács lehetett. Arra tippelhetünk, hogy a falu ügyeskező embere volt a felelős ezekért, és nagyon érdekes említést tesz Lehoczky Tivadar egyik munkájában arról, hogy Nagydobronynak is van honfoglalás kori emléke, ugyanis egy kertben 13 üveggyöngyöt ástak ki, vörös és fehér cífrázatokkal, valamint egy lándzsacsúcsot és többek között vastórt is találtak (Móricz, 1995:14).

Egy másik forrás arról mesél, hogy milyen volt a táplálkozás abban a korban: a magyar konyha ízletesebb volt az akkori nyugat-európainál. A magyarok a keleti szokás szerint főztek. Megtalálható volt az erjesztett kancatejből készített kumisz, valamint az is igaz, hogy a magyar nép terjesztette el az erős ízt (Kész, 2009:101).

Érdekes nagyléptekben haladnunk, s máris ott járunk, a 14-15. századra a magyar, mint önálló kultúrájú nép jelent meg Európa színpadán. Nagy változásokat tapasztalhattak a parasztházak felépítésében, például feltűnt a kívülhűtős kemence, vagy megjelent a bölcső és az asztal. Lábos, fazék, serpenyő ebben a korban jelenik meg, s még ma is használjuk. Az edényeket egyszerű díszítéssel látták el. A dísz szavunk abban a korban nem díszítményt, hanem erkölcsi tisztaságot jelentett. Az írás és ékrovas kifejezés szintén megjelenik. A cifra szavunk is ekkor kerül be, kör alakú díszítmény értelemben (Domanovszky, 1981).

A 15. században, vagyis a reneszánsz korában Magyarország Európa egyik legfejlettebb országának számított, Mátyás kora volt ekkor, s tulajdonképpen ekkor ért el hozzánk az itáliai reneszánsz, ennek sajátos változata alakult ki itt. A festőasztalosok munkájában és a templomberendezéseken figyelhető meg legjobban a hatás. A bakacsín-szövés ebből a korból származik. Mellévarrott ujjú női ingek szintén innen erednek. Az ország virágzását a 16. században a török szakította meg, a háborúzások miatt lehetetlenné vált a kultúra békés fejlődése, s a magyar parasztnak alig volt bútoruk. Kerámiában megjelenik a török kiöntőcsöves edény és folytatott mázas tál. A csizmáknál érezhetjük a török kézművesség hatását. A szegfű- és grántalma-motívumot tartják török jellegűnek a hímzésben. Ácsolt ládák Erdélyből kerültek elő, valamint lőporszaruk is. A székelykapunak is Erdély lehetett a szülőföldje. Megjelennek a növényi festékekkel színezett pokrócfélék. A 18. századot a népmozgás jellemezte, megváltozott az etnikai összetétel.

Éltek tovább a korábbi hatások is. Megjelentek a barokkos vonalvezetésű ún. hegedűhátú keményfa székek. A templom mennyezetfestésében a barokk stílus szintén jelentkezett. Jelentkeztek a fazekascéhek, ezek szélesebb körben igyekeztek ellátni a lakosságot. Használati edények voltak a legfontosabbak, de aztán a falra való mázas tányérok is megjelentek. Virágos motívumok jellemzőek, ezek sajátos módon alakultak ki, nem más hatásokból. (Domanovszky, 1981).

18. század végére emelkedett a paraszti életszínvonal, egyes rétegek viszonylagos jómódba kerültek, tehát említhetjük ezt a korszakot a népművészet virágkoraként. Megjelent a „tisztaszoba”, amelynek nem lakó funkciója volt, hanem a társadalmi presztízs megmutatására szolgált. Az erősödő paraszti öntudat a művészi alkotásokban tört elő. A szórakoztatás válik elsőrendűvé a népzeneben és néptáncban. Ekkor jelennek meg a népszokásokban is a specialisták: a virrasztóasszonyok vagy a vőfélyek. A 19. század folyamán gyarapodott az iparosok és mesteremberek által készített holmi. A fonás-szövés mellett maradt a hímzés. Az egész felületet beborította a virágminta a díszítésben. Kevert színek jönnek, amelyek a gyári festékanyagokból származnak. A pásztorfaragásokon megjelennek az addig nem megszokott emberalakok, például a pásztor a kedvesével vagy a betyárok, amelyek hősként voltak tisztelve. A 19. század végére ún. népművészeti központok jelentek meg, mint a Kalotaszeg vagy Matyóföld, melyek akkora presztízzsel rendelkeztek, hogy egy gazda még a földjét is képes volt eladni, csak hogy leányát rangjához illő öltözékben adhassa férjhez (Domanovszky, 1981).

19. század végére megérkezik a városi kultúra hatása. A parasztok már nem saját ízlésviláguk szerint válogatták össze tárgyaikat, hanem az volt a jó, amit a városban jó pénzért értékesíteni lehetett. Elterjedtek a gyáripari anyagok és készítmények. A háziszöttek helyét átvették a pamutanyagok, megjöttek a zománcos edények. Megindult a kivetkőzés, elhagyták a népviseletet. A népművészet beépült a tömegkultúrába. Megjelent a népművészet helyett a népies művészet, de ennek is a sorozattermelés a lényege. Ebből fejlődött ki a szuvenír népművészeti ipar, a repülőtéri művészet, s ez legfeljebb csak szimbólumhasználatában hasonlít a népművészetre. Megfigyelhetjük az amatőr művészet jelenlétét, amely az öncélú barkácsolást jelenti. A nép modernizálódni akart, mert a hagyomány már nem kellett, mert saját nyomorúságos múltjára emlékeztette (Tarján, 1991:6).

Az első fejezet során érintettük a szimbólumok fontosságát, és beszéltünk arról, hogy hogyan jelennek meg a magyar népművészetben, azonban az, hogy ezt hogyan tudjuk a szívünkbe zárni és a saját területünkre jellemző vonásokat megismerni és továbbadni, ehhez az elméleti útmutatót a második fejezetben jegyzem le, ugyanis fontos megismerni Kárpátalja történetét, néprajzát és

népművészetét. Mivel már meg is van hozzá az alaptudásunk a fogalmakról, így könnyebben tudunk operálni az új információkkal az elkövetkezendőkben.

II. MAGYAR NÉPMŰVÉSZET – MI IS SZÁMÍT IGAZÁN MAGYARNAK?

Mielőtt még kitérnék arra, hogy Kárpátalján hogyan fejlődött a népművészet, és mik azok a hatások, amelyek esetleg gyengítik, azelőtt egy rövid bevezetést szeretnék az olvasó elé tárni, amely arról szól, hogy milyen sztereotípiák alakultak ki a magyar néppel kapcsolatban. Ezeknek tulajdonképpen van alapjuk, csak a túlzott globalizálódás elferdítette ezeket az előzőleg kialakult jellemvonásokat.

Fontos megemlíteni azt, hogy mióta is vannak megmozdulások, hogy magyar szimbólumainkat összegyűjtsük. Ez nem olyan régen történt meg. Ezért kering sok közhely és sztereotípia ezekkel kapcsolatban. Megjegyezném ezeket a felületes ismereteken alapuló sztereotípiákat a magyarokról: vendégszerető, barátságos nép, szereti a jó ételeket (gulyás, paprikás), italokat (tokaji bor), szeret mulatni, táncolni (csárdás), díszes népviselete van, cifra hímzése. Világszerte ismerik ezeket a magyar jellemzőket. Azonban ezek tényleg felületesek, mert az a „goulash”, amit Amerikában felszolgálnak, egy pörkölt. Az eredeti gulyás pedig egy pásztorétel, marhahúsból, hagymából, krumpliból főzött sűrű leves volt. A kalocsai paprikának és a hímzésnek is alig egy évszázados múltja van, és nem tartozik a legősibb hagyományok közé (Tarján, 2013).

Az, hogy a magyar szellemiséget szimbólumokban fejezzék ki, már a felvilágosodás korában, a 18. században elkezdődött. Több irányzat vívódott egymással, ilyen volt például a reformálás és a hagyományok megőrzésének ellentéte. Azonban a tetőpontja az egésznek J. G. Herder *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* című műve volt, melynek negyedik fejezetében azt írja, hogy „... a mások közé ékelt kishatalmú magyaroknak századok múltán talán már a nyelvét sem lehet majd felfedezni...” (Herder, 1985). Erre aztán rengeteg válasz született, többek között a Magyar Hírmondó folyóiratban felszólítás kerekedett, miként végre a magyarok, más népekhez hasonlóan, gyűjtsék össze értékeiket. Ezért aztán a 19. században rengeteg honismereti tanulmány jelent meg. A magyar hagyományok iránti törekvés a mindennapi életben is megjelent, ugyanis a magyar nemesség elkezdett úgynevezett magyar ruhát viselni, valamint a gulyás nemzeti étellé lett. Tehát nemcsak a tudományban tartották fontosnak a magyar értékeket. A paprika is ekkortájt terjedt el: a 18. század közepén került Magyarországra a Balkán felől, és a Dél-Alföldön, Szeged, Baja és Kalocsa környékén igazán jó terméseredményeket mutatott. Ekkortól lett a gulyás is megfűszerezve paprikával, amely külföldön magyar szimbólumként lett elismerve (Tarján, 2013).

De a csárdás sem régen született, a 19. század elején, a magyar reformkorban. Neve onnan ered, hogy hasonlíthatott azokhoz a táncokhoz, amelyeket vasárnaponként parasztlegények és parasztleányok táncoltak. Az új páros tánc elnevezése „szabálytalan magyar” volt, a csárdás talán úri körökben ragadhatott rá, és az sem kizárt, hogy Liszt Ferenc nevezte el. A képzőművészetben is megjelent a magyarság érzése. Gyakran ábrázolták az Alföld rónaságát, a pusztában száguldó lovas alakját pedig az örökké rebellis magyar emberként tartották számon. A népi életképek is gyakoriak voltak, mint például falusi lakodalmak vagy csárdajelentek. Ugyanígy a költészetben is megjelentek motívumok, a legjellemzőbbek a hazájában elveszett emberalakok voltak, talán a legjobban Ady Endre írta meg a korábbi említettek bánatát vagy éppen a „szalmaláng-lelkeseledést”. A külföldiek véleménye sokszor ellentétes, némelyek állítják, hogy félnek tőlünk, valaki barátságosnak tart, vagy éppen kellemes a kinézetünk, valaki szerint pedig nem. De azt leszögezhetjük, hogy a 20. század elején sok sikeres magyar vándorolt ki, akár még Amerikába is, de még az atombomba feltalálásánál is ott voltak a magyarok (Tarján, 2013:12-16).

Ezeket a felületes tudáson alapuló sztereotípiákat azért sorakoztattam fel, hogy látható legyen az, hogy a nép művészete, hagyománya egyes hatások által milyen mélységesen befolyásolható. Ezeknek ugyanis nagy jelentősége van a népművészet kutatásában.

De akkor, hogy válaszoljak a kérdésre: magyar az, aki Magyarországon vagy a határon kívül magyarnak született, a magyar nyelvet beszéli, magyar hagyományait ápolja.

A kulcs pedig az, hogy magyarnak született. Megtapasztaljuk ennek a mondatnak a jelentőségét a mi világunkban is, itt a napsütötte Kárpátalján. Talán, ha párhuzamot szeretnénk vonni, akkor megállapíthatnánk, hogy „jobb dolguk van” azoknak a magyaroknak, akik az anyaországban élnek, hiszen ápolhatják a nemzeti kultúrájukat nyugodt körülmények között. A másik oldalon pedig itt vagyunk mi, és mindazok a magyarok, akik elszakadtak Magyarországtól, akik úgy mond nap, mint nap harcolnak a magyar hagyományokért, értékekért.

2.1 Kárpátaljai magyar népi motívumok és a népi kultúra központjai Kárpátalja, mint terület jellemzői

Ha a történelemről kellene írnom, akkor az elég hosszas lenne. Mivel a témám a népművészetről kell, hogy szóljon, ezért csak az alátámasztás érdekében tartom fontosnak az elkövetkező sorokat. Kárpátalja volt már Csehszlovákia része, volt visszacsatolva Magyarországhoz, volt már a szovjetekkel kapcsolatban, az Ukrán SZSZK-ban, s legutóbbi fordulatok után a Független Ukrajnához csatolták. Igen mozgalmas múltja van a – korábbi népszámlások adatai alapján – hozzávetőleg 150 ezer főt számláló magyar lakosságnak. És hogy mi az, amivel eltérünk a

Magyarországon élőkől és közös vonásokat hurcolunk elcsatolt társainkkal? Az, hogy mi itt kisebbségként élünk. Ugyanis ma is félünk a múlt keserű emlékeiből táplálkozva, nyíltan magyarnak vallani magunkat. Ez pedig azt vonja maga után, hogy a hagyományainkat is csendesen kell megőriznünk és továbbadnunk. A vita másik oldala pedig az is lehetne, hogy sok anyaországi lakos sem ismer el minket igazi magyarként, holott mi lassan életünket áldozzuk magyarságunkért.

Ugyancsak korábbi számlálások alapján, körülbelül 100 ezer ember él falvakban, és ezért ők a magyar nyelv legnagyobb őrzői. Azonban asszimilációs folyamatoknak is tanúi lehetünk, ugyanis egyre több a vegyes házasság, valamint egyre több település marad magyar nyelvű oktatási intézmény nélkül. Emellett beszélhetünk még azokról a társainkról is, akik diaszpórában élnek akár Lembergben vagy Kijevben, akár Harkovban. Kisebbségként nincs könnyű helyzetünk, de ami biztosan melengetheti szívünket az az, hogy van Kárpátalja területének kialakult szokásrendszere, motívuma, amellyel ékeskedhet, azonban fontos megemlíteni, hogy az évek alatt –kisebbségként- mindig voltak más népek, amelyek hatással voltak ránk (Dupka, 2000).

Ahhoz, hogy megértsük, hogy Magyarországhoz viszonyítva hova tartozunk néprajzilag, valamint melyek azok a népek, amelyek hatottak ránk, fontos letisztázni az alapokat.

Azon kívül, hogy a honfoglaló magyarság egyik csoportja ezen a vidéken szállta meg a Kárpát-medencét, pontosabban a Vereckei-szorosnál, a középkori államszervezéskor még gyepűvidék volt a terület, azaz határvidékként funkcionált. Nagyon érdekes információt olvashatunk, miszerint a Borsova vára a szláv lakosságtól kapta a nevét. A középkorban a lakosság többnyire magyar volt, de letelepedtek szászok is, aztán megjelentek a románok, és tulajdonképpen a folyóparti helyeken kezdtek kialakulni a települések. Rengeteg monda és népköltészeti alkotás született ekkor, amelyek többnyire az idegenek elleni gyűlöletet fejezte ki (Balassa, 2003:130).

13. századtól megerősödtek a szláv vándorlások a Kárpátok keleti lejtőiről a síkságok felé, majd a 16-17. században a népesség csökkent a szabadságharc és a tatárok miatt is, annak ellenére, hogy Kárpátalja területe sohasem került török hódoltság alá. Viszont a nép alkotókedve jó volt, hiszen nagyon sok faragásos díszítésű faoszlop készült, szláv területen is. 18. században csatlakoztak a németek, de már ekkor a ruszinok (ukránok) is itt voltak. A 19. században nehezen indult meg az iparosodás, inkább a mezővárosok szépen visszacsökkentek falusi szintre, mint például Visk. Ezért települtek ki sokan (Balassa, 2003:130).

A legjobban vidékünk a szlávokkal fonódott össze, akik több mint 80%-át teszik ki a lakosságnak. A ruszinok is a szlávokhoz tartoznak, valamint ezek még külön néprajzi csoportokra oszlanak, és ezek többnyire a hegyvidéki területeket lakják. Ilyenek a bojkók, a lemákok és a huculok (Kész, 2009:79).

Hogy miért fontos őket megemlíteni? Azért, mert kultúrájukkal ők is képezik Kárpátalja művészeteinek sokszínűségét. Ugyanis a ruszin szöttesek nagyon sok mintát hordoznak, azonban mégis az egyszerűség a fő jellemzője a ruházati kelméiknek. Valamint a hímeseik is ezt tükrözik, és a fafaragásokon is ismétlődnek motívumaik. Ruházatukból említésre méltó a szorocska, vagyis az álló nyakú ing, valamint a hunya, ami kecskeszörből készül, és jellemző még a kalap és a bocskor, mint fő elem (Kész, 2009:82).

Ismert népszokásaik közé tartozik az úgynevezett koledálás, amikor Szenteste énekkel köszöntik egymást, valamint sok hasonló szokás található náluk is, akárcsak nálunk. Azt már említettem, hogy sok fafaragással készített emléket őriznek, sok erődvárat, de kőtemplomok is maradtak ránk. A népviseleti ruháikon kívül még törülközőket is készítettek, valamint tarisznnyákat és gyapjúszőnyegeket (Kósa – Filep, 1978:39-40).

Mielőtt belekezek Kárpátalja főbb motívumainak ecsetelésébe, még egyszer szeretnék kitérni a területi elhelyezkedésekre, pontosabban az elnevezésekre, hiszen, ha magyarországi szakirodalmat forgatunk a kezünkben, akkor sok esetben így emlegetik otthonunkat.

Ugyanis a terület a történeti Bereg megye nagyobb részét, Ung, Ugocsa és Máramaros kisebb részét foglalja magában. Tulajdonképpen az ungi és beregi Tiszahát az otthona a legtöbb magyarnak. Ezen kívül, a Kárpát-medencének az a része, ahol magyarság él, 4 részre bontható fel: Dunántúlra, Felföldre, Alföldre, ahol Kárpátalja is található, valamint Erdélyre. Most pedig, minden előzetes tudást megszerezve és összegezve, indulhatunk a területet jellemző magyarság motívumainak kutatására (Balassa, 2003:131).

2.2 Kárpátalja népművészeti jellemzői, motívumai

Érdemes azzal kezdeni, hogy hogyan is néznek ki Kárpátalja falvai, azok, amelyek a legjobban őrzik a magyarságot. A falvak általában egyutcásak és a telkeken hosszában helyezkednek el az épületek, vannak úgynevezett kiskertek, amelyek a virágoskertek, illetve van nagykert is természetesen (Kész, 2009:89).

Ennek megfelelően az udvart is fel tudjuk osztani első és hátsó udvarra. Azt is olvashatjuk még, hogy mivel régen drága volt a föld, így egy házban akár 2-3 család is lakhatott, sőt, úgy is igyekeztek kialakítani a házakat, hogy elférjenek benne, ezek általában rokonok voltak egyébként (Móricz, 1995:104).

Ha már beszélünk a házról, akkor beszéljünk a kerítésről is, ugyanis azokon jelentős mennyiségű motívum található. Nem a hátsókerítésen van a hangsúly, mert az gyakran sövénykerítés volt, sokkal inkább az utca felőli. Sok szakirodalom arról számol be, hogy mivel ez

számított mutatósna, így szinte a kapufélfákat bálványos szinten túldíszítették. Ezek tulipános, liliomos motívumok voltak, a kapufélfák felső része pedig a mák fejére emlékeztetett. A lóca is fontos volt. Mindenképpen meg kell említeni a lakóházak jellegzetességeit, valamint, hogy hogyan alakult a porta. A lakóház mellett ugyanis különböző gazdasági épületek játszottak fontos szerepet, amelyek az udvar hátsó részén helyezkedtek el. A virágoskertekben sok virág megtalálható volt, mint például a tulipán, liliom, kardú-sás, cifra sás, lapos menta vagy boldogasszony füve, levendula, fodormenta, mályva, sárgarózsa, bazsalikom (Balassa, 2003:131).

Az ólak a házak után. A falvak faépületei többnyire szláv hatást mutatnak (Kész, 2009:90). A tornác is elterjedt a 19. században. Meg kell még említeni a pitvart, ahova közvetlenül az udvarról be lehetett jutni, itt mosakodtak, tárolták a gabonát, itt voltak a lekváros szilkek, a rúdra akasztott kolbász, stb., s aztán következett a konyha. A tisztaszoba pedig fehérre volt meszelve és a falat tányérok és falvédők díszítették. Az almáriom, az asztal pár székkal, valamint a kemence és a vetett ágy alkotta bútorzatát, amelyet többnyire igyekeztek nem használni. A takarmány tárolására a keresztcsúrt használták, amelyet máshol pajtának neveztek. Ennek középső részért nevezték csűrnek, ahol tárolták a kukoricaszárat, gabonát. Az állattartás épületei témám szempontjából nem kardinálisak, így ezeket nem is részletezem. Viszont a kutat érdemes megemlíteni, hiszen ez mondhatni „nevezetességnek” számít. Dobronyban például a gémeskút, valamint a debenkút terjedt el (Móricz, 1995:106).

Ezek szemléltetésére nagyon jó példák a ma is működő tájházak. Ilyen például a Beregi Tájház, amely már nyert el több címet is, de amire a legbüszkébbek lehetnek, az a 2021-es Év Tájháza cím (Gál, 2021a). Ezeket nemcsak szemléltetni tudják egy-egy berendezéssel, hanem cselekedtetni is tudják a gyermeket. Például, el tudnak játszani egy mesét, és a mesének megfelelő környezetbe tudnak ezzel csöppenni a gyerekek. A tájházban nemcsak nézni lehet a különböző tárgyakat, hanem majdnem az összes érzékünket felhasználva tapasztalatot lehet szerezni. A szemlélésen kívül foglalkozásokkal is el tudják kápráztatni a látogatókat, tehát érdekes módon adódik át a fontos információ. Méghozzá a könnyebb úton: azaz megtapasztalással. A jövőben, remélem, sikerül kitekintennem afelé, hogy mennyire látogatható egy-egy tájház mondjuk egy óvodás csoporttal. Valamint, a kínált, foglalkozás rögzítő feladatlapokból, amelyek a gyerekek számára készülnek, elérhető-e óvodás korosztálynak is (Gál, 2021b).

Az elkövetkezendőkben a népi mesterségekről fogok szót ejteni, valamint arról, hogy Kárpátalja melyik területére konkrétan mi jellemző. És azért, mert, ahogy az első fejezetben leírtam, fontos a tárgy, talán a legfontosabb, de a háttérben mindig ott van, aki a készítője. A lakosság hagyományos gazdálkodását Kárpátalján a természeti környezet határozta meg, így 3 rész ki is alakult ennek megfelelően: az alföldi falvak gabonatermesztéssel, a déli fekvésű vulkáni

dombvidék gyümölcstermesztéssel foglalkozott, a hegyi települések pedig makkot termesztettek, így sertést tenyésztettek, hála a sűrű tölgy- és bükkerdőknek. Marhatartásról híres például Salánk vagy Nagypalád. Dobrony, Dercen és Gát a halászatról és csikászatról, Nagyberegen fejlett volt a kádármesterség. Fejlett volt a fazekasipar is, ez is igen fontos népművészet szempontjából, valamint a kosárfonás is, amely ma már szinte csak a romák körében maradt fenn. A legfontosabb mesterségek, amelyeket meg kell említeni: szűcsök, szabók, csizmadiák, gombkötők, fazekasok, kovácsok, kerékgyártók, lakatosok, kádárok, ácsok, bádogosok (Kész, 2009:93).

Mára kialakultak a tiszta forrásból fakadó alkotások, amelyeket már nem befolyásolja az álnépművészet, így például a beregszászi Prófus Marianna, a nagyberegi Antonik Katalin, a kigyósi Derceni Viola és lánya és mások hímzései és szöttesei felbecsülhetetlen értékűek. Dobrony környékére a „dobronyi pirosrózsa” jellemző, de a beregi csillagos-szegfűs és Rákóczi-mintás, beregi tulipános szöttesek is hatalmas sikert arattak a kiállításokon, ezzel bizonyítva azt, hogy még ma sem koptak ki a hagyományból. Érdekes még megemlíteni Hidi Endre köcsögeit, vázáit és állatfiguráit is, amelyekkel még vásárokon is mutatkozott. A gazdag mesevilágot Punykó Mária gyűjtéséből ismerjük meg, ebből szeretnék majd én is táplálkozni a következő évi kutatásom során. Valamint Vári Fábián Lászlónak is sokat köszönhetünk ilyen téren. Tiszabökényben található a legnevezetesebb falumúzeum, 1890-ben készült kastélyt rendeztek be itt, parkjában még skanzen is létesült (Dupka, 2000).

Prófus Marianna rendkívül értékes személy környékünk ismert népművészeként. Kiváló munkájáról különböző kitüntetések tanúskodnak: Magyar Köztársaság Népművészet ifjú mestere cím, Ukrajna népművészeti mestere cím, valamint a Magyar Köztársaság Arany érdemkeresztjét is kiérdemelte. A szövés az életet jelenti a népművész számára, ezt tovább is adta, ugyanis több éven keresztül oktatott, Beregen és a Főiskolán is. 2023 januárjában kiállítása nyílt a Pásztor Ferenc Házban. Itt szót ejtett arról, hogy ő mindig azt igyekezett megbecsülni, ami van, és másokat is csak erre tud buzdítani (Fehér, 2023).

A fentebb említettek alapján elmondható, hogy Prófus Mariannának köszönhetjük, hogy „amink van”, megmaradt, valamint átadódott. 1979 óta szakoktatás keretében tanulhatnak szőni a beregi középiskolások, felszerelt teremben. Valamint 1992-ben egy szöttek múzeumot is létrehozta, amely rengeteg mintának és dokumentumnak ad otthont. Ezeket pedig egy csokorba rögzítve, Prófus Marianna egy kiadványt hozott létre Beregi keresztiszemes minták címmel. Ebbe megtalálhatók a területünkre jellemző motívumok, minták („Beregi keresztiszemes minták...”, n. é.).

Most pedig méltóképpen érkeztünk el ahhoz a ponthoz, amikor azt kell taglalnunk, hogy mi jellemző Kárpátalja szötteseire, motívumaira, népviseletére, szokásaira, táplálkozására, és hogy

ezek miatt is ilyen fontosak számunkra. Amiket most itt fel fogok sorolni, valamilyen úton-módon bevihető az óvodába, és be is kell, hogy vigyük oda, el kell, hogy ültessük a gyerekekben ezeket. Először is, azzal kezdünk, hogy miért volt vitális a házivászon jelenléte. Azért, mert szinte mindenki foglalkozott a kenderfeldolgozással és szövással, és így az asszonyok – nem könnyűszerrel-, de tudtak ruhát készíteni a család számára. És ebbe nem csak a mindennapi és ünnepi ruházat tartozott bele, hanem a ház díszítőegységei is: például a rongyszőnyeg vagy pokróc, kendők és párnák. A szőttest korábban színes csíkokkal színezték, különböző terítőket is készítettek (Kész, 2009:94).

Például ilyen terítőket vittek az újszülöttnak, vagy amikor kalácsot vittek és letakarták azt, esetleg a temetéshez is felhasználták, például asztalterítőnek, de egyébként akár egy hagyományos ebédhez is szükség volt a terítőkre. Aztán mára ez a szokás többnyire kikopott, s átvette helyét a hímzés, Dobronyban még ma is hivatásuknak érzik a lányok, hogy a bizonyos csillag- és egyéb mintás párnahuzatokat elkészítsék (Móricz, 1995:123).

Vagy ugyanilyen kikopás vagy helyettesítés történik napjainkban a beregi szőttessel, ugyanis ezt is kisipari módszerekkel készítik már. Most pedig nézzük meg, hogy milyen volt a mintázata ezeknek a szőtteseknek. Eleinte kevés volt a szín és a dísz, egyszerű motívumok díszítettek. Bonyolultabb mintázásnak számított a szedettes, amelyhez szedőtűre és szedődeszkára is szükség volt. A leggyakoribb minták a farkasnyomos, Rákóczi-minták, életfa motívumok, a stilizált macskatalp, a makk, a tulipán, a szegfű, a tölgyfalevél, szőlős és a madár. Szót kell adni a varrásban használt technikának, a keresztöltésnek. Az ezzel készített minták leggyakrabban visszatérő eleme a futó, a rózsza, a levél, a csillag, a kakas, a sárkány, a templom. Ebből kisebb mintákat varrtak, de csak egy vagy két színt használtak: pirosat és kéket vagy pirosat és feketét. Aztán képbe jött a tulipán, a nefelejcs és a gyöngyvirág minta, ezekhez már több színt használtak. Később pedig egyre elhalványodtak ezek a szokások, és inkább megszövezték a legfontosabb kellékeket az arra szakosodott asszonyokkal. Mindezek mellett pedig még megemlíthetjük a pásztorművészetet is, ugyanis készültek nálunk is jelzőkürtők, például szaruból, de készült még sótartó, ivópohár, tarisznya és pásztorbot is (Kész, 2009).

Most pedig vessünk egy pillantást a népviseletre, amely egy közös szabályrendszerre mutat rá. Azt már tudjuk, hogy szokás volt a saját készítésű ruha viselete. A férfiaknak szokás volt a guba, a kucsma, a lajbi, a gatyá és ing, valamint a magyaros szabású fekete vagy hamuszürke csizmanadrág ujjassal és a kalap. A nőknél a sokszoknya. Dobronyban a szoknyát kabátnak nevezték, és erre jött még kötő. Aztán a pendely is fontos, az ingváll, mellény, kötő, amit surcnak is neveztek, és ezt többek között a legények is hordták, ez is nagyon szépen díszített volt, a nadrág

koszolódását védte munka közben, de orrfújásra is alkalmas volt. De azért nem mindig jártak ebben, hiszen vasárnap a kocsmába nem illett surcban menni (Móricz, 1995:118).

A fejkendő is fontos volt a férjes asszonyoknál. Híres a beregi népviselet, a dobronyi különféle színes öltözet, valamint Fornos és Visk öltözete is kiemelkedő. A nőknél, különösen Dobronyban, szokás volt különböző mintákkal díszített zsebkendőt hordozni. Mindezeknek külön odafigyeltek a tisztán tartására. No de mi volt a helyzet nyáron? Ahogy a nóta is tartja: nyáron nagyon meleg van... Éppen ezért nem is koptatták a csizmát, hanem mezítláb jártak, de azért a lányok inkább felhúzták a csizmát a templomba, mintsem mezítláb menjenek. A mezőn csak egy pendelyben és ingvállban dolgoztak, a férfiak pedig ingben és gatyában. A gyermekek ruházatára nem fordítottak sok gondot, nyáron többnyire ingben szaladgáltak mezítláb, és még sokszor télen a hóba is lábbeli nélkül mentek, végső esetben felhúzták az idősebbik testvér csizmáját. Iskolás korukra aztán már mindenkinek vettek saját ruhát (Móricz, 1995).

Egy rövid bekezdés erejéig szeretném ecsetelni a táplálkozás és hagyományok megismerésének fontosságát. Az étkezésnél nálunk a reggeli jól tudjuk, hogy szalonnából, hagymából és kenyérből áll. A főétkezés levest és főételt is tartalmaz. Tipikusan magyaros étel a töltött káposzta, a csirkepörkölt, paprikás csirke, húsleves, halászlé, gulyás, bableves, ludaskása. Azt is tudjuk, hogy az élelmiszerek tartósításának vannak hagyományos módjai, ezeket még ma is használjuk: savanyítás, erjesztés, szárítás, füstölés, sózás. És azt is tudjuk, hogy mivel más népek is élnek mellettünk, így folyamatosan hatunk egymás étkezési kultúrájára is, orosz és ukrán étel a borscs, a hajdina, húsos derelye; a knédli és a sztrapacska például szlovák. Ez is jó, ha elmondjuk a gyerekeknek, és megismertetjük velük, hogy hogyan hatnak egymásra a népek. A népszokásokat szintén ismerjük, mint a betlehemezést, a locsolkodást. De nem baj, ha megismerjük régen még élő és viruló szokásainkat, például a kikongózást, vagy azt, amikor karácsony éjjelén megkoszorúzták a kútgémet, jelezve ezzel, hogy eladó lány van a háznál. Ezek mellett Szalókán még ma is ismert a gubázás szokása, vagy Orosziban a muzsákolás, a névnapköszöntés (Kész, 2009:96-97).

Lezárásként pedig azt szeretném leírni, hogy a népi mondáink és költészetünk milyen gazdag. Ezekben is megannyi motívum megtalálható, úgy ahogy a dalainkban is, és ezeknek pontos jelentésük is van, sokszor még vallási jellegű is, például a csillag, amely az utat mutatja. Az égig érő fa motívuma, amely a folyamatos megújulást jelképezi. Mindezek nagy jelentőséggel bírnak népi kultúránk tanulmányozása szempontjából.

III. NÉPMŰVÉSZETI ÉRTÉKEK AZ ÓVODÁBAN, AVAGY HOGYAN NYILVÁNUL MEG AZ ALAPPROGRAMBAN

A témám magát a népművészet jelentőségét, a motívumok jelentését emeli ki. Mivel már felkutattam Kárpátalja népeire jellemző alapvető sajátosságokat, így utamat azzal folytatom, hogy mindez hogyan jelenik meg az Alapprogramban, mind az ukránban, mind a magyarban. Tehát, hogy nyilvánul meg az óvodai nevelésben, a gyermek életében a nép kultúrája, szokásai. Milyen irányzatok keretében kell, hogy effajta információkhoz jusson a gyermek.

Legfőképpen az ukrán alapprogramot: Bázovėj Komponent Doskilnoji Oszvitė (2021) és a Já u Szvityi (Kononko, 2019) programot vettem alapul, hiszen ezek taglalják azt, hogy mit kell, tartalmazzon az óvodai nevelés. Szerintem szükségtelen részleteznem azt, hogy ezek bizonyos részekre vannak osztva, lehetnek variánsok és invariánsok, beszélnek külön a gyermek fejlődéséről, játékaról, nyelvhasználatáról, fizikumáról, matematikai készségfejlesztésről, természetismeretről, művészetekről, valamint ezeket korcsoportokra illően is osztályozzák.

Mivel az elsőnek emlegetett dokumentum csak nagyléptékben szalad át a témákon, ezért jobbnak láttam a második, kidolgozottabb tantervre támaszkodni a munkámban. De nézzük is, hogy találkozhatunk népi jellegű tevékenységekkel, ismertetésekkel, jellemzőkkel az óvodai intézményben. Azok az osztályozások, mint például anyanyelvi fejlesztés, a gyermek játéka, gyermek a szociumban és a művészetekben, valamint még a variáns ágazatokhoz tartozó koreográfia témakör is tartalmaz utalásokat a népre, annak művészetére, szükségességére. Ugyanis a gyermeknek az óvodáskor végére ismernie kell műveket népe folklórjából, ismernie kell népi mondókákat, mondákat, meséket, történeteket és persze népi dalokat is, amelyeket énekelünk akár népi játékok során is. Hozzátenném azt is, amit majd kutatni szeretnék, hogy ki is kell elemeznünk ezeket a nép műveket, megbeszélni a szavak és szimbólumok jelentését. Ábrázolni ezeket akár papíron, akár szobrászati tevékenység keretén belül, akár varrással is. Nagyon fontos rész a „Gyermek a szociumban” című fejezet. Ez az egész arról szól, hogy a gyermek hogyan viselkedik a családban, a kortársaival, a felnőttekkel, idegen emberekkel. Pluszként azt is szervesen tartalmazza, hogy a gyermek hogyan viszonyul kultúrájához, hogy be tud számolni arról, hogy ő Ukrajna állampolgára, ismeri népét, szokásait, népének múltját, a tradíciókat. Persze, ez csak fokozatosan alakul ki, mert mindez még egy kiscsoportosnak túl sok lenne, még nem értené. Viszont az óvodáskorban ez szépen kikristályosodik az elméjében, eléri azokat az életkori sajátosságokat, funkciókat, tapasztalatokat, hogy fizikailag is képes legyen felfogni ezeket a dolgokat. A művészetek résznél taglalja azt, hogy a gyermeknek ismernie kell népe híres alkotóit, műfajait, dalocskáit, és a koreográfián belül az ukrán népre jellemző tánc típusokat, lépéseket, akár

még a szülőkkel együtt is nézhetnek online ilyen kurzusokat, videókat. Mindezek mellett erősen hangsúlyozza minden résznél, hogy ismernie kell más népek alapvető jellemzőit, el kell fogadnia, hogy rajta kívül élnek más nemzetiségűek is, és tisztelettel, érdeklődéssel kell viszonyulnia ezekhez. Ezek pedig a mi szituációnkból is érthetőek, tudnunk kell, hogy kisebbség vagyunk, hogy melyik országban élünk, de ettől függetlenül milyen nemzetségűek vagyunk, tudnunk kell a jelképeket, mind a magyart, mind az ukránt is ennek függvényében (Bazovėj Komponent doskilnoji oszvitė, 2021:16-21).

Mivel szerintem ezek az adatok igen felületesek, ezért még egy kis részletezést szeretnék tenni a második, kidolgozottabb programból. Már nagyon kardinális az is, hogy a gyermek első életévében lásson népi illusztrációkat, halljon népi dallamokat, altatókat, játsszon népi csörgőkkel, sípokkal, amelyek a zenei fejlődést is segítik, merthogy hallja is ezek hangjait. Az évek során az is kitisztázódik a gyermekben, hogy az ország területén is más-más emberek élnek, ezeknek pedig más-más szokásaik vannak, erről is kell, hogy meséljen a pedagógus. Ez a program kiemeli, hogy már 5 évesen teljesen ismernie kell a nemzeti szimbólumokat, mint a zászlót és a címet. Valamint a nép szellemi értékeit is folyamatosan el kell, hogy sajátítsa. A művészeti nevelés során fontos az, hogy megismerje a népi alkotóművészt, és azt, hogy hogyan alkot, milyen eszközökkel alkot, és mit alkot, ezeket is 6 éves korára meg kell ismernie (Kononko, 2019:60, 99, 120, 182).

Ismernie kell még az alapvető népi hangszereket, mint a cimbalom, a bandúra, a furulya. Azt írja még a program, hogy már 4 évesen különböző mintákkal – ecset segítségével – kell, hogy tudja díszíteni formákat a népi tárgyakról (edényekről, épületről, ruháról, kendőről, játékról, terítőkről, stb.). 5 évesen már olyan motívumokat kell tudnia alkotni szobrászat témakörben, amelyek rajta vannak a népi játékokon, például a kakas. 6 évesen pedig már a népi plasztikát is meg kell, hogy ismerje, tudjon díszíteni festéssel, ragasztással, gyöngyök illesztésével. Valamint a családi és népi ünnepeket is ismernie kell a gyermeknek, és hogy milyen tradíciók jellemzőek ezekre. Tehát ez a program pedig erre hívja fel a figyelmünket a nép tradíciókkal, motívumokkal kapcsolatban. Ez a program arra hívja fel a figyelmünket, hogy a népi tradíciókkal, motívumokkal foglalkoznunk kell és, hogy ezeket megfelelően, kétségek nélkül tudjuk átadni kis nebulóinknak, ahhoz jól kell tudnunk az elméleti alapokat (Kononko, 2019).

A magyar program (ÓNP) is beszámol arról, hogy a gyermekekben erősíteni, fejleszteni kell az önazonosság tudatát, és lehetőséget kell biztosítani mindenki számára, hogy saját nemzetének megfelelően ezt kifejezésre juttassa. A gyermek meg kell, hogy ismerje tágabb és szűkebb környezetét, amely a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet, a szülőföldhöz és tulajdonképpen magához a családdal való kötődésnek az alapjául szolgál. Hangsúlyozza még az alapprogram, hogy elég gazdag a magyar népköltészet, így jó alapul tud

szolgálni a mindennapos verselésre, mesélésre, mondókázásra. Továbbá a népművészeti elemekre, mintázásra, kézimunkára, építésre, szimbólumokra, azok felhasználására az ábrázolásokban hívja fel a figyelmünket. Ugyanis ezeken a tevékenységeken keresztül megismeri a technikákat, valamint az eszközöket is. Itt is van a szociumhoz hasonló témakör: a külső világ tevékeny megismerése, ahol a gyermek fejlesztheti ismereteit – a pedagógus segítségével, munkájával – a szülőföldről, a táji hovatartozásról, a kultúráról, a hagyományokról, népi értékekről, és ezeket meg kell tanulnia védelmezni is. Fontos még, hogy ezeket a tevékenységeket kellemes légkörben, örömmel végezze a gyermek az óvodai mindennapok során (Óvodai nevelés országos alapprogramja, 2012).

Mindezek a tevékenységek, amelyek az évek során még ahhoz is hozzájárulnak, hogy a gyermek kreativitását fejlesszék, hogy el tudjon rugaszkodni a túlságosan mindennapi dolgoktól, hogy be tudjon számolni arról, hogy a múltban is történtek események, akkor is volt élet, és tudjon párhuzamot vonni az akkori szokások és a mostaniak között. Rendkívül sok foglalkozástervezet és magyarázat készült az évek során. Tulajdonképpen ezek is olyan elméleti információkat mutatnak be, amelyet én fontosnak tartottam kutatni és megfigyelni, hogy hogyan lehet átültetni ezt a sok mindent gyermekeknek érthető és érdekes módon. Most ezekből szeretnék pár gyöngyszemet kiemelni. Az egyik ilyen ajánlás például a régi falvak és városok bemutatásáról szól. A szerző azt javasolja, hogy szemléltessük képekkel, hogy hogyan néztek ki régen a városok, és beszéljük meg együtt a gyerekekkel, hogy hogyan néznek ki a jelenben. Arról is szót ejt, hogy mutassuk be azokat a fogalmakat, amelyek kinézetileg megváltoztak: például a most használt fazekak és az akkor használt kerámia edények, vagy a mostani szekrény és az akkori láda, stb. Ez egy ukrán terv, 2012-es, és említi, hogy ezek az ukrán csoportszobában mennek végbe, tehát van külön ilyen berendezett terem ennek megfelelően. Úgy, mint akkoriban, találkozunk most is nemzeti sarkokkal, ha belépünk az óvodai csoportszobába. Az ételeket is bevonja, pl. a borscsról beszél nekik, megkérdezi, hogy ők mit szoktak otthon enni. A későbbiekben kiteríti az asztalra azokat a zöldségeket, amelyek szükségesek a borscs elkészítéséhez (BVDSZ, 2017:31-33).

Ugyanez a módszertani ajánló egy másik hónapban azt ajánlja, hogy a varrás is bevonható, középső csoportban kezdődhet, és egy héten egyszer, 10-15 percig, majd folytatódik, s ebből adódóan a nagycsoportosok egy héten egyszer, 20-35 percig foglalkozhatnak a különböző öltések elsajátításával. Aztán a virágokkal is megismerkedhetnek, mint az ukrán kultúra képviselőivel, beszélgethetnek arról, hogy a legszebb nemzeti viselet a koszorú szalagokkal, amely sokféle virágból áll: pipacsból, napraforgóból, a híres kálénából stb. A koszorúk fajtáját is célszerű ilyenkor bemutatni, hogy mit szimbolizálnak: például a babérkoszorú a győzteseké, a töviskoszorú

a szenvedést jelképezi, az ukrán vinocok pedig a fiatalságot és a szerelmet szimbolizálja. Legendákat is mondhatunk a gyerekeknek a virágokról (BVDSZ, 2017).

Amit még nagyon kívánnak ezek a kidolgozott tervek, hogy építsük be a múzeumpedagógiát az óvodai életbe. Ez szinte nem is változott, hiszen ma is nagy népszerűségnek örvend. Valamint még a „Ránok” kiadásából művészetfoglalkozások vannak kidolgozva, és nagyon szuper, mert a népművészetet bevonja a vizuális nevelés tevékenységekbe.

Mivel megtárgyaltam, hogy hogyan jelenik meg a népművészet, a motívum és a jelentéshordozás az óvodai életben, most még egy icipici kitérőt szeretnék tenni így a végére arról, hogy milyen is volt régen a gyerekek élete, hogyan teltek a mindennapjaik, mit játszottak, most erről szeretnék egy pár mondatban értekezni.

3.1 Gyermek, nép és játék – minden, ami jelentést hordoz

„A díszítőművészet nem öncélú művészkedés. Erősen kötődik a népi kultúra többi területéhez” (Bucherna – Faust – Zadravec, 1991:18).

Azt a laikus is tudja, hogy milyen formákban jelenhet meg a népművészet az óvodában: lehet ez zene, tánc, irodalom, kézimunka, miegymás. Azonban az már a múlt kutatását foglalja magába, ha képben vagyunk a gyermekjátékok történetével. És tulajdonképpen erre van szükségünk, hogy legyen mit mesélni és tovább vinni a gyermekeknek. Ezért gyűjtöttem össze azokat a fontos alappilléreket, amelyek az említetteket tartalmazzák. Ugyanis a játék a gyermek örömteli cselekvése, amely által akaratlanul is tanul, és ezzel együtt beilleszkedik a társadalomba.

Bevezetőként érdemes elkülöníteni a játékszer és játékeszköz fogalmát. Az első a játék céljára készült, mint a csutkababa, a második pedig egy sima tárgy, amely felhasználható a játék során, például a kötél az ugráláshoz (Bodnár et al., 2014:524).

A játékok többnyire egyszerű anyagból készültek (agyag, növények részei, papír, rongy, stb.), és ezért nem is voltak időtállóak. Az újszülöttnak és az anyjának látogatóba többnyire ételt vittek, majd később Dobronyban is elterjedt, hogy ruhát vittek a kicsinek a keresztszülők. Régebben a gyermekek nagyon hamar be voltak fogva a munkába, éppen ezért játékszereik is hozzásegítették a tapasztalást ehhez a folyamathoz, tulajdonképpen munkára nevelték a gyermeket. Nem csak az egyszerű anyagokból készítették maguknak játékot vagy vonták be a játékba, hanem a hulladékban is rátalált a gyermek a művészi önkifejezés lehetőségeire. Egyszerű forma-és színvilág jellemzi ezeket az alkotásokat. A növényi alapanyagok után már a sarat is kezdte használni a gyermek. Dobronyban például a fiúk pukkasztóztak, a lányok pedig kalácsot sütöttek belőle. Fontos megemlíteni, hogy régen is voltak játszóterek, úgynevezett „játszók”, amelyek vasárnaponként

látogathatóak voltak, ha a gyermeknek már nem volt elég a benti kis kemence melletti kuckó vagy az udvar. A lányok virágokból koszorút fontak maguknak, a bogyókból pedig nyakláncot vagy karkötőt. A babákkal a gondozási teendőket gyakorolták játszva. A babáknak, amelyek sokféle anyagból készültek, bútoraik is voltak, de ezeket már mesteremberek készítették. Ezek díszítettsége, cizelláltsága, vagyis aprólékos megmunkálása követte a népművészet hagyományait. Az anyukák tanították a lánykákat, kenyeret sütni, ezekhez kicsinyített eszközökre volt szükség, ezek faragásaiban megtalálhatók a szerelmi jelképek, mint a virág, szív vagy rozetta. A fiúk járműveket készítettek maguknak, azok elé állatokat. De náluk megjelennek a fegyverek is, mint a fapisztoly vagy a vízipuska. Vagy a pásztor és a katona a figurális játékszerek között kap helyet. Ezen kívül, amit még megjegyezhetünk, az a hangszerek és a szánkók, ezek is fontos elemei a nép játékoknak. Ilyenek például a dióbrúgattyú vagy a fűzfasíp. Gyakoriak voltak az ügyességi játékok, a mondókák, különféle változatokban, tehát elmondhatjuk, hogy ilyesfajta játékokban is gazdag volt a gyermekkoruk (Móricz, 1995:134-135).

Tehát ezek voltak azok a fontos információk, amelyek jó alapot adhatnak ahhoz, hogy a gyermek mindennapi életébe be tudjuk vonni a kultúrát, népének történetét, ezzel is közelebb vinni nemzeti értékeihez. Ez pedig hatalmas feladata a pedagógusnak, különösképpen a mai világban.

IV. MOTÍVUMOK KÁRPÁTALJÁN, AVAGY KIK ŐRZIK EZEKET A KINCSEKET

Az elsőszámú kutatásom fő célja az, hogy Kárpátalján felkeressek olyan híresebb vagy kevésbé híres embereket, akik büszkén képviselnek egy-egy népművészeti ágat, abban tevékenykednek, és azokat lelkiismeretesen és ügyesen örökítik át a következő nemzedéknek. A mélyinterjúk alatt nemcsak motívumokról faggattam őket, hanem életük, pályafutásuk alakulásáról is, hiszen mindezekről nem sok információt találunk összegyűjtve, így hasznos, ha ez írásban is megmarad. A következő művészeket kerestem fel témám kapcsán, hogy a népművészetről, mint tevékenységről ne csak elméleti tudást szerezzek, hanem valós megtapasztalással és élmények gyűjtésével is gazdagodjak. Ilyen: Hidi Endre, keramikus Nagydobronyból, Gál Adél, néprajzkutató Beregszászról, Kokas Erzsébet, népi énekes, Tiszapéterfalváról, valamint Seder Irén textildíszítő Beregrákosról. Ismerjük meg őket és tevékenységeiket kicsit közelebbről. A strukturált interjúkérdéseket a mellékletben olvasható.

Az interjúkérdések a következő struktúra alapján épülnek fel: életrajzi adatok, pályafutás kezdete, szakmai titkok, motívumok megjelenése az adott interjúalany munkásságában, jelen és kitekintés a jövő felé, módszertani ajánlás óvodapedagógusoknak. A fő irányvonal ez, a kérdések azonban személyre szabottak. Ennek tükrében Gál Adélhoz fűzött kérdések az 1. számú mellékletben olvashatók. Hidi Endrének szánt kérdések a 2. mellékletben, Kokas Erzsébet kérdései a 3. számú mellékletben, végül pedig Seder Irénhez fűződő kérdéseim a 4. számú mellékletben követhetők nyomon.

Alábbiakban a kérdésekre adott válaszok feldolgozása olvasható, E/3. személyű elbeszélés formában. A fejezet végén összegzett eredmények az interjúk struktúrája, a közös jellemzők alapján kerültek kielemezésre.

4.1 Gál Adél, néprajzkutató

Gál Adél 1986. november 27-én született Salánkon. Tanulmányait a helyi iskolában kezdte, középiskolába a Técsői Líceumba járt. Itt Mészáros Györgyi, a líceum magyartanára szeretettette meg vele a magyar nyelvet és irodalmat.

2005-től a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán folytatta tanulmányait magyar - angol szakon. Kész Margit tanárnő indította el a néprajz irányába, aki a példaképe is lett. Ezáltal a Debreceni Egyetem Néprajz Tanszékén tanult 3 évig, itt szerezte meg doktori képesítését. Közben otthon a salánki iskolában, magyar nyelvet, magyar- és világirodalmat, valamint angolt

tanított 2 évig. 2011. októberétől kerül Beregszászba, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára, mint kulturális referens, a Főiskola Polónyi Múzeumában. Kedvenc kutatási területe a népi írásbeliség. Kézírtos füzeteket gyűjtött és gyűjt. Kárpátalján még nem volt példa ilyen jellegű kutatására, ezért nagyon kevés szakirodalom állt rendelkezésére, viszont rengeteg anyagot sikerült összegyűjtenie. 2013-ban intézményünk megnyitotta a Nagyberegi Tájházat, itt programszervező és koordinátorként dolgozik, karöltve Kész Margittal és Kész Barnabás néprajzkutatóval, valamint Prófusz Marianna népművésszel.

2019-től a Főiskola Filológia tanszékén magyar irodalmat és tantárgypedagógiát tanít. Kész tanárnővel együtt folklórt is oktat. Immár oktatja is azt, amiért lelkesedik.

A következőkben a Nagyberegi Tájházzal, annak alapításáról kérdeztem interjúalanyomat. 2013 februárjában avatták fel a Nagyberegi Tájházat. Nehéz 10 év következett, míg kitaposták a Tájház működési koncepcióját. A feladat egy élő tájház létrehozása, mely azelőtt még nem volt Kárpátalján. Jól jött volna egy múzeumpedagógiai végzettség. Kézműves programokat szerveztek, kézműveseket kerestek. A következő kis csapat alakult ki:

- Kepics Andrea, a népi hímzés rejtelseibe vezeti be az odalátogató gyerekcsoportot.
- Somi István, helyi fafaragó, vele népi játékokat, nádsípokat, népi hangszereket szoktak készíteni, jól bántak a gyerekekkel.
- Markó Veronika citerázik, énekel a gyerekekkel, emellett pedig kézműves is.
- Piroska néni, a tájház szakácsnője, a gyerekekkel együtt készítenek régi, nagyon finom népi ételeket.

Kitaposták az utat. Ma már minden rendezvényen megtalálhatjuk őket, az alapanyagok beszerzése is megoldódott. A helybéli lakosság is szeretettel fogadta a létrejöttüket. Rövid idő alatt (10 év) nagy sikereket értek el, hisz hírnevük elterjedt Kárpátalja-szerte.

2019-ben a Tájház, Kárpátaljáról elsőként csatlakozott a Magyarországi Tájházak Szövetségéhez. Részt vettek az általuk meghirdetett workshopokon, országos találkozók, pódiumbeszélgetéseken, és előadást is tartanak. Tehát elmondhatjuk, hogy a Tájház aktív életet él mind hagyományőrzés és átadás területén is és nem marad el a folklór területeken sem.

2021-ben a Nagyberegi Tájház lett az év tájháza, kárpát-medencei szinten. Beérett munkájuk gyümölcse.

A tájház nem önálló intézményként működik, hiszen a Főiskola tulajdona és fenntartója, viszont a programokat a Pro Cultura Subcarpathica szervezi. A működtetéshez szükséges anyagiak megteremtése magyarországi pályázatokon keresztül történik.

A bútorzatra, tárgyi világra különös figyelmet fordítottak, egyik legfontosabb elvük az, hogy a Tájházba csak helyi, Beregről származó eszközök kerüljenek: asztalok, az ágyak, tányérok, kanalak, falvédők, korsók, kancsók.

A beregi keresztszemes egy egyedi mintakincset őriz. A környező településekről, Beregrákosról és Nagydobronyból származó textíliákon is megtalálhatók a beregi minták, köszönhető ez Antónikné Polónyi Katalinnak, aki Nagydobronyban is működtetett foglalkozásokat, szövőcsoportot, s elvitte oda ezeket a mintákat.

A beregi szőttesnél különbséget kell tenni a keresztszemes és a szőtt minták között. A szőttesekbe már a szövőszéken beleszövik a mintákat. A keresztszemest pedig a megszőtt vászonra később felhímzett minta. Az eredeti színvilága a piros és a kék. Amikor jöttek a mesterségesen indított szövőcsoportok, hozzáadódott a piros és a fekete színvilág is. A 70-es, 80-as évek környékén jött a sárga alapon barna mintával díszített textília. A motívumokat a parasztember a természetből vette, az őt körülvevő környezetből. A beregi textíliákon előtérbe kerül a makkos vagy tölgyleveles minta, a tulipános, a szegfűs, a farkasnyomos, különféle virágminták (rózsa, fukszia, ibolya, lóhere, viola, gránátalmás). Beregen vannak még rák mintázatú terítők is, mert mocsaras vidék volt, tehát rákásztak az emberek.

Vannak olyan motívumok, melyekhez legenda is kötődik. Például: régen, egy téli estén egy asszony varrt és arra lett figyelmes, hogy ugatnak a kutyái. Kiment, és meglátta, hogy a kutyái összeverekedtek a közeli erdőből származó farkasokkal. A hóban pedig ottmaradtak a farkasok lábnyomai. Bement, és megihletett, belevarrta a vászonba. Ez lett tehát a farkasnyomos minta. Más helyen ezt kakastaréjosnak is hívják. A mintákon a vallási különbségek is bemutatathatók. Azontúl, hogy egy textíldarab, még a szobát is szépíti. Beregvidéken tehát ebből fakadóan meg lehet határozni, hogy a család katolikus-e vagy református. Ennek az egyszerű megfigyelése azon alapszik, hogyha közepén egy vonalka van, folytonos vonal, akkor az a család református. Ha ismétlődően ki van hagyva két szem, akkor katolikus család kendőjéről van szó: úgy néz ki, mint egy kereszt.

Már az első pillanattól törekedtek arra, hogy érdekes programokat kínáljanak, azonban évek kellettek ahhoz, hogy mindent kitapasztaljanak. Adélt a Tájház működéséről kérdeztem. Az első években 3 ünnepkör hagyományának visszaállítása volt a cél: a pünkösdi, a szüreti és a karácsonyváró népszokások felelevenítése. Ezt követően már heti rendszerességgel folytak a foglalkozások, amelyek a mai napig is működnek. Több iskola is szervez látogatásokat a tájházba. Ezért programjaikat az iskolai tanévhez igazítják, így szeptembertől egész május végéig tuják fogadni az iskolás csoportokat. A tematika mindig az adott ünnepkörhöz vagy jeles naphoz kapcsolódik. Van Facebook-oldalaluk, itt bárki megtalálhatja az aktuális fél éves

programsorozatot, elérhetőséget, illetve ezen az oldalon lehet jelentkezni és időpontot egyeztetni. A sok jelentkező közül azokat részesítik előnyben, akik még nem voltak. Korosztályoknak megfelelő programokkal várják az ide érkezőket. A nagyobbak faragással próbálkozhatnak, a kisebbek különböző népi eszközöket vagy játékokat ragaszthatnak, majd díszíthetnek és kifesthetik azokat. A foglalkozások 2 órát vesznek igénybe. A kézműves foglalkozás mellett, a tájház udvarán különféle népi fajták eszközei is megtalálhatók, melyet a tájház gondnoka, Kopor Zoltán sajátkezűleg készít. Általában mindenből kettőt készít, hogy versenyezni is tudjanak a gyerekek.

A gyerekek tehát szabadon mozoghatnak, a csoport egyik fele bent kézműveskedhet, míg a többiek kint kipróbálhatják a népi játékokat. Általában az a kérés, hogy mindenki legalább egy kézműves foglalkozáson vegyen részt, hogy az elkészült alkotásokat hazavihessék emlékébe.

A szövés, varrás mindig télen történik, ezért a téli foglalkozásokba igyekeznek ehhez igazítani a programokat, a kamrában szövőszék van felállítva. Ha kisebb csoport jön, akkor az alapokat tanulják. A nagyobbakkal, akár mintákat is szőnek. Hímzés technikával könyvjelzőket készítenek: tulipános mintákat hímeznek, varrnak, kipróbálják a pecsétnyomókat, farkasnyomos mintát készítenek a gyerekekkel. A legnépszerűbb technikák a gyorsan elkészíthető produktumok, mivel a technika felgyorsulásával a gyors eredmény, okoz sikerélményt. Egy keresztszemes munka elkészítése időigényes, kezdi elveszíteni népszerűségét. Ezzel szemben egy gyertyasodrás, amely gyorsan és könnyen elkészíthető, a kedvelt tevékenységek élén helyezkedik el. Népszerű még a fafaragás: nádsípot és brügattyút is készítenek. Ezeket nagyon élvezik a gyerekek, mivel meg is lehet őket szólaltatni, sikerélményük van. Fiúk és lányok érdeklődése között nincs eltérés, minden újdonságra egyformán nyitottak.

Fontos lenne Adél elmondása szerint a tárgyaknak, motívumoknak a történetéről is beszélni a gyerekeknek, de egyelőre erre sem emberük, sem kapacitásuk nincs. Megismertetni a különféle motívumokat, azok színvilágát, s hogy mire használták ezeket a tárgyakat.

Gál Adél szerint a tárlatvezetés az egyik legkedveltebb tevékenysége, a következőkben erről olvashatunk. A Tájházba látogatók először a tájházat nézik meg, a tisztaszobát, konyhát, hátsó házat, kamrát, sütő kemencét, udvart, csúrt, és lesétálnak a Szikora József botanikus kertbe, ami szintén a Főiskola tulajdona. Itt a helyi jellegzetes növényekben gyönyörködhetnek az ide látogatók. Ezután kezdődnek a kézműves foglalkozások. Lezárásként feladatlapokat kapnak a gyerekeknek, melyben az elhangzott ismeretekről kapnak kérdéseket: szokásokról, tárgyakról, és azok funkciójáról.

Interjúalanyom gondolatai a kutatásom magjával, tehát a munkájával kapcsolatban a következők: „Nagyon sokat változott a világ, és a szokásainkkal, hagyományainkkal a gyermekek

a természetes közegükben már nem találkoznak. Régen a gyermek belenevelődött ezekbe az íratlan szabályokba, ma már ezek teljesen kikoptak. Ezért kell olyan alkalmat és helyszínt keresni, ahol ezeket megismerhetik. Figyeljünk arra, hogy mi az adott tájegység jellegzetessége, motívumvilága, ezekre helyezzük a fő hangsúlyt. Ez a feladat most ránk, pedagógusokra hárul, s így a gyermekek magukba szippanthatják gyönyörű kincseinket, kultúránkat, szokásainkat.”

4.2 Hidi Endre, keramikus

Id. Hidi Endre 1944. augusztus 7-én született Nagydobronyban. Édesapja reklámtáblákat készített. Elmondása szerint a gyermekkorát aktívan telt a mai tipikus gyermekkoroktól eltérően, hiszen labdázta, sok volt a testmozgás, nem telefonnyomkodással töltötték az időt. Futómétáztak, sok gyermekjáték volt ismert akkoriban. Mezítláb jártak még iskolába is. A mester szerint azért ilyen nyeszlettek a gyerekek manapság, mert hiányzik a mozgás az életükből. Egészségtelen életet élünk sajnos. 700-800 gyerek volt akkor, olyan volt a szünet akkor, mintha egy egész méhkas lett volna. 1933-ban az édesapja cseh világ alatt Csehszlovákiába szakmai útra ment, nősülés céljából pedig Sárospatakról hozott menyecskét. Ezt teljesen elítélték akkoriban Dobronyban, mert úgy tartották, hogy „ha a saját faludban szalma van, akkor miért menni másikba szénáért.” Végül is, ők megtörték ezt a hagyományt.

Ezek után a mestert a kerámiával kapcsolatos első emlékeiről kérdeztem, amire ő a következőket felelte. 1950 körül, hetedik osztályos korában édesapja már magával vitte tájképeket festeni. Mesterember lévén ilyenekkel is foglalkozott. Ami nagy fordulatot jelentett életükben, az az volt, 1960 előtt a Kárpáti Igaz Szó című folyóiratból megtudták, hogy az Ungváron szakképző megnyílik. Első éven bizonyos okokból nem sikerült a felvételi, de másik éven felvették a kerámia szakra. A felvételin volt rajz, festészet, kompozíció és ukrán tollbamondás. Itt ukránul beszéltek, és magyar tannyelvű iskola után ez nehézséget jelentett neki. Interjúalanyom pozitívként élte meg, hogy először nem került be, mert így volt ideje készülnie még egy évig. Éppen ezért egy évig járt Balla Pálhoz rajzot tanulni. Bár ő festészetet szeretett volna tanulni, a kerámia szak felé akkor még kicsit sem volt kötődése.

A problémák kezdődtek megoldódni, 9. osztály után tehát felvették, ő az alaptantárgyak anyagát már tudta magyarul, ez nagy előnyt jelentett neki. A kerámiáról magáról Hidi Endre akkoriban azt sem tudta, hogy mi fán terem. Azért választotta a kerámiát, mert ezen a szakon tanulhatott festészetet is, ez pedig közel állt a szívéhez. De mindig történik valami váratlan, akkor sem volt ez másképp. Miután eltelt egy fél év, kiderült, hogy nyílni fog festészet szak is, de a mester az akkori reakciójára már csak úgy emlékszik vissza, hogy: „ő már akkor beleragadt a sárba”, azóta

is benne van, és míg él, már ki sem mászik belőle. Végül tehát nagyon megszerette a kerámiázást, szinte a legváltozatosabb szak volt akkoriban. Meg lehet említeni még pluszban azt, hogy a felesége testvére – Veres Péter – festőművész szakra jelentkezett akkoriban, ő a Főiskolára hagyta összes alkotását.

A tanulási időszak után valami igazán új vette kezdetét, Hidi Endre erről is megosztott pár emléket. Egy üzem fizette ki a tandíját, nem az állam, hogy utána hozzájuk kerüljön dolgozni. Tanulmányait 21 évesen fejezte be. Fenyvesföldre mentek festeni, de közben behívót kapott. 9 napot adtak, hogy elszámoljon a gyárban. A nagyfőnökségnél, a térképekkel foglalkozott, újraírta, ragasztotta, „старший писар” volt (1965-1968).

A katonaság után már nem ment vissza a gyárba, hanem a területi reklámcégnél helyezkedett el. 2 évig dolgozott itt, de nem volt kifizetődő ez a munka, ezért az édesanyja azt ajánlotta, hogy nyissanak a testvérével otthon egy műhelyt. Ehhez épület, kemence kellett, eleinte nem tűnt jó ötletnek. Végül mégiscsak megépítették a műhelyt: testvére fafaragással foglalkozott azon a kis helyen, ő pedig kerámiával. Ez igen veszélyes volt, mert nem jó, ha a fodronc belekerült a kerámiába.

A Képzőművészeti Alapnál minden évben kiállítások voltak, ezekre egész autónyi mintadarabokat kellett készíteni. A kiállítások mindig változtak, mikor melyik köztársaságban rendezték meg ezeket. Ha volt megrendelés, akkor volt a művésznak egész évre munkája. Ha 25-50 darabot készített egy alkotásból, akkor azt művészi vonalként ismerték el. De ha többet is készített, akkor az már sorozatnak számított. Csak akkor fizették ki a honoráriumot, ha a művész legyártotta a megállapított mennyiséget. Hidi Endre már úgy gondol erre az időszakra, hogy pénzzé tette a művészetét.

A legfontosabb láncszem, az a mester és a motívumok kapcsolata. A következőkben erről erről található információ Hidi Endre nyilatkozata alapján. Arra, hogy milyen motívummal díszít leginkább, ez a válasz érkezett: „hát ez a művészet”. Először is mindennek meg kell az alapját tervezni. A diplomamunkája témája az volt, hogy „*A kerámia a mindennapi életben*”. Ő azóta is ilyenekkel foglalkozik. Tehát tányérok, kancsók, szilkék, figurák, egyebek.

Nem lehet megcsinálni semmit, míg papírra nem veti az ember először a tervet, de azt meg felesleges, mert sohasem úgy fog elkészülni a mű, mint ahogyan azt a papíron eltervezte. A mesternek 8 négyzetméteres faliképei is vannak, még Ungváron is a mai napig. Tehát ő a népművészeti kategóriát képviseli. Elmondása szerint: „A művészet nem mindenkinek való”. Mióta interjúalanyom megnősült, ő minden vasárnap munkatervet csinált az elkövetkező egész hétre. Sok művész azzal küszködik, hogy nem tudja magát kordában tartani. A legfontosabb, hogy tudjunk tervezni.

A kért mesternek 12-15 darab zsűrizett munkája minden évben volt, a legtöbb művésznek pedig nem is volt munkája, mert nem bírták a tempót. Sokuknak ő maga segített.

A beszélgetés során egy kis betekintést nyerhettem a kulisszák mögé, ugyanis az volt a legnagyobb hibája a zsűrinél, hogy „ничого нашого”, ő pedig csak magyar alkotásokat tudott készíteni, amelyek a magyar népre jellemzőek. Egy idő után kiselejtezték a munkáit. Hidi Endre azonban megkérdezte, hogy mi volt a probléma. Nem volt semmi ukrán stílus az alkotásában, ez nagy bajnak számított. Nem értették ezt a másféle kultúrát. Fel merre vállalni, hogy ő magyar. Az országos zsűrinek megmondta a véleményét, és leesett az álluk.

Mindezek után technikai titkokról kérdeztem, hogy ezeket az óvodába is bevihessem. Kedvenc színe és mintája nincsen. Nincs tájegység, amit képvisel. Amikor leül alkotni, akkor ő nem azon gondolkodik, hogy milyen stílusban vagy milyen korban alkot, hanem csak alkot.

Balla László azt mondta neki, hogy mondja nyugodtan, hogy „Hidi-kerámia”, hiszen ő már nyugodtan megetheti. A tulipánt elkezdi, aztán ami kijön. Az agyag diktál. A fazekaskorong nagy segítség. Míg nedves az agyag, addig formálható.

Az alapszín a terrakotta, majd ezt később lehet színezni. Orvosi tűbe szívja fel a festéket, mert azzal szépen lehet rajzolni. A munkáinak nagy részét a felesége segített festeni, tehát megosztják a munkát. Úgynevezett gilisztákkal is lehet díszíteni, ezt is agyagból kell kimunkálni, nagyon jól mutat, például, ha szőlőindákat szeretnénk formázni.

Mostanában betegség miatt kevesebbet alkot. 50 tálat korongozik, de nem ipari szinten, csak unalomból. 1000-1100 fokon égeti ki őket. Nemrég a kemencét is be kellett állítania, mert kimentek a spirálok. Így telnek a jelen napjai.

Egy tálnak pedig nem érdemes agyagot csinálni, minimum 10-zel kell kezdeni, az elején sok is az, ami elrontódik. Régebben sablont (25 cm-es) készített a tálaknak, most már koronggal működik a dolog, csak odacsapja az agyagot és már megy is a munka. Nagy tálnak vastagabb agyag kellett, kicsinek 1,5 cm-es is elég volt, a nagy gyárakban ez dróttal automatikusan lehúzódt, levágódott. Régen a sablon szerint 25-30-at csináltak egy nap. Mostanában pedig egy napra elég a 10 is.

Ami a legfontosabb pedig mindezekben, hogy „művésznek születni kell, nem tanulni.” - vallja.

Interjúalanyom a műhelybe is bevezetett, itt sok technikai titkot árult el. A következőkben erről ejtek pár szót.

A műhelyében a korongok között próbakorong is, áttét, vagy fogaskerékkel, vagy szíjjal. A legtöbb fazekasmester ezt akkoriban kidobta, mert leesik a tál róla, amikor elkészül. 6-7 mm vastag. De ő levette a szíjat, csak lábbal lenyomja és már működik is. 75 kg-os. Fék is van rajta.

A zsűrielnök azt állította, hogy interjúalanyom sablonnal készíti a kerámia tárgyakat, de ő ezt sikeresen megcáfolta, hogy nem kell nagyon okos embernek lenni ahhoz, hogy megfigyeljük az ujj nyomait a darabokon. Nem sima a belseje, látszik és érződik is az ujjbegy.

Fehérrel, barnával lezománcozza, kiégeti és aztán megy rá a minta. Tehát 2-szer kell égetni az agyagot. A mesternek van nagybereg-i nyerstéglája is, ebből ő maga készít agyagot. Nagyon nehéz, babrás munka. Malomba előkészíti, összetöri, beáztatja, kiszűri, kiszárítja, és megint összetöri, újra beáztatja. Meg kell darálni, hogy finom legyen.

Vannak gipszmintái is, ezekbe öntik be a folyékony agyagot, és kiszívja a felesleges nedvességet. 20 perc vagy egy fél óra és kiöntik.

Tehát van különbség az agyagok között. A luhanszki agyag rosszabb, mert félig van sárral, ragad az ember kezéhez. Szébbnek szebb, mert fehérebb, de korongozni jobb a beregiből. Van csak lábbal hajtható korong is, ő azt a korongot viszi a táborokba, a gyerekek azon tanulnak lábítani. 5-ször meghatja és nem kell automata, a finomításokra nagyszerű. 200-300 éves is van már ez a korong. Nagyon sok lazúrvödör van, sok szín, ecset, van mivel díszíteni. Ha 10-et kell legyártani, akkor nem éri meg. 20-30 liter, mindenféle pigment. Színtelen zománcból több mint 1 mázsa van. Zenét is szokott hallgatni munka közben, még megvan a rádiója, amit az első fizetéséből vett. Volt saját készítésű kemencéje is, de már lebontotta.

Végül pedig, mint minden interjúalanyomnál, valami maradandót szerettem volna hallani azzal kapcsolatban, hogy szerintük miért van célja annak, hogy bevigyük pont az ő mesterségét az óvodába. Erről Hidi Endre a következőket vallotta: az óvodás korosztálynak először kis állatkák készítését ajánlja, hiszen ezek érdekesek és viszonylag nem nehezek. Szakkörökben foglalkoztak a gyerekekkel, de különösen nem oktatott. Az agyag jó, mert nem romlik el, újra használható. A plasztelin pedig nem szárad ki.

Hidi Endre nagyon szép gondolatokat, történeteket, emlékeket, technikai tudást osztott meg velem. S habár már nem csinál sorozatokat olyan szinten, mint régen, szeret a műhelyében tevékenykedni. Tőle kell mindannyiunknak erőt meríteni és ápolni hagyományainkat, bevinni az óvodába, megismertetni ezt a csodálatos mesterséget a gyerekekkel, valamint interjúalanyom munkásságát is, mert igazán van mire büszkének lennünk!

4.3 Kokas Erzsébet, népi énekes

1992. szeptember 6-án született Tiszapéterfalván zenész családban, s a gyermekkorát is itt töltötte. Erzsébet nagyapjái nagypaládi juhászok, ők nagyon nótás kedvűek. Azt mondják róluk, hogy zengett tőlük a falu, akár fonóba indultak, akár kántálni, akár kocsmás ünnepségre, mert

annyira szépen énekeltek. Úgy véli Erzsébet, hogy innen fakad a zenei vonal, amely az ő életében megjelenik.

Erzsébet nagyapjának nagyon fontos volt, hogy a fiai mindketten zenetanárok legyenek, így apukája harmonikás, a testvére, Teréz pedig hegedű tanár. Péterfalván nagymúltú a zeneiskola, így ezekkel a feltételekkel Erzsébeték is ebbe a közegbe nevelődött bele. Anyai oldaláról is megjelenik a zene, hiszen Mihály nagyapja nagyon szépen énekelt, például a disznóvágásokon is nagyon nótás kedvű volt. A templomban is énekelt, a betlehemes szövegét fejből tudta.

Tiszabökénybe járt iskolába. Bár édesanyja szerette volna, hogy hegedűtanár legyen belőle, mégsem zenei úton folytatta tovább tanulmányait. Técsőre ment tovább, a református líceumba, a másik lehetőséget, Ungvárt még akkor idegennek találta. Ez idő alatt, 2006-ban, édesapja megalakította a Kokas Bandát.

Az életrajzi információkat követően a Kokas Banda megalakulásáról és kezdeteiről kérdeztem interjúalanyomat. Az újonnan alakuló bandában eleinte Erzsébet hegedűn játszott, viszont akkor még nem énekelt, mert régen nagyon szégyenlős volt. A zeneiskolából választottak ki egy lányt erre a célra, inkább klasszikus vonalat képviseltek. Ekkor jött a gondolat Erzsébet fejében, hogy ő is megpróbálná. Első, amit megtanult énekelni a Zöld erdőben, de magos című ének volt. Az első 3 év tehát még „tudatlanul telt számára”.

Azt énekelte, amit a zenekar tudott játszani, édesapja viszont folyamatosan tanította. Mélyen és magasan is kellett énekelnie, ez jól fejlesztette Erzsébet hangját. Hamar népszerűek lettek, kevés élő népzenekar lévén.

A líceum befejezése után fizika-matematika szakra kívánt menni, viszont oda nem került be. Ezért Magyarországi továbbtanulás mellett döntöttek. A Nyíregyházi Egyetemre ment tehát tovább ének-zene tanár szakra. Itt biztató tanárookra talált, akik igényt tartottak Erzsébet tehetségére. Szerették volna, ha jobban beleveti magát a zongora és hegedű rejtelmeibe. Párhuzamosan tanulta a klasszikus és népi éneket. Mindeközben már dolgozott a péterfalvi Művészeti Iskolában. Valamint ekkor még Ungváron is tanult, pszichológia szakon, ezáltal meglátva azt, hogy milyen közel áll a pszichológiához, az érzelmekhez a dal, a népi ének, népi játék. Erzsébet azt állítja, hogy: *„manapság abból adódik a legtöbb probléma, hogy az érzéseinket nem tudjuk kifejezni, holott régen az emberek kiénekelték magukból bánatukat, örömeiket is”*. Magasabb fokú diplomát Munkácson szerzett, ének tanári, énekművészi szakon. Ott nagyon szívesen fogadták a magyar kultúrát, így Erzsébet diplomakoncertje itt, a Főiskolán valósult meg.

2022-ben, a háború kitörésekor hasznosan akarta tölteni az idejét, így a Debreceni Egyetemen megkereste Barta Elek professzorurat, aki „A kultúra átörökítése a 21. században” című kutatásban ajánlott témát számára. Ehhez nagyon jól fel tudja használni a már korábbi gyűjtéseit is. Erzsébe

elmondása szerint: Kárpátalja sorsa igen hányatott, és mégis mindenből tudunk töltekezni, nem veszítjük kitartásunkat. Amíg lélegzünk, addig mindig tanulunk valamit.

De nemcsak a Kokas Bandáról híres a család, ugyanis különböző hagyományőrző csoportokat működtetnek. A továbbiakban erről osztott meg részleteket Kokas Erzsébet. 2010-ben alapították meg a Napsugár Hagyományőrző Gyermekcsoportot édesapjával. Eleinte jártak ki óvodákba, játszottak, énekeltek a gyerekekkel. Az édesapja mindig is szívügyének tartotta, hogy a gyerekek tiszta zenét hallva, hagyományaikat megtapasztalva töltsék óvodás éveiket. Ezúton pedig lehetőség adódott arra, hogy a tehetségesebb gyerekeket kiemeljék, a szülőkkel együttműködve pedig a zeneiskolában oktassák őket tovább. Immáron pedig vannak olyan csemetéik, akik 2010 óta igen magas karriert futnak be, sokan közülük óvodapedagógia szakon végeztek. Tehát ki is nevelődött egy generáció Erzsébet elmondása szerint. Még most is visszajárnak hozzájuk, a háború ellenére is.

Mindezek mellett a Főiskolán oktat, valamint a Felsőfokú Szakképzési Intézetben is végzi a munkáját. A Tulipán Tanodában is szerves részét veszi ki a munkálatokból.

Nagydobrony, Szőlősgyula, Salánk, Nagypalád, Fertősalmás, Péterfalva időseit megkeresték, ezt pedig Kárpátalja Gyöngyszemei néven szereplő kulturális *gyűjtéseket* is végez. Utóbbi által a még élő hagyományokat, énekeit, szokásait, beszédanyagát felgyűjti Erzsébet.

Előadásokat is tart, mind a Főiskolán, mind a Frangepán óvodában, valamint a Továbbképző Intézetben, arról, hogy hogyan is lehet megélni a hagyományokat. Például, most karácsonykor is volt egy közös ringatójáték, amelybe az aktuális óvodapedagógia szakos hallgatókat bevonta és a Frangepán óvodából érkezett gyerekekkel táncoltak közösen.

A közeljövőben tervez egy Szülőházad – a sorsod című gyűjtést szervezni, ahol egy-egy család által énekelt dalokat gyűjtené fel csak és rendszerezné (mi és hogyan hatott ezekre). Egyik alanya, Irén néni például elmondta azt, hogy ő, maga Horthy Miklós előtt énekelt 6-7 évesen, akkora élményt adva neki, hogy még 90 éves korában is szívesen énekelt és mesélt erről. Láthatjuk, hogy egész fantasztikus dolgok történtek, ezért is érdekelt ebben Erzsébet a témában, hogy felkutassa ezeket az élményeket, hatásokat, amelyek a dalok, szokások átöröklődését, változását befolyásolták.

A legfontosabb a Kokas Erzsébet által vezetett tevékenyben az, hogy helyet kapjon a hagyomány átörökítése. Interjúalanyom eleinte tartott attól, hogy a háború szétszakítja lehetőségeiket, de ennek pont az ellenkezője történt.

Erzsébeték minden foglalkozásukon a néphagyományt annak régi közegében próbálják megélni a gyerekekkel, a kicsiktől a nagyokig együtt játszanak. Ezért sokszor szabadtéren, tájházakban szervezik a foglalkozásokat.

Tartanak rendszeres és alkalmi foglalkozásokat az óvodában is. Mindig igyekeznek az ünnepkörnek megfelelő énekeket, játékokat bemutatni, megismertetni. Ezért tehát a *bölcsőcskét*, karácsony tájékán 18 helyen is eljátszották testvérével, Krisztinával. Ez nem kárpátaljai, hanem rábaközi népszokás, az egyetlen, amellyel a gyermekek jártak a kis Jézus köszöntésére. Hogy még érdekesebb legyen, be is öltöztetik a gyerekeket: pásztoroknak, angyaloknak, Máriának, Józsefnek, Jézusnak. Mindegyik szereplőhöz énekeltek egy karácsonyi kántálást. Az otthonokból sajnos mára már ez teljesen kikopott.

A pünkösödölésre is terveznek egy ugyanilyet. Vitnyédnek, Ráböközből van egy nagyon szép pünkösödölése. A gyerekek szinte szóról szóra, könnyen megtanulják ezeket, például az Ácintos-pácintost. Ezeket minél több óvodában be szeretnék mutatni, valamint a nehezebb szokásdallamokat is.

Ölbéli, ringató foglalkozások is vannak, ezeket mindig anyák napja tájékán viszik az óvodákba, ekkor az anyukákat is meghívják. Ezzel egy kicsit a szülőket is közelebb tudják hozni a néphagyományokhoz.

A foglalkozásokat mindig megtervezi, egy éves tervet is kidolgozott már Erzsébet. Elmondása szerint a foglalkozásnak először egy keretet ad, egy hangulati bevezetőt. Értjük ezalatt azt, hogy vagy énekel, vagy mutat egy régi videót, ami rávezeti a néphagyományra a gyereket. Ezáltal egy adott tájat, annak népviseletét próbálja kihangsúlyozni (ő maga is beöltözik). Viszont, mint általában – a befogadó közösségtől sok minden függhet még.

A Kokas Banda hangszerbemutatókat tart, nemcsak óvodákban. Fontos tudni, hogy Ugocsa megyében a vonós hangszerek voltak elterjedtek, a legősibb hangszer pedig a citera. A bandájuk eleve vonós hangszer felállásban van: hegedű, brácsa, nagybőgő, harmonika. Eleinte azokat a hangszereket mutatták be, amin játszottak, mostanra ezt próbálják bővíteni, fejleszteni. Az édesapja citerázik is, cimbalmon játszik, ezeket általában be is mutatja. Testvére, Karcsi, parasztfurulyán tanult meg jól játszani, tehát láthatjuk, hogy elmozdulnak teljesen ősi irányába. Pluszban szeretnének a dudát is vagy a gardonyt, ami Erdélyben elterjedt, az ősi tekerőt, de egyelőre nincs rá kapacitásuk. Mindezeket, valamint a népviselet megvarrásának finanszírozását a Csoóri Sándor Programnak köszönhetően tudják fejleszteni.

Az általuk alkalmazott módszerekről érdeklődtem tovább. Az első zenei tapasztalat az édesanya édesanyjának a szívdobogásából fakad, éppen ezért a zenei anyanyelv fejlődése nagyon fontos, ezért Erzsébeték is igyekeznek nem csak énekelni, hanem magyarázni is a jelentést a szöveg mögött már az óvodában is.

Az egyszerű dúdolások, altatók, cirógatók után az óvodába elkerül a gyermek, ott pedig játsszák a párválasztó, sétáltató, karikázó, vonulós játékokat. Erzsébeték úgy szokták csinálni, hogy először

énekelik, és aztán megbeszélik az értelmét, még a nagyokkal is, mert sok a régies szó. Például, ha Tiszabökénybe visznek egy játékot, az nem biztos, hogy ott sokat volt játszva, így lehetnek ismeretlen kifejezések a szövegben, a tájszólás miatt is. Például A szomszéd asszony tikot lopott című dalban is egyértelműsítésre van szükség, hogy mi a tik (tyúk).

Ha gyűjteni megy, akkor mindig nekikészül először, megtervezi a beszélgetést. De a gyűjtés nem mindig sikeres elsőre. Meg kell találni azokat a helyszíneket, ahol megvan a közös hang. Általában nőktől szokott gyűjteni. Először mindig megnézi a Bartók, Dincsér Oszkár gyűjtéseket, hogy miket énekeltek akkor, mire számíthat.

Minden rendszerváltásnak megvan a saját nótakincse. A bartóki népdalokat már nem is igazán énekelik Nagydobronyban. Erzsébet egyik adatközlője, Benedek Irén néni kezdte mindig a nótát, ahhoz csatlakoztak a többi asszonyok. Máris néni -a szíve csücske-, inkább a táncdallamokat, karikázó dallamokat éneкли. Ahány falu tehát, annyi nóta, mindenki a saját nótáit éneкли.

Tanult népzeneészekként Erzsébeték sok mindent le is tudnak következtetni a dallamokból, például azt, hogy hova jártak dolgozni vagy, hogy éppen piacoltak, és a környező népekről is sok mindent megtudnak így.

A kárpátaljai dallamok közül dobronyi lüktető dallamot, a dobronyi csárdást kell kiemelni. Nem is mindegy, hogy egy kicsit eltér-e vagy sem az előadáskor, mert a már említett Irén néni is fontosnak tartotta ezt. Jó példa erre, amikor egy szatmáriasan játszó zenekarnak megemlítette, hogy „Nem jól húzod, fiam”. A hangjuk ritmikája és dinamikája is megkülönböztethető. A hátralépős dobronyi táncnak is megvan a saját hangulata, ezt tehát érezni kell, elmondani nem is nagyon lehet.

Visken a sarkalós csárdás jellemző, ez már új stílusnak számít. Az új stílusú népdaloknak másabb a felépítése. Dobronyban pedig inkább a régi dallamok dominálnak. Felsőtiszáig ha eljövünk, akkor ott teljesen átveszi a hatalmat az új stílus, tehát hosszabbak lesznek a sorok, kupolásak lesznek a dalok.

Erzsébet édesanyja (szintén Erzsébet) nagy lelkesedéssel van csapatuk ruháinak megvarrása iránt. Ezeknek a technikájáról az alábbiakban nyerhetünk betekintést.

Nemcsak szatmári és kárpátaljai viseleteik vannak, hanem kalotaszegi, széki tájegységekre jellemzőek is. Ezek a Kokas Bandáé, valamint a Cibere néptáncgyűjtésé. Változatosan szeretik felöltöztetni a gyerekeket.

Erzsébet jár utána a mintáknak, motívumoknak. Amikor pedig kész a viselet, akkor visszaviszi azokba a falukba, ahol ilyeneket viseltek, hogy visszajelzést kapjon ezekről. Ezeknek az öregebb asszonyoknak ugyan természetes volt, hogy milyen volt a szoknyájuk, azonban Erzsébet érdekelt a részletekben. Ezért nehéz „kihúzni” belőlük, hogy tudományos szemmel mégis hogyan nézhettek

ki ezek a darabok. Tehát hogy éppen ráncolták vagy rakták, vastag volt-e a dereka, milyen virág vagy szín jelent meg rajta. De persze ez mind összefüggött a gazdasági helyzettel, hogy honnan tudták beszerezni az anyagot, vagy éppen mi volt közel hozzájuk.

A *dobronyi* viseletre jellemző a nagyrózsás díszítés, ezt nevezik a leggazdagabbnak, mert különböző csipkéket is használtak. Nagyon szépek a kivarrott zsebkendők.

A *szatmári*, beregi részen a kékfestősek, bordó alapúak jelennek meg.

Nagypalád környékén az apróvirágos vagy tűpettyes, sima sötétkék viseletek jelentek meg.

A régi terítők, abroszok jobban kiadják a motívumokat Erzsébet szerint. Az anyagokat ezekhez általában mindet megvették, nálunk, Kárpátalján nem festették a kékfestőt sem, hanem inkább adtak-vettek, cseréltek. Valamint, amit behímeztek az asszonyok maguknak. Dobronyban elterjedt a gyöngyvirágos, tulipános, a keresztszemes hímzés. Bökényből és Nagypaládról vannak saját gyűjtései, ott is a darázsolásos és a rózsa motívum jelenik meg inkább vagy a csillag alakú virág.

Erzsébet kudarcokat nem élt meg a pályája során, az ukrán-magyar kapcsolat sem volt rossz abban a tekintetben, hogy Munkácson ukrán tanárai, vizsgáztatói voltak, vagy akár a fellépéseken sem ütköztek ilyen problémába. Sőt, sokan kérték, hogy fordítsák le a szövegeket, Szőlősen is sokat léptek fel, ukrán, orosz turistáknak, akik nagyon nyitottak voltak. „Nehézségek ugyan mindenütt vannak, de ezek azért adottak, hogy édeesebb legyen a hivatás művelése”. Interjúalanyom szerint minden egy tanulság. Ha már elvetődik a mag, akkor ott már nyert ügy van.

A jövőben szeretné a kutatásait, gyűjtéseit tovább folytatni, pozitívan tekint mindezekre, és minél több óvodapedagógust szeretne biztatni és ösztönözni abban, hogy igen fontos a hagyományok továbbadása, tehát műveljék bátran, járjanak utána, kutassák, fordítsanak rá időt és energiát, mert másképp sajnos minden könnyen feledésbe merül.

4.4 Seder Irén, a textildíszítés ápolója

Seder Irén Borzsován él. Nem szeretne volna közölni az adatait, ezt tiszteletben tartottam, így kizárólag a munkásságáról kapcsolatban faggattam, illetve az egész textílkészítés folyamatáról.

Beregrákoson született, most 70 éves. Már egész fiatal korában belenevelődött a szövés, varrás világába, elmondása szerint nem is volt nehéz, hiszen akkor ez teljesen természetes dolog volt minden háztartásban a környéken. Munkáiban a beregi jellegzetességeket fedeztem fel, de kezdjük is az elején, hiszen boldogan mesélt az egész folyamatról.

Mivel már nem gyakoroljuk a kendertermesztést és a vászonkészítést, ezért ezek folyamatáról kérdeztem interjúalanyomat. Akkoriban minden háznál termesztettek kendert. Ahhoz, hogy szőni lehessen, a kenderrel kellett kezdeni. Mezőkön termesztették a növényt, ősszel betakarították,

learatták és beáztatták egy bizonyos időre folyóvízbe. 2-3 hétig ott ázott, megpuhult a kender, utána kivették, megszáritották és tilóval kitilolták, ezzel csapkodták a kendert, az pedig foszlányokká vált.

Utána ezekből a foszlányokból rokkán elkészítették belőle a szálát. Ezt a szálát vitték át a vetélőre. Ez egy négyszögletes, nagy ráma (keret), erre tekerték rá azt a szálát folyamatosan, amit a rokkán készítettek.

Majd pedig ezt vitték át a szövőszékre. A szövőszéken volt a nyüst és a borda, ebbe át kellett szedni az egész cérnákat, attól függött, hogy milyen szélesre szerették volna: 50-60-70 cm is lehetett. Minden szálát külön be kellett fogni a nyüstbe (kétoldalú, madzagokból van és a közepébe kellett beszedni a fonalat). Ezután vették a bordába, ami 15 cm-es volt, olyan volt, mint egy vonalzó, és cirokból nagyon sűrű pálcikák volt belerakva.

A szövőszék alatt volt egy láb. Ez szedte át a cérnát. Ha egyszer lenyomta a lábát, akkor az levette a cérnát, a többi feljött. Átvette a csörlőt, a másik lábát nyomta le, az pedig odaverte az anyagot és a szövőszék lapátjával megcsinálták az anyag sűrűségét. Ez attól függött, hogy milyen anyagot tekertek fel erre a csörlőre.

A pálcikákba szedték össze a mintát. Amilyen mintát akartak, kiszámolták, és ezután jött csak a szövőszék, amikor már az anyagot szőtték. Fehér anyag lett belőle, de mégsem túl fehér, mert sárgás volt kezdetben. Ki kellett fehéríteni, ami úgy történt, hogy üstben főzték ki, lúgos vízben. A lúgot viszont fahamuból csinálták. *És így lettek a férfiingek, alsóneműk, gyerekeknek a játszóruha, a kendők, a lakodalmakban a kiosztókendők.*

A motívumválasztás igen fontos a szötteket illetően, így arra voltam kíváncsi, hogy interjúalanyomat mi befolyásolta. Fiatal lányként nem volt könnyű számára mindezeknek az elsajátítása, említése szerint az édesanyja elég sokszor és szigorúan visszasedette vele a már majdnem kész munkát, akár, ha egy szem nem úgy volt, ahogy annak lennie kellett. *Ez a tökéletességre motiválta őt.*

A motívumok kiválasztása attól függött, hogy épp mi tetszett nekik. Nem volt különös meghatározója, a lényeg, hogy esztétikus legyen. Voltak munkák, amelyek napokig is elhúzódtak, vagy akár hónapokig, nehézségtől függően persze.

Kedvesen emlékszik vissza ezekre az emlékekre, egészen időskoráig foglalkozott díszítéssel, már szemgyengeség miatt hanyagolja. Sokszor készítettetek megrendelésre munkákat, sokszor csak otthoni célra, de a legfőbb az, hogy mindig szeretetből történt.

A színes cérnákat többnyire megvásárolták, a kenderből készült anyagot viszont elejétől a végéig ők csinálták. Említése szerint Borzsova és Vári környékén lenvásznat használtak, ez

drágább volt és minőségesebb, fehérebb jóval, mint a kender. Interjúalanyom szerint itt ezeket vásárolták, az ők tájékuk szegényebb volt, így maguknak kellett termesztieni.

Rengeteget alkotott élete során, ezeket boldogan mutatta meg. Munkái között találhatunk szedett mintát, beregi kereszt szemest és lapos mintát.

A mintát tehát fel lehetett vinni a számolás rendszerrel a szövőgépen vagy drukolt verzióval, amivel szinte rányomták a kész anyagra a motívumokat. Találunk még párnahuzatokat, takarókat, kendőket, terítőket, abroszokat, falvédőt. Egyik kedvenc falvédőjét egy tél alatt készítette el.

Munkáit elemezve igyekszem beszámolni az azon található motívumokról, így rábukkanhatunk arra, hogy nálunk, Kárpátalján milyen díszítéseket alkalmaztak az emberek.

Az köztudott, hogy azokat a dolgokat tartalmazzák a minták, motívumok, amelyek körülvevették az embereket. Nézzük hát ezeket pontosan. Rózsamotívum (rózsaszínű cérnával, sötétzöld levelek, a minta összeér, egyenes, lapos hímzés), szőlőmotívum (sötétpiros és méregzöld levelek, lapos hímzés), virágcsokor (pünkösdi rózsza, ibolyák, piros, rózsaszín, lila, sárga, zöld, lapos minta), kék-fehér szedett minta – rózsák, szedett piros-fehér – ötszirmú virág (a hátsó része is teljesen szép, csak ott a virág fehér, a háttér piros, szinte nem is látszik, hogy az a hátsó része), zöld-fehér szedett – tölgyfa minta – makk, szedett rózsás motívum nagy levelekkel – rózsaszín, négyszirmú kék-fehér virágok – szedett- virágot körbelelő levelekkel, hatalmas falvédő – kereszt szemes – virágcsokor kosárral – nagyon változatos színek – rózsák és árvácskák, kereszt szemes párnahuzatos – geometriai minta – zöld, rózsaszín, sárga, lila színek, gránátalmás szedett – piros-fehér, szőlőmotívum szedetten, szőtt pokróc lebontott harisnyákból, kefe és fésűtartók kereszt szemmel – virágminta, díszterítő rombusz alakban – rózsamotívum – négyszirmú kisvirág – fekete és piros zárómintával körül – rojtos végek.

Seder Irén tehát napjainkban már nem foglalkozik ezzel a csodálatos mesterséggel, azonban rengeteg munkáját őrzi, így szívesen átadná egy múzeumnak, amennyiben lenne erre lehetősége. Munkái őrzik a beregrákosi motívumok ezerszínű arcát. Nagyon sajnálja, hogy mára már kutatni kell ezt a tudományt és teljesen kikopott a fiatalok köréből.

4.5 Következtetések a művészek által rögzített adatokból kifolyólag

Az első és legfontosabb szempont, amit meg kell figyelnünk a megkérdezett művészeknél, az az, hogy hogyan indultak el a művészet vonalában, vagy annak tanulmányozásában. Id. Hidi Endre édesapja festett, reklámcégnél dolgozott, neki be kellett segíteni, Hidi Endre emiatt megszeretett festeni, így neki hatással voltak a szülők. Kokas Erzsébet egész családja zenél, így ez nem is kérdés. Seder Irén, aki a textíliákkal foglalkozott, neki az édesanyja és női családtagjai voltak rá

hatással. Gál Adél úgy nyilatkozott, hogy a szülei mindig támogatták, de nem az ők inspirálásukra indult el a pályáján, viszont az olvasás szeretetét nekik köszönheti.

A tanulmányok igen sokrétűen alakultak művészeinknél. Sokuknál az elején nem volt tisztán értetődő, hogy miért választják pályájukat. Például, Hidi Endre abszolút nem akart kerámia szakra menni, csak azért választotta azt, mert ott volt festészet. Kokas Erzsébet fizika-matematikára akart menni, csak lecsúszott pár ponttal a vizsgán. Ezért mivel már a Kokas Bandában is fel-fel lépett, így hát a Nyíregyházi Egyetemre ment tanulni ének-énektanár szakra. Gál Adél a magyartanára sugallatára választotta a magyar szakot, így nála teljesen az iskola befolyásolta továbbtanulási döntését. Seder Irén pedig hobbiszinten üzte a művészetét, nem ez volt a fő foglalkozása élete során.

A továbbtanulást nem befolyásolta az anyagi háttér, Erzsébet és Adél is magas fokozatokat nyertek az évek során. Hidi Endre már a művészetében tevékenykedett, ő gyakorlatban aratta a babérokat, sőt, még katona is volt.

Vessünk egy pillantást a motívumokra. Hidi Endre a kerámia szak óta a mindennapi élet kerámiáját kutatja és készíti, így ő teljesen otthon van a népművészetben. Elmondása szerint már egy sajátos „Hidi-kerámia” hagyományt képvisel, annyi munkája van, mind rá jellemző elemekkel. El is hárítja hát a motívumok becsoportosítását, ő nem könyvek és tudomány szerint alkot, hanem ami neki tetszik, és kialakul a fejében, ezért művész a művész. Erzsébet a kárpátaljai gyöngyszemeket próbálja feljegyezni, így idősebb asszonyokhoz jár kutatni a népi éneket, valamint, hogy hogyan változott egy-egy dallam, ének, játék, szokás az évek során, mi befolyásolta ezeket. Mindemellett nincs az ellen sem, hogy más tájegységről hozzon kultúrát, ezeket mindig gondosan elmagyarázza (pl. Rábaköz betlehemes énekei). A gyermekeknek igyekszik minden tájegység jellemzőjét bemutatni, valamint még népviseletek készítésével is foglalkoznak édesanyjával. Tehát Erzsébet kutatja az elemeket, visszamegy a településekre egy-egy elkészült darabbal, érdeklődik, hogy mit kellene javítani még. Gál Adél egy néprajzkutató, a népi írásbeliséggel foglalkozik legfőképpen. A Nagyberegi Tájháznak ő a főszervezője, így legfőképpen a beregi motívumvilágot, hagyományokat kutatja, ezzel foglalkozik, ezt mutatja be hétről hétre a gyermekcsoportoknak, emellett különböző magyarországi workshopokon vesz részt, így más tájegységek hagyományaival is van lehetősége megismerkedni, ötleteket tud tőlük meríteni, tud tőlük tanulni. Seder Irén pedig teljesen a beregi motívumkinccsel dolgozik, viszont sajátos motívumokat használ, nála ugyanazt a hangulatot találhatjuk, mint Hidi Endrénél.

A jövőkép kérdése szintén érdekesen alakul a megkérdezetteknél. A fiatalabbak energikusabbak, az idősebbek kevésbé. Ez utóbbit többnyire egészségügyi problémák okozzák, hiszen senki sem tud kiszerezni idővel saját hivatásából. Erzsébet és Adél még folyamatosan

tanulmányaikkal, kutatásaikkal is foglalkoznak megannyi munkájuk mellett. Erzsébet előadásokat, továbbképzéseket tart, folyamatos fellépések veszik körbe, mindennap gyermekek fejlesztésével foglalkozik, emellett testvérével, Krisztinával új programokat készítenek óvodásoknak, más tájegységekből is gyűjtve anyagokat. Adél új programokat talál ki, szépíti a tájházat, gyermekeket tanít, kutatást végez a tájház hatásával kapcsolatban, magyarországi szervezetekkel tartja a kapcsolatot, részt vesz továbbképzéseken, így ezt szeretné továbbra is folyamatosan folytatni. Hidi Endre már nem alkot olyan mennyiségben, mint régen tette. Viszont mindig készít valamit, az interjú napján 10 új tányért készített, amelyekre házi áldás szövegek kerülnek majd, tehát igyekszik alkotni. Seder Irén teljesen elhagyta hobbiját, mert nehéz fájó szemmel az icipici szemeket nézni a keresztszemhez, mint ahogyan már említettem, szívesen megosztaná munkáit a jövőben valamilyen múzeummal, mert különben elvesznek, és a rákosi fennmaradt motívumok is elveszlenek.

És pont ez a feladatunk, hogy ne veszítsük el őket. Ahogy a szövés és a hímzés kikopott mostanra, nekünk, pedagógusoknak még van lehetőségünk beleültetni az egészen a kicsikbe is.

Célkitűzésem, hogy a jövőben ezeket a mesterségeket ne csak bemutassam, de meg is ízleltessem a gyerekekkel, hátha rákapnak az ízére. Minden jó és szép lesz, csak a lelkesedés és a kreativitás ne vesszen. Második éve foglalkozom ezzel a témával. Emlékszem, az elején lelkesedésről írtam a bevezetésben. Ez nem veszett, hanem erősödött. Hatalmas a szeretet a téma iránt, és ez nagyon is fontos. Kell az óvodákba a hagyományaink terjesztése. Igyekszem kidolgozni egy egyhetes projekttervet, amely tartalmazza az összegyűjtött anyagokat. Hálás vagyok minden információért, mert minden szó egy kincs, amit tovább és közelebb lehet vinni a gyerekekhez. Arra buzdítok minden pedagógust, hogy vigyük közelebb azt a hagyományt, ami itt történt, a mi Kárpátaljánkon.

Lelkesedjünk olyan lánggal, ami soha nem alszik ki. Vannak lehetőségek, ott van a tájház, ahol Adél szorgoskodik, ott van Erzsébet, aki énekeket gyűjt, programokat szervez, a Kokas Banda, mely többenél több óvodát látogat, hogy az élő zenét terjessze. Ott van Hidi Endre, aki terjeszti a művészetét különböző nyári táborokban oktat jelenleg is, megtekinthetjük kiállításokon a munkáit. Vagy éppen Seder Irén, aki nem híresség, de szíve ügyének tartja a népművészet ápolását, hagyományát. Tehát lelkesedjünk, úgy, ahogy az említett példaképeink teszik. Csodálatos dolgokat művelnek ők, büszkék vagyunk rájuk.

V. A NÉPI MOTÍVUMOK FELHASZNÁLÁSÁNAK GYAKORLATA A BORZSOVAI NEFELEJCS ÓVODÁBAN

Kutatásom célja, hogy néhány kárpátaljai népművészeti értékeket feltárva, utána járva azok múltbéli gyökereinek, szerepének a helyi népi kultúrában, átültessem őket az óvodai nevelés gyakorlatába, megismertetve a gyermekeket e nagyon értékes és fontos kultúraátadási lehetőséggel. Számomra kiemelt szerepet játszik a népi kultúra átöröközhetőségének keresése, kiváltképp leendő óvodapedagógusként.

Jelen szakdolgozat két éven folytatott, két fő kutatásra támaszkodik:

- Kutatásom első szakaszában ismert, a kárpátaljai népi kultúrát közelről ismerő, illetve régóta művelő jeles személyiségekkel készítettem mélyinterjúkat, mely magát a fő témakört gazdagítja értékes adatokkal;
- A második szakaszban óvodai körülmények között a megfigyelés és kísérlet módszerét alkalmazva próbáltam ki azokat a jellegzetes kárpátaljai népművészeti tárgyalgó technikákat, amelyekről a mélyinterjúk által információkat gyűjtöttem.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni azt, hogy a hagyományápolás mennyire fontos! Ezt a témát azonban érdemes még jobban népszerűsíteni, a keveset említett területeket újra be kell építeni a gyakorlatba, és bemutatni már az óvodában a felhasználási lehetőségeiket, kipróbáltatni a különböző népi kismesterségek technikáit a gyerekekkel, mert ennek nagy jelentősége van nemcsak a gyermek finommozgásának fejlesztésében, hanem személyiségének formálásában is.

Ezt a lehetőséget választva nem is volt kérdés, hogy a vizsgált témát szülőfalumban, Nagyborzsován (vagy Borzsován, a továbbiakban is így említve) teljesítem ki gyakorlati szinten. A helyszín megválasztásában elegendő ok volt az a tény, amelyet két évnnyi kutatásom támaszt alá: ezen a területen nem művelték olyan professzionálisan a népi kismesterségeket, mint például a tőlünk 30 km-re fekvő Nagyberegen, ahonnan a legtöbb releváns információt sikerült begyűjteni. Ha S. I. (70) beszámolójára hivatkozok, akkor elmondható, hogy a mi területünkön nem gyakran szöttek az asszonyok, hanem inkább készen vásárolták a vásznat, azért, mert tehetősebbek voltak, valamint különböző lakodalmi kendőket a környező településekről szereztek be, mintsem, hogy ők készítették volna.

Ezért is éreztem szükségesnek Kárpátalja magyarlakta falvainak még élő tárgyi népi kultúrájának felkutatását, valamint Borzsovai óvodában való alkalmazását, mert talán így újra el lehet ültetni a gyermekekben először az ismeretet, majd a szeretetet, és sosem tudni, mit hoz a jövő.

Borzsova falu Beregszásztól 11 km-re fekszik, a Borzsa folyó jobb partján. Kedvelt kirándulóhelynek számít, ugyanis a Borzsa folyó szép látványosság, kellemes fürdőhely. A helyi iskolából és óvodából is gyakran szerveznek kirándulásokat a folyópartra. Itt a gyerekek megfigyelhetik, hogy honnan is erednek a népi motívumok: a természetből, ami minket körülvesz, ahogyan azt G. A. (39) szavai is igazolják. A faluban a helyi községháza rendezvénytermében gyakran szerveznek énekes, táncos mulatságokat, a gyerekek néptánc szakkörre járnak, egészen kicsi kortól. A szomszéd faluban, Váriban különböző hagyományörző napokat szerveznek nyaranta, ezek a rendezvények pedig a borzsovai gyerekek által is gyakran látogatottak (Dupka, 1993).

5.1 A kutatás helyszíne

A kutatást szülőfalum óvodájában, a Borzsovai Nefelejcs Óvodában végeztem. A jelenleg óvodaként működő épület a Bikkfalvi család tulajdona volt, amely kolhozirodaként üzemelt és a falu egyik legidősebb épülete. A 70-es évek kezdetén lett állami óvodának átadva, mai napig is óvodaként üzemel. Az épület eredetileg lakóháznak épült. Szponzorok segítségével 2008 - 2010 között korszerűsítették az óvodát.

Az épületben megtalálható két csoportszoba, két háló, plusz egy szoba, amelyet a nagycsoport és kiscsoport közösen, és felváltva is használt ünnepek, szerepek, illetve zenefoglalkozás alkalmával. A csoportszobák életkornak megfelelő játékokkal vannak berendezve, ahogy annak lennie kell. Sajnos a háború kitörése óta már csak egy csoport működik, amelybe vegyes életkorú gyermekek járnak.

Az udvaron található egy nagyobb, új nyári pavilon és három régebbi. Egy kisebb virágoskert és egy konyhakert van még az udvaron, amelyet a gyerekek vetnek el tavasszal, az óvónő segítségével.

A vezetőnő így foglalja össze röviden az óvoda nevelési koncepcióját: „Fontos, hogy a gyermekek megkapják a megfelelő nevelést, szeretetet az óvónőktől és csoporttársuktól egyaránt. A közösségben való helyes viselkedés a kölcsönös megbecsülés, egymás tisztelése a legfőbb. Kreativitásuk, ügyességük, mozgásuk fejlesztése, tudásuk bővítése, illetve hagyományaink, anyanyelvünk ápolása mind-mind játékkal, mesével egybekötve.”

A terep és a gyerekek sem voltak ismeretlenek a számomra, hiszen immáron 5. éve teljesítek ebben az óvodában is egyéni gyakorlatokat, amelyek mindig boldogan telnek.

Az óvónők nagyon segítőkészek és elhivatottak a szakma iránt, a gyerekek szeretnek óvodába járni. Az óvónők elmondása alapján gyakorta szerveznek/szerveztek már több évvel ezelőtt is

hagyományörző tevékenységeket, egyik kedvenc például a közös kenyérsütés volt egy június 20.-i ünnepi alkalomból, ahol az asztalokat szőtt, hímzett, motívumokkal díszített kendőkkel, terítőkkal ékesítették, és ezeket így a gyerekek is megfigyelhették.

5.2 A kutatás célja és hipotézise

Első számú célom volt, hogy az előző év kutatása során összegyűjtött információkat át tudjam adni – persze gyerekeknek megfelelő kontextusban - az óvodai csoportban, és bevezessem az óvodásokat a népművészet, a népi motívumok, jeles népművészeink és munkásságuk világába. Az interjúalanyaim hatalmas mennyiségű adatot osztottak meg velem, amely a szakirodalmi, módszertani kutatásaimmal összegezve teljes mértékben bevihetők óvodai szintre, a vizuális nevelés foglalkozásokba. Utóbbi kutatását az alábbi, előzetesen megfogalmazott hipotézisem vezérelték:

1. Feltételezem, hogy a gyerekek az őszi bemutató jellegű foglalkozások után (papírszövés, agyagozás, általános bemutató a népművészet ágairól) nagyobb érdeklődéssel és a már előzőleg elsajátított ismeretek alapján önállóan vagy legalább önállóbban alkotnak majd a tavaszi időszakban;
2. Feltételezem, hogy a gyermekek finommotorikus képességei és eszközhasználatuk a kezdeti (őszi) állapothoz képest nagy mértékben fejlődik a tavaszi időszak végére a vizuális nevelés foglalkozások során.

A cél tehát az, hogy mindezeket érdekes foglalkozások keretén belül a gyakorlatban is meg tapasztaljam, és eredményekkel alátámasszam.

5.3 A kutatás módszere és eszközei

Az óvodai kutatás módszere a résztvevő megfigyelés és kísérlet volt. A foglalkozásokat gondos előkészülettel, szakirodalmi és módszertani tanácsokra alapozva terveztem és valósítottam meg. Ebben nagy segítségem voltak a *Bucherna – Faust – Zadravec: Néphagyományörzés az óvodában*, valamint *Csecskedi – Grúz – Kiss: Napról-napra: A mi kalendáriumunk* című módszertani segédkönyvek. Ezekben kellő részletességekkel vannak részletezve a felhasználandó technikák, kimondottan óvodások számára. Ezek mellett felhasználtam a kárpátaljai népművészek által ajánlott technikákat óvodai szintre szabva. Emellett a kutatás időszaka alatt folyamatosan kötetlen interjút beszélgetéseket végeztem az óvónőkkel, akik eddigi tapasztalataikról számoltak be.

Az óvodai nevelés alapprogramja meghatározza azokat az alapvető fejlesztési és nevelési célokat, amelyeket a pedagógusoknak figyelembe kell venniük minden korosztálynál vizuális nevelést illetően. Ezt külön részleteztem a harmadik fejezetben. A másik nevelési program, a „Я у вѣти” (2019) című, amely 2019-ben került kiadásra, szintén beszámol erről. Ahhoz, hogy szempontrendszeremet ismertessem, lássunk egy-két fontos tudnivalót a programból.

A kiscsoportos gyermekek érzékelése-észlelése éppen fejlődésben van 3-4 éves korban, amit nagyban segítenek a tárgyak, szemléltetők, színek. Meg tudjuk nekik mutatni a művészet különböző formáit, és érdeklődni fognak ezek iránt. Ösztönöznünk kell a gyermeket a művészeti tevékenység módszereinek elsajátítására (például koncentráció, észlelés, azonosítás, képalkotás), ezáltal pedig kapcsolatot biztosítunk az esztétikai észlelés és a művészi gyakorlat között. Az anyagok megismerését kell biztosítanunk számukra, és a valóság felismerését a műalkotásokban. A legfontosabb nevelési cél a vizuális tevékenységekbe való bekapcsolódás segítése, az ábrázolási vágy támogatása, és az érdeklődés felkeltése (Kononko, 2019:118).

A középső csoportos gyerekeknél már több cél és elvárás is megjelenik. Ők már megértik a szép fogalmát, be tudnak számolni arról, hogy számukra mi a szép. Ismerik a művész, múzeum és a díszítés, a természetből származó alapanyagok jelentését, tehát otthonosak az általam kínált témában. A gyerek tudja, hogy mindent lehet ábrázolni, ami körülvesz minket. Járatos különböző technikákban, és ismer különböző anyagokat, azok megmunkálásának folyamatát. Ilyen a rajzolás, aplikáció, szobrászati tevékenység. Az ismert anyagok, eszközök közé tartozik az akvarell, ecset, ceruza, filctoll, kréta, gyurma, agyag, viasz, tészta, papír, természetes és maradványanyagok. Az eszközöket illető szabályokat ismeri és betartja, a vizuális nyelvet használja, például: vonal, pont, folt, szín, forma. És nagyon fontos még, hogy felismeri azt, hogy az adott tevékenységben neki felelőssége van (Kononko, 2019:212-214).

A hatodik életév végére, tehát a nagycsoport végére kristályosodik ki a gyermek számára a népi kultúra, a hagyományok, a díszítőművészet és a motívumok világa. Tudja, hogy a természetben található elemeket fel lehet használni a díszítőművészetben, ismeri népi kismesterségek technikáit, és a díszítőművészet alapjait (Kononko, 2019:307).

Egy másik program rávilágít arra is, hogy a nagycsoportban már magabiztosak újabb alapanyagokkal, mint például növényi részekkel tudnak bánni. Nem okoz számukra az emlékezetből való rajzolás. A szobrászati tevékenységben előforduló technikákat, előfordulási lehetőségeket ismeri (Bjelenka et al., 2016:187).

A varrás és a szövés technikája egyik programban sincs megemlítve, innovációs technikának számít. Sok Waldorf-óvoda és Montessori ihlette óvoda említi és használja ezeket. Egy 2014-ben kiadott program azonban említést tesz az előbb taglalt művészeti ágakról. A gyermek számára meg

kell teremteni a környezetet, amelyben megismerheti a saját népének művészetére jellemző motívumokat, formavilágot, vagy éppen népviseletet. Ebben a környezetben nagyobb lesz a gyermek alkotókedve is. Hozzá hasonlítják a nép által használt eszközöket, motívumokat a természet jelenségeihez: a koszorú olyan kerek, mint a Nap, a színes szalagok színes virágokat jelképezhetnek. A varrás és szövés több helyen megjelenik a programban. Ezek által be lehet mutatni a gyermekeknek a népünkre jellemző díszítőművészet elemeit, valamint a hagyományos kismesterségek által készített tárgyakat. A geometrikus és növényi ornamentikát be lehet mutatni. Az ezekhez szükséges eszközök használatát kiemeli, például a cérna tűbe való befűzését, a gomb felvarrását, a színek valósághoz hű megválasztását (Honcsarenko - Djatlenko, 2014:110).

Ezeket a módszertani követelményeket figyelembe véve állítottam össze egy szempontrendszert, amely alapján vizsgálni fogom a célcsoport aktivitását a kutatás különböző időszakaiban.

Az eszközöknél mindig figyelembe vettem azt, hogy minden gyereknek egyformán jusson alapanyag, ebből ne legyen kellemetlenség az előkészületek hiánya miatt. A műanyagtűk gyerekeknek számára tervezettek voltak, a szemléltetők mérete is megfelelő volt.

Érdekesség, hogy PPT-prezentáció formájában mutattam meg a gyerekeknek azokat a népművészeti alkotásokat (fotókat), amelyeket az adatközlőimtől gyűjtöttem, valamint ezeket ki is egészítettem azokkal az anyagokkal, amelyeket szakirodalmi kutatásom alapján véltem hasznosnak óvodásaink számára. A gyerekek figyelmét igazán fel tudja kelteni a digitális technológia.

Igyekeztem a játékoságra, eredetiségre törekedni, arra, hogy az alkotás öröme legyen a főszerepben. Ezért például élő szemléltetőket használtam (S. I. (70) sajátkezűleg készített szöttesei, lásd feljebb), valamint még a tészta, mint alapanyag is megjelent a foglalkozások során.

5.4 A kutatás folyamata és résztvevői

A kutatásomat tehát a már korábban bemutatott Borzsovai Nefelejcs Óvodában végeztem. Vegyes csoportban dolgoztam, így azt vizsgáltam, hogy hogyan vihetők be a népművészet és motívumdíszítés alapjai a különböző életkorú gyerekekhez. Valamint azt, hogy ezek a típusú foglalkozások, amelyek alapjában részét képezik az óvodai programnak, viszont nem gyakorlottak minden intézményben, hogyan fejlesztik a gyerekek alapvető vizuális készségeit, az eszközhasználatukat, finommozgásaikat. Természetesen, vegyes csoport lévén minden életkori sajátosságot figyelembe véve. Manapság egyre több vegyes csoporttal találkozunk, így a téma teljesen aktuális.

A kutatásomat a fejlődés megfigyelésének érdekében két részre osztottam (összesen 9 foglalkozásra, melyek tervei megtekinthetők az 5. és 6. számú mellékletekben):

- az egyéni pedagógiai gyakorlat alatt levezettem 3 foglalkozást, november végén és december elején, amelyek bemutató, kísérleti jellegűek voltak. Majd ezekre a tapasztalatokra alapozva tavasszal, április közepe időszakban egy projekthét keretén belül vizsgáltam a gyerekeket különböző technikát gyakorló, továbbfejlesztő foglalkozásokon keresztül.

A gyerekek készségeit és képességeit jól ismerem, hiszen a korábbi gyakorlatok alatt volt lehetőségem velük foglalkozni minden területen, témám szempontjából a legfontosabb azonban az, hogy vizuális nevelés területén is volt lehetőségem tapasztalatot gyűjteni róluk. Az 5, 6 éves gyerekeknek jó a ceruzafogása, szépen rajzolnak, míg a kisebbek ebben még gyengébbek, életkori eltérésekből adódóan. Heti szinten végeznek plasztikai tevékenységet, azonban az agyag teljesen újdonságnak számított. A fonalmunkákban is kevésbé voltak járatosak, szőni, varrni ez a csoport nem gyakorolt, így ez is új volt számukra.

Megfigyelésemet 10 gyermekből álló csoportban végeztem, melyből 3 lány és 7 fiú. Van két 6 éves, négy 5 éves, két 4 éves és két 3 éves. Nyilván a nagyobbak több ismerettel, készséggel rendelkeznek, mint a kisebbek, azonban érezhető a csoporton, hogy pozitívan hatnak az idősebb gyerekek a kisebbekre.

A foglalkozások, főleg a projekthét keretében mindig komplexek voltak. Ez azt jelenti, hogy több részterületből merítettem: így helyet kapott az anyanyelvi fejlesztés, a zenei nevelés, vagy éppen a matematikai készségfejlesztés, mindezek persze a vizuális nevelés segédeiként jelentek meg, nem vették el a hangsúlyt a fő témáról (lásd a 6. sz. mellékletben).

A kezdeti kísérleti foglalkozások a papírszövést és az agyagozást ölelték fel. Az egyiknél papírcsíkokat helyeztek egy kész, felvetőszálakkal ellátott keretbe. Az agyagozásnál nyújtottak, kiszúrtak, nyomatot hagytak a díszben. Egy következő foglalkozás alkalmával ezeket gouashs-sal festették, kis akasztókkal tették teljesebbé. Ezek tehát a fő technikáknak a megalapozása volt, amelyeket tavasszal magasabb szintre emeltünk (lásd az 5. sz. mellékletben).

A tavaszi ellenőrző foglalkozásokat tehát egy népművészeti projektbe rendeztem, melynek jellemzője az egy téma köré csoportosuló, hasonló foglalkozások, és a projekt végi produktum, amely összefoglalja az összes tevékenységet, megszilárdítja a megszerzett tudást. A foglalkozások alkalmával folyamatosan visszacsatoltam, és ellenőriztem az eddig megszerzett ismereteiket.

Első alkalommal a népművészettel, mint új fogalommal ismerkedtünk, a prezentáció és élő szemléltetők segítségével a gyerekek könnyebben megérthették a feléjük közölt új információt. Továbbá játékos feladatokkal bővítettem a motívumokról szerzett friss ismereteiket.

Második nap anyák napi ajándékot készítettek: az öltések alapjaival, az egyenes öltés technikájával ismerkedtek, próbálták ki magukat ebben a mesterségben is. Megtörtént a saját tapasztalatok megbeszélése, visszacsatolás Prófusz Marianna munkásságára.

Ezután, következő nap a keresztszemes hímzéssel próbálkoztunk, persze óvodásoknak megfelelően. Az eszközök, szemléltetők mindig gyerekbarátok voltak. Két részben történt a fejlesztés, ugyanis az első részben gombok varrását gyakorolták, amelyekkel egy kedves vendég ruháját díszítették, majd egy zsebkendőt dekorálhattak közösen beregi keresztszemes sormintával, később ezzel népi játékot játszottak.

Majd Macskacímű segédeként szöttek a gyerekek a soron következő alkalommal. Itt felhasználtuk az alaptechnika ismeretét, megfigyeltem, ki, hogyan viszonyul az újabb szintre emelt tevékenységhez. A papírcsíkokat fonálra cseréltük le.

Az agyagozás továbbfejlesztése, a fazekasmesterség sem maradhatott ki. Az előző, alapozó tevékenységgel szemben itt hengert formáltak a gyerekek, majd azt csigává alakították. És így készült el a saját húsvéti agyagedényük, amely összesen 4 csigából állt. Mondókát és Gryllus-dalt használtunk a motivációhoz.

Egy visszacsatoló foglalkozás volt a zárótevékenység, amelyben minden elhangzott információt összefoglaltunk, és jól szórakoztunk, még népi játékkal is fűszereztük a napot. Területünkre jellemző, természet inspirálta motívumokkal díszített lepénykeret készítettünk, amely finom falat volt az uzsonnánál, és ez is nagyban fejlesztette a gyerekek általános ismeretét a mesterségekről, a díszítőművészetről, a motívumokról.

5.5 A kutatás eredménye és hasznossága

Mint már említésre került, a kutatás módszere a résztvevő megfigyelés és a kísérlet volt. A célcsoport kezdeti készségeit, motívumhasználatát és érdeklődését hasonlítottam össze a későbbi időszakban, a már gyakorló foglalkozások alatt tapasztalt értékekkel. Ahhoz, hogy ez átlátható legyen, létrehoztam egy szempontrendszer-táblázatot, mely a mellékletekben, 3. sz. táblázatnál tekinthető meg.

Három szempont alapján értékeltem a fejlődést, így az alábbi értékek születtek meg, amelyekkel a gyerekek készségeit azonosítottam. A szempontrendszert az életkori fejlődési sajátosságoknak megfelelően határoztam meg Patyi Zoltánné: Óvodás gyermekek fejlődésének nyomon követése könyve alapján határoztam meg (Patyi, 2016):

- Az eszközhasználatnál és a technika sikerességénél 1 ponttal értékeltem azokat a gyerekeket, akik csak segítséggel voltak képesek elkészíteni az alkotást, 2 ponttal

azokat, akik önállóbbak voltak, de igényeltek némi segítséget, és 3 ponttal azokat, akik rájöttek a technika nyitjára, és önállóan alkottak, valamint magabiztosan használták az eszközöket.

- A motivációnál és a figyelemnél 3 ponttal értékeltem azt a gyereket, akiknek a motivációja állandó, kiváló volt, 2 ponttal, akinek elfogadható volt, valamint 1 ponttal azt, akinek ingadozott az érdeklődése.
- A motívumhasználatnál pedig a kezdeti tapasztalatokhoz képest 1 ponttal értékeltem azt, aki szegényes maradt díszítésben, 2 ponttal, aki tűrhetően ábrázolt, valamint 3 ponttal, aki kiválóan megértette a motívumok jelentését és fontosságát, és készen állt bátran használni azokat, sőt, még saját ötleteket is használt.

A 3. sz. táblázatban gyermekenként olvasható a fejlődés. Megfigyelhető, hogy kezdetben alacsonyabb értékekkel rendelkeztek a gyerekek mindhárom szempontot tekintve. Egyik gyerek sem rendelkezik magasabb pontszámmal a kezdeti szakaszban, mint a tavaszi szakaszban. Ez bizonyítja azt, hogy folyamatos fejlesztéssel igen is, lehet eredményeket elérni, még hozzá minden korosztálynál.

Amit a módszertani kutatások is igazolnak, az az, hogy az idősebb életkorú gyermekeknek jobb az eszközhasználatuk, mint a kisebbeknek. A legtöbb 6, 5 éves gyermek 2 pontot kapott, míg a 3 és 4 éveseknél tapasztalható az 1 pont is. A kezdeti, alapozó foglalkozásoknál mindenki segítségre szorult, mert a technika, valamint az agyag, mint eszköz, új volt számukra. Észre kellett venniük, hogy töröljék a munkafelületet, hogy könnyebben tudjanak dolgozni, vagy éppen ne nyújsák ki nagyon, mert akkor eltörik majd, ha kiszárad. Az öltéseknél pedig az irányok követése jelentett nehézséget kezdetben.

Azonban a tavaszi, technika továbbfejlesztő foglalkozások az eredmények javulásáról számolnak be. Megnövekedett az önállóan alkotó gyerekek száma, 3-an segítség kérése nélkül alkottak; több gyereknek növekedett a pontszáma, ami azt jelenti, hogy a kezdeti, csak felnőtt jelenlétében dolgozás önállósodott, vagy csak enyhébb besegítést igényelt, főleg életkorból kifolyólag. Az agyaggal könnyebben dolgoztak, mert már ismerős volt számukra, a szövés technikájának felidézése is könnyebbnek igazult. Az iránykövetésük is sokban változott az öltések tekintetében.

A technika begyakorlása lehetővé tette azt, hogy a gyermeknek sikerélménye legyen, így érdeklődése kitartson. Bevallom, először féltem ezektől az új technikáktól, mely kívülről szemlélve talán nehéznek tűnhet a gyermekeknek, a pedagógusnak pedig kivitelezés szempontjából, de az óvodásaink megerősítettek abban, hogy a kutatott téma iránt van érdeklődés felőlük. 10 gyerekből mindössze 1-2-nél figyeltem meg azt, hogy a motiváció csökkent. Sajnos

ezt az is befolyásolja, hogy ezek a tevékenységek türelmet, és időt is igényelnek. A kudarcűrő képességük is nagy mértékben fejlődik, hiszen, ha rossz irányban visszük le a tűt, már nem kapjuk meg a keresztszemet. Érdekesség volt számomra az, hogy volt olyan fiú, aki érdeklődőbb volt, mint egy-egy kislány, hiába „asszonyi tevékenységeknek” beállított technikákat próbáltunk. A többi gyerek megtartotta (3 gyerek) vagy éppen növelte (4 gyerek) az érdeklődését a kezdeti szakaszhoz képest. A maradék 1 gyerek nem vett részt a kezdeti fázisban, így őt nem tudom hasonlítás alapján vizsgálni, azonban meglátszott a motivációján, hogy kimaradt a technika ismertető részéből, így neki nehezebb volt felvenni a ritmust. Motivációjuk felkeltéséhez nagyban hozzájárult a digitális technika használata által tapasztalt előny, ugyanis a gyerekek közelebb tudtak kerülni a népművészekhez, akik az előző kutatásomból üzentek nekik, és meg tudták figyelni munkásságukat.

A legtöbb program azt taglalta, hogy 6 éves életkor végére kell elsajátítani a gyermeknek a motívumok jelentését és szabad használatát. Ezt sikerült felülmúlni, ugyanis kisóvodásaim ugyanúgy élvezték az ezekkel való munkát, még akkor is, ha egy-egy technika (szövés, varrás, agyagozás) nehezebbnek bizonyult számukra. Ennél a szempontonál minden gyermeknél meg tapasztalható a fejlődés, valaki két értékpontot is ugrott. Ez bizonyítja azt, hogy van értelme külön foglalkozni ezekkel, becsempészni a népművészeti technikákkal együtt a motívumok használatát és értelmezését az óvodai foglalkozásokba. Míg a kezdeti foglalkozásnál, ahol frissen bemutatott motívumokkal kértem, hogy díszítsenek a gyerekek, küzdöttünk nehézségekkel, addig a projekt produktumánál, a lepénykenyér díszítésénél, minden gyerek aktívan részt vett, még saját, új ötleteket is kipróbáltak (olyan motívumokat jelenítettek meg, amelyekről nem esett említés a projekthét alatt).

A hipotézis, miszerint a gyerekek az új téma iránt érdeklődéssel lesznek, megerősítést nyert. Ugyanis az összegzett eredményeknél láthattuk, hogy a gyermekcsoport majdnem egésze az összes foglalkozáson motivált, és aktív volt, valamint növelte aktivitását és kudarcűrő képességét a kezdeti sikerélmények tapasztalata, és nagy mértékben nőtt az önállóan dolgozó gyermekek száma, és érdeklődéssel dolgoztak saját életkori sajátosságaiknak megfelelően.

A hipotézis, miszerint a gyerekek az őszi, bemutató és kísérleti jellegű foglalkozások után használják és emlékeznek majd az elsajátított információra, amikor tavasszal magasabb szintre emeljük a technikákat, a fentebb taglalt eredmények alapján teljes mértékben beigazolódott. Ezen típusú foglalkozásoknak tehát helyet kell kapniuk a gyakorlatban, mert fejlesztik a gyermek eszközhasználatát és finommozgásait, a technikák által pedig jobban megismerik hagyományainkat, és a népünkre jellemző díszítőművészetet.

Bízom benne, hogy jelen kutatás eredményei ösztönöznék más óvodapedagógusokat is, hogy bátran merjenek belevágni a népművészeti technikák és motívumok témakör óvodai feldolgozása felé. A tapasztalataim azt mutatják, hogy a téma gazdag lehetőségeket rejt mind a gyermekek fejlesztésében, mind az értékközvetítés szempontjából.

ÖSSZEFOGLALÁS

Úgy érzem, a küldetésem a csúcspontjához ért, s bár a jelenlegi munkának látszólagos vége van, az olvasót biztosítom arról, hogy valójában még közel sincs vége. Ha valamihez lehetne hasonlítani ezt a folyamatot, akkor egy ovis nap lenne a tökéletes párja ennek a kalandnak. Megannyi mosoly, megannyi ráismerés, s néha könny is: de a végén mégis boldogság van. Boldogság van ebben az esetben is, mert volt miért 3 évig kutatni, s boldogság, mert hatalmas mértékű tudást szereztem egy számomra nagyon kedves és fontos témából. De az édig érő fának mégsem látni a tetejét. Ezt folytatni kell egy egész élet során. És sikerült bizonyítani, hogy van értelme folytatni a népi motívumokkal való munkát az óvodában. A gyermeket minden oldalról beoltjuk: megismeri népét, kultúráját, megismeri a természet és az őt körülvevő tárgyi világ kapcsolatát, fejlődnek a készségei, új dolgokat tapasztal. Jó hírem van az óvodapedagógusok számára: megtaláltatott az egyik legfontosabb és szívünkhöz olyan közel álló téma.

Az első fejezetben részletesen bemutatam magát a népművészet fogalmát, több szempontból megközelítettem, hogyan értelmezik különböző rangos kutatók, valamint kicsit nyomoztam az után is, hogy honnan ered az, hogy a nemzet fontosnak tartja kulturális értékeit. Emellett pedig fény derült a legmeghatározóbb eseményekre, fordulópontokra, amelyek befolyásolták a magyar népművészetet.

A második fejezetben bőven részleteztem Kárpátalja sorsát, ezzel bizonyítva azt, hogy miért is olyan sokszínű a mi örökségünk. Szó esett földrajzi jellemzőkről, más népekkel való kölcsönhatásról, magyarnak maradásról, valamint különféle motívumokról, amelyek jellemzők a tájra, különféle hagyományokról, szokásokról, mesterségekről és más érdekességekről, amely az alapvető műveltség részét adják ugyan, de szerintem sok tapasztalat szükséges ahhoz, hogy ezeket szakirodalom nélkül már az elménkben hordozzuk.

A harmadik fejezetben egy igen szívet melengető témával foglalkoztam: mégpedig a népművészet és az óvoda kapcsolatával. Megfigyeltem, hogy a legfontosabb tervekben és programokban hol találhatunk erre akár legkisebb utalást is, ezzel együtt pedig elméleti, módszertani tudással gazdagodtam, amelyet a kutatás során felhasználhattam. Majd, hogy még színesebbé varázsoljam, tanulmányoztam a régi gyermekjátékokat, s azt is, hogy milyen volt az élete az újszülöttnak, az óvodásnak, az iskolásnak: mi az, ami a gyermekkel történt.

A negyedik fejezetben helyeztem el a legértékesebb kincseket. Felkerestem 4 olyan személyt, akik nagyon szoros kapcsolatban vannak a népi hagyományokkal és mélyinterjút készítettem velük 10-15 kérdésben. Így Hidi Endre, keramikus, Nagydobronyból, Gál Adél, néprajzkutató, Beregszászról, Kokas Erzsébet, népi énekes, Tiszapéterfalváról, valamint Seder Irén, textildíszítő,

Beregrákosról lettek előző évi kutatásom alanyai. Életrajzi adatok mellett technikai kérdésekről is faggattam őket, majd a fejezet végén összevetettem életük alakulását, munkásságukat különböző szempontok alapján. A népművészekről kapott információt leegyszerűsítettem óvodások számára, és a digitális technikának köszönhetően mind a 4 vendég eljutott az óvodába, a kutatás alkalmával.

Az ötödik fejezetben található mindezek óvodai gyakorlatba ültetésének célja, módszere, folyamata és ezek eredménye. A gyerekekkel kipróbált technikák és a foglalkozások által megfigyelt reakciók megerősítettek abban, hogy érdemes a kutatott témával foglalkozni, és nagy szerepet játszik a gyermek készségeinek fejlesztésében, valamint személyiségformálásában. Az eleinte új tevékenységek gyengébbek, míg a pár hónappal későbbi továbbfejlesztés már egészen jobbnak mutatkozott. A gyerekcsoport zöme élvezte a foglalkozásokat és a projektet, és nagyon szépen fejlődtek vizuális készségeik.

A mellékletekben összegyűjtöttem az interjúkérdéseket, valamint a foglalkozás- és projektterveket. A képmellékletekben található a népművészekhez kapcsolódó és az ő munkájukról készített képek, valamint az óvodai foglalkozások pillanatai.

Hálás vagyok a témának, hogy ilyen nagyszerű kutatási lehetőséget adott. Minden pillanata egy csoda volt, hiszen igazi példaképektől tanulhattam, és adhattam át a tőlük szerzett tudást a gyerekeknek. Arra buzdítok mindenkit, hogy használjuk és adjuk tovább a népünk hagyományait, ismertessük meg a gyerekekkel a népművészeinket, alkalmazzuk ezeket a technikákat az óvodai mindennapokban is, mint ahogy azt Kós Károly megfogalmazta, hogy: *„Ehhez hit is kellene, és nagy fanatizmus is, és rettenetesen sok munka.” Hiszek benne, hogy mindezek ott kalapálnak a szívünkben, s egyre jobban csak ki akarnak törni, a munka pedig meg hozza majd kívánt gyümölcsét.*”

РЕЗЮМЕ

Я відчую, що моя місія досягла своєї кульмінації, і хоча поточна робота здається завершеною, я запевняю читача, що вона ще далека від завершення. Якби щось можна було порівняти з цим процесом, то день у дитячому садку був би ідеальним аналогом цієї пригоди. Стільки посмішок, стільки усвідомлень, а іноді й сліз: але в кінці - щастя. Щастя від того, що мені було що досліджувати протягом 3 років, і щастя від того, що я отримала величезний багаж знань на тему, яка мені дуже близька і важлива. Але ви не можете побачити верхівку дерева, яка сягає неба. Це те, що потрібно продовжувати протягом усього життя. І мені вдалося довести, що є сенс продовжувати роботу з народними мотивами в дитячому садку. Дитина прищеплюється з усіх боків: вона дізнається про свій народ, його культуру, взаємозв'язок між природою і матеріальним світом, що її оточує, розвиваються її навички, вона пізнає нове. У мене є гарна новина для вихователів дитячих садків: ми знайшли одну з найважливіших тем, яка так близька нашим серцям.

У першому розділі я детально представила саме поняття народної творчості, підійшла до нього з кількох боків, як його трактують різні видатні вчені, а також трохи покопалася у витоках прив'язаності нації до своїх культурних цінностей. Я також пролила світло на найважливіші події та переломні моменти, які вплинули на угорське народне мистецтво.

У другому розділі я детально розповіла про долю Закарпаття, доводячи, чому наша спадщина є такою різноманітною. Я розповіла про географічні особливості, взаємодію з іншими народами, що залишилися угорськими, а також про різні мотиви, характерні для ландшафту, різні традиції, звичаї, ремесла та інші цікавинки, які є частиною базової культури, але які, на мою думку, вимагають великого досвіду, щоб пронести в нашій свідомості без літератури.

У третьому розділі я розглянула дуже зворушливу тему: взаємозв'язок між народним мистецтвом і дитячим садком. Я шукала навіть найменші згадки про це в найважливіших планах і програмах, і таким чином здобувала теоретичні та методологічні знання, які я могла б використати у своєму дослідженні. Потім, щоб зробити його ще більш барвистим, я вивчила старі дитячі ігри і те, яким було життя новонародженого, виховання дитячого садка, учня школи: що відбувалося з дитиною.

У четвертому розділі я помістила найцінніші скарби. Я зв'язалася з 4 людьми, які дуже тісно пов'язані з народними традиціями, і провела з ними глибинні інтерв'ю по 10-15 запитань. Так, Ендре Гіді, кераміст з Великої Доброни, Адель Гал, етнограф з Берегова, Ержебет Кокаш, народна співачка з Тисапетерфалви та Ірен Шедер, текстильний декоратор

з Берегракоша стали об'єктами мого дослідження минулого року. Окрім біографічних даних, я також розпитувала їх про технічні питання, а в кінці розділу порівнювала розвиток їхнього життя і творчості з різних точок зору. Я спростила інформацію, отриману від народних майстрів, для дітей дитячого садка, а завдяки цифровим технологіям усі 4 гості змогли відвідати дитячий садок під час дослідження.

У п'ятому розділі описано мету, метод, процес і результати впровадження всього цього на практиці в дитячому садку. Методики, випробувані на дітях, і реакції, які спостерігалися під час занять, підтвердили, що досліджувана тема варта уваги і відіграє важливу роль у розвитку навичок дитини та формуванні її особистості. Діяльність, яка була новою на початку, була слабшою, в той час як подальший розвиток через кілька місяців показав, що вона стала набагато кращою. Більшість дітей у групі отримували задоволення від занять і проектного тижня, а їхні візуальні навички дуже добре розвинулися.

У додатках я зібрала запитання для інтерв'ю, а також плани занять і проекту. У фотододатках ви знайдете фотографії народних майстрів та їхніх робіт, а також моменти із занять у дитячому садку.

Я вдячна суб'єкту за надання такої чудової можливості для дослідження. Кожна мить була дивом, адже я мала змогу вчитися у справжніх вірців для наслідування і передавати знання, які я отримала від них, дітям. Я закликаю всіх використовувати і передавати традиції нашого народу, знайомити дітей з нашими народними майстрами, застосовувати ці техніки в повсякденному житті в дитячих садках, як сказав Карой Кош: *«Для цього потрібна віра, великий фанатизм і багато праці». Я вірю, що все це вже зародилося в наших серцях, що вони будуть тільки міцнішати і міцнішати, і що праця принесе бажані плоди.»*

Irodalomjegyzék

- Abrakovits Endre in *Negyvenéves a magyarországi táncházmozgalom*, 2012. Letöltés helye: https://hagyományokhaza.hu/sites/default/files/202002/negyven%C3%A9ves_a_magyarorsz%C3%A1gi_t%C3%A1nc%C3%A1zmozgalom.pdf [Letöltés ideje: 2023. 02. 16.]
- Arszentyev M. V. et al.: *A boldogság felé: Kárpátontúl vázlatos története*. Ungvár, Kárpáti Könyvkiadó, 1975.
- Balassa Iván: *A szomszédos országok magyarjainak néprajza*. Budapest, Planétás Kiadó, 2003.
- Barna Gábor: *Népi kultúra – nemzeti kultúra – nemzeti identitás*. In: *Kultúra és identitás*. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Budapest, 2011.
- Beregi keresztzemes minták – Prófus Marianna kárpátaljai népművész gyűjteményéből. (n.d.) Kárpátaljai Népfőiskola Egyesület [Link: <https://www.karpataljainepfoiskola.hu/beregi-keresztzemes-mintak-profusz-marianna-karpataljai-nepmuvesz-gyujtemenyebol/>]
- Bodnár Zsuzsanna: *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete*. Nyíregyháza, Jósza András Múzeum, 2014.
- Botlik József – Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Budapest, Intermix Kiadó, 1993.
- Bucherna Nándorné - Faust Dezsőné - Zadravecz Teréz: *Néphagyományőrzés az óvodában*. Budapest, Hani Alapítvány, 1991.
- Csecskedi Gáborné – Grúz Nóra – Kiss Gyuláné: *Napról napra – a mi kalendáriumunk*. Debrecen, Pedellus Bt, 1992.
- Domanovszky György: *A magyar nép díszítőművészete*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1981.
- Dupka György: *Kárpátalja magyarsága*. Honismereti kézikönyv. Budapest, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, 2000.
- Fehér Rita: *Megnyílt Prófus Marianna szöve, népművész kiállítása Beregszászban*. Kárpátalja.ma, 2023. január 22. [Link: <https://karpatalja.ma/kultura/megnyilt-profusz-marianna-szovo-nepmuvesz-kiallitasa-beregszaszban/>]
- Fülep Lajos: *A magyar nép művészete*. In: HÉT. Politikai és irodalmi szemle 1900 – 1907. Válogatás. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Gál Adél: *A Nagyberegi Tájház 2021-ben az Év Tájháza*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2021a. október 10. [Link: <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/a-nagybereg-tajhaz-2021-ben-az-ev-tajhaza-2/>]

- Gál Adél: *Múzeumpedagógia a magyarul tanuló ukrán anyanyelvű iskolások számára*. In: Bereczki Ibolya – Hegedűsné Majnár Márta – Kapitány Orsolya (szerk.): *Tájházi Hírlevél*. Noszvaj, Magyarországi Tájházak Szövetsége, 2021b. 15-20.
- Herder, J. G.: *Eszmék az emberiség történelmének filozófiájáról*. Fordította: Szemere Samu. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- Hímzés in *Arcanum, Magyar néprajzi lexikon*. Letöltés helye: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/> [Letöltés ideje: 2023. 03. 19.]
- Kalács in *Arcanum, A magyar nyelv értelmező szótára*. Letöltés helye: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/> [Letöltés ideje: 2023. 02.3 22.]
- Kész Barnabás: „*Egy földön, egy hazában*.” Hon- és népismeret kárpátaljai fiataloknak. Ungvár-Beregszász, PoliPrint. Kiadó, 2009.
- Kósa László – Filep Antal: *A magyar nép táji-történeti tagolódása*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978.
- Kós Károly: *Régi Kalotaszeg*. Budapest, Metrum Kiadó, 1988.
- Móricz Kálmán: *Nagydobrony*. Budapest, Mandátum Kiadó, 1995.
- Patyi Zoltánné (2016): *Az óvodás gyermekek fejlődésének nyomon követése*. Óvodai Nevelés Füzetek. Sprint Kiadó, Budapest.
- Platthy György – Rónai Béla: *Népművészet*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1982.
- Tarján Gábor: *Folklór, népművészet, népies művészet*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1991.
- Tarján Gábor: *Magyarságismeret*. Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2013.
- A. М. Гончаренко – Н. М. Дятленко: *Стежина*. Комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за Вальдорфською педагогікою. Міністерство освіти та науки України. Київ, 2014. Letöltés helye: <https://f.osvita.city/file/36/stezhina2014.pdf> [Letöltés ideje: 2025. 05. 10.]
- Базовий компонент дошкільної освіти*. Міністерство освіти та науки України, Київ, 2021. Letöltés helye: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [Letöltés ideje: 2022. 10. 04.]
- Г. В. Беленька – О. Л. Богиніч et al.: *Дитина*. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2016. Letöltés helye: <https://f.osvita.city/file/35/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf> [Letöltés ideje: 2025. 05. 10.]
- Квіти – це історія нашого народу* in: *Бібліотека вихователя дитячого садка*, 2017.

О. Кононко: *Я у світі*. Міністерство освіти та науки України. Київ, 2019. Letöltés helye:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/programma-ya-y-sviti.pdf>
[Letöltés ideje: 2022. 11. 22.]

Україна – мій рідний край in: Бібліотека вихователя дитячого садка, 2017.

MELLÉKLETEK

Interjúkérdések Gál Adélhoz

- Meséljen a gyermekkoráról. Hol született, esetleg a szülei is az Önéhez hasonló hivatást választottak maguknak?
- Már gyermekkorában megmutatkozott a népi hagyományok iránti szeretete? Kinek a hatására indult el ezen az úton?
- Hol végezte tanulmányait? Hogyan indult pályafutása?
- Immár 10 éve működik a Nagyberegi Tájház. Hogyan emlékszik vissza a kezdetekre? Hogyan esett a választás erre a településre és mik alapján választották ki ezt az épületet?
- Milyen szerepet tölt be a Tájház életében? Milyen foglalkozások zajlanak és kik vezetik azokat, kik vehetnek részt?
- Ezeket nyilván meg is kell tervezni, egyeztetni, akár írásban rögzíteni. Egyes programokat hogyan, milyen ötletek alapján állítanak össze?
- Ön folklórt is oktat a főiskolán, hol szerezte meg az ehhez szükséges tudást? Melyik a kedvenc kutatási területe?
- Milyen segítségére van szükség ahhoz, hogy egy tájház 10 éven keresztül ilyen aktívan működjön? (anyagi, szakemberek, kapcsolat, elérhetőség)
- Ahogy egyik cikkében írta is, a népi játékok nagy része önerőből készült. Kik azok, akik időt, anyagot, energiát nem nézve cselekednek ezekben a fejlesztési folyamatokban? Sokan dolgoznak együtt ennek érdekében?
- A tájház a beregi tájegység jellemzőit, motívumait emeli ki. Miben térnek el ezek más tájegységektől? Mik a fő jellemzői ezeknek? Hogyan jelennek meg ezek? (berendezésben)
- Amikor ezeket a motívumokat bemutatják a gyerekeknek, tehát legyen az tulipán vagy egyszerű sorminta, milyen információt fűznek ehhez? Mi az a történeti háttér, ami például egy óvadás gyermeknek elmesélhető?
- Óvadás gyermekek számára is elérhetők a foglalkozások a tájházban? Megtekinthetik a tájházat, mint múzeumot?
- Melyek azok a motívumok, amelyeket szívesen festenek, rajzolnak, karcolnak, hímeznek a gyerekek? Mi befolyásolja a választásukat ön szerint?
- Melyek azok a technikák, amelyeket szívesebben megtanulnak a gyerekek? Van eltérés fiúk és lányok érdeklődési köre között?
- Azt is láttam, hogy szakácsuk is van. Melyek azok a jellegzetes ételek, amelyeket bemutatnak a gyerekeknek, akár el is készítenek közösen?
- Melyik az ön kedvenc tevékenysége, helyisége, tárgya, motívuma?

- Pár gondolatot, bátorító szót megosztana azzal kapcsolatban, hogy akár egy kezdő vagy már tapasztalt pedagógus is miért érezze fontosnak azt, hogy ilyen jellegű tevékenységeket csempésszen az óvodai mindennapokba? Akár ellátogasson a csoporttal Önökhöz?

Interjúkérdések Hidi Endréhez

- Meséljen a gyermekkoráról: hol született? Esetleg a szülei is hasonló hivatást választottak maguknak?
- Hol végezte tanulmányait? Hogyan indult pályafutása? Ukrajna Érdemes Népművésze, Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt, Révész Imre- díj, mind arról tanúskodnak, hogy Ön milyen tehetséges hivatásában. Hogyan indult el ezen az úton? Ki volt az, aki támogatta ebben? Miért pont a kerámia világát választotta hivatásának?
- Élt meg esetleg kudarcokat pályája során?
- Mennyi időbe került, hogy teljesen berendezkedjen ahhoz, hogy szabadon alkothasson a szakmájában?
- Egyik Önről készült kisvideóban azt nyilatkozta, hogy akár szakácsnak is mehetne, hiszen ért az agyag nyújtásához, megformálásához. Melyik a kedvenc része a munkafolyamatban?
- Milyen anyagokkal foglalkozik leginkább és milyen tárgyakat készít? (Láttunk tányérokat, kancsókat, egyéb figurákat.)
- Főképpen a motívumokat kutatom, az lenne a kérdésem, hogy honnan jön az ötlet, hogy milyen motívumokkal díszítse az alkotásait?
- Melyek azok a színek, amelyek dominálnak, miért, és melyik a kedvenc mintája?
- Ön szerint miért fontos a kerámiai alkotás? Miért szereti a munkáját?
- Mikor kezdett foglalkozni a kerámia oktatásával? Hol? Kiket?
- Hogyan tekint a jövő felé? Van, amit éppen tervez, szeretne megvalósítani?
- Esetleg egészen kicsi gyerekeknek is ajánlja a kerámiai foglalkozást? Óvodásoknak?
- Manapság az óvodában is inkább gyurmáznak a gyerekek, nincs használatban sajnos az agyag. Ön mit gondol erről? Miért lenne fontos az agyagot használni inkább?
- Mit tanácsolna, mi lenne egy óvodáskorú gyermek képességeinek megfelelő alkotás? Ön mit készítené el a gyerekekkel?

Interjúkérdések Kokas Erzsébethez

- Kérem, meséljen a gyermekkoráról. Már akkor elkezdett énekelni? Esetleg a szülei, nagyszülei is hasonló hivatást választottak maguknak?
- Hol tanult?
- Hogyan indult a pályafutása? Hogyan alakult meg a Kokas Banda? Mivel foglalkozik pontosan?
- Milyen énekeket, mondókákat ismertetnek meg a gyerekekkel? Ezeket milyen forrásokból szerzik? Kimondottan Kárpátaljáról gyűjtött énekek ezek? Ön is foglalkozik gyűjtéssel?
- Hogyan zajlik egy foglalkozás?
- A gyűjtéseket hogyan szervezi meg?
- Milyen motívumok jelennek meg a dalokban? Milyen eltérések vannak?
- Hangszerbemutatón milyen hangszereket igyekeznek bemutatni a gyerekeknek?
- Népviseleteik is vannak? Mesélne ezekről részletesen?
- Élt meg esetleg kudarokat élete során?
- Mit lát a jövőre nézve?

Interjúkérdések Seder Irénhez

- Hol született, a szülei is elhivatottak voltak a népművészettel, néphagyománnyal kapcsolatban?
- Kinek a hatására kezdett szövással, hímzéssel foglalkozni?
- Már kezdetben ügyes volt egy-egy darab elkészítésében, vagy akadtak nehézségei egy-egy technikával? Élt meg kudarccokat?
- Ha ma a motívumokra gondolunk, eszünkbe jut a rózsza, tulipán, egyebek. Ez teljesen rendben van, Ön szerint fontos tudni a mélyebb tartalomról, jelentésükről, ami ezek mögött van? Mi befolyásolta ezek kiválasztását? Mennyi időbe kerül egy szőtttest elkészíteni?
- Honnan szerezte be az anyagokat és berendezéseket ehhez? Milyen eszközöket használt?
- Mesélne a kendertermesztésről, valamint arról, hogy a növény hogyan alakul át kész, megszőtt anyaggá?
- Milyen részei vannak a szövőszéknek? Milyen típusú mintákat lehet készíteni?
- Milyen típusú alkotásokat készít? Kendők, ingek, egyebek? Mire használják ezeket?
- Bemutatná ezeket részletesebben?
- Hogyan telik a jelene és hogyan tekint a jövő felé?

Őszi időszak (alapozó foglalkozások) tervei

1. Papírszövés: készítsünk pokrócot az alvó kisgyereknek

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2024. november 20.

A foglalkozás témája, célja: a szövés alapjainak kipróbálása, papírszövés

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai hagyományok bemutatása
- kézügyesség fejlesztése
- saját pokróc szövése papírból
- kudarcűrő képesség fejlesztése
- tevékenység örömeire felhívni a figyelmet
- színek és motívumok alapvető bemutatása
- finommotorika szem-kéz koordináció fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: tartós (bemutatáshoz szőttesek, ollók), fogyó (papírcsíkok, ragasztó, keret)

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz (5 perc)

A gyerekeknek bemutatom a nem mindennapi témát, a szőttesek világát. Meglepetésként érkezik a szőttes, megtapogatják, megnézik. Itt még nem ismertetem konkrétan a kárpátaljai kincsvilágot az elkészített interjúk alapján, hanem magát a mesterséget mutatom be a gyerekeknek. Beszélgetés kezdeményezése: láttak-e már ilyet? Hol láttak ilyet? Hogy nézett ki? Mire használhatunk ilyen szőtteseket?

Fő rész: (10-15 perc)

A gyerekek maguk is a népi kismesterség képviselői lehetnek. Bemutatom nekik a kész pokrócot, papírral megszöve. Megnézzük együtt, hogyan helyezzük el a szálakat, ezen esetben a 2 cm-es papírcsíkokat. A gyerekek választhatnak az előre kivágott csíkokból, több színt is, mivel a csíkos pokróc a jellemző, majd bemutatom a technikát. Az aktuális csíkot a felvető szál alatt, felett húzzuk át, ezek váltakoznak. A sor elejét és végét leragasztjuk. Folyamatos segítség, útmutatás, buzdítás, dicséret. Ezzel a technikával könnyen megértik a gyerekek a szövés logikáját, várhatóan

fonallal is működni fog majd a későbbiekben. A végén a kisgyereket, aki a keret tetején helyezkedik el (nyomtatható minta), akinek a pokrócot szőtték a gyerekek, ki lehet festeni.

Befejező rész: (5-6 perc)

Mindenkinek befejezzük a munkáját, a kisebbeknek segítünk. A kész munkákat kiállítjuk a kézimunka sarokba, hogy majd a szülők is megtekinthessék. Mindenkit megdicsérek. Mint újdonsült szövőmesterek, beszélgetést kezdeményezek: mi volt a munka legnehezebb része, milyen színeket használtak, tetszett-e nekik a tevékenység.

2. Agyagdíszek készítése kiszúrással és nyomatokkal

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2024. december 10., 11.

A foglalkozás témája, célja: az agyag, mint alapanyag megismerése, az agyagozás technikájának kipróbálása, a gyerekek motiválása a téma iránt, karácsonyi díszek készítése

Fejlesztési célok:

- népi hagyományaink bemutatása a kerámia kapcsán
- kézügyesség fejlesztése
- agyag megmunkálásának megismertetése, majd elsajátítása
- kudarcűrő képesség fejlesztése az agyaggal való dolgozás során
- tevékenység öröme felhívni a figyelmet
- színek és motívumok lehetőségeinek alapvető bemutatása a lenyomatoknál,
- festésnél, színhasználatnál
- finommotorika, szem-kéz koordináció fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: tartós (kész dísz, nyújtó, alátétek, szövetdarabok, vágók, vizesedények, fenyőág lenyomatnak, mézeskalács kiszúrók, ecsetek, hurkapálca), fogó (agyag, víz, festék, akasztók)

Az foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz: (5 perc)

Tandori Dezső: Karácsonyfadíszek című versét hallhatják a gyerekek. Megbeszéljük, hogy ki milyen dísszel díszíti a fát, és hogy nekünk is van az oviban egy fa, ami csak arra vár, hogy a gyerekek szebbnél-szebb díszekkel díszítsék fel a közelgő ünnep alkalmán. De mégis hogyan lehetne ilyen díszeket készíteni? Rövid ötletelés után bemutatok egy gyerekeknek teljesen új

alapanyagot: az agyagot. Megtapogatják, megnézik, milyen az állaga. Rövid ismertetőt tartok az agyagról, és tárgyakat mutatok, amelyek abból készültek.

Fő rész: (15 perc)

Ezután kikészítem az eszközöket, megmutatok egy kész díszet. Mi is ilyeneket készítünk a mai napon. Emlékeztek a fenyőágacskákra, amiket együtt gyűjtöttünk a tegnapi udvari sétán? (Igen) Ezekkel fogunk mintát, nyomatokat hagyni az agyagdíszekben. Bemutatom, hogyan dolgozunk az agyaggal, hogy benedvesítjük a kezünket, mert úgy jobban formálható, ugyanígy, a táblácskákat is, hogy le tudjuk majd választani. Nem nyújtjuk ki teljesen vékonyra, mert eltörik, ha kiszárad. Egy erős nyomással rögzítjük a fenyőágot, így képezve mintát. A kiszúrókkal óvatosan, mert ha nagyon erőteljesen rányomjuk a táblára, roncsolja a minta szélét (pl. egy fenyőfát választó gyerek munkája esetében). A hurkapálcákkal lyukat fúrunk a kiszúrt agyagba (ebben óvónői segítség), hogy majd akasztót helyezhessünk bele. Folyamatos segítség, buzdítás, dicséret.

Használt technikák: nyújtás, kiszúrás, nyomatkészítés.

Befejező rész: (5 perc)

Egymás munkájának megcsodálása, majd mindet félretesszük, hogy egy éjszakán át kiszáradhasson. Takarítási teendők.

3. Fessük ki az agyagdíszeket! (következő napi tevékenység)

Időkeret: 15-20 perc

A gyerekekkel megnézzük, hogy mi lett a tegnapi foglalkozásunk eredménye: készen kiszáradt díszek. De mi a probléma velük? Túl egyszerűek! Fessük ki ezeket!

Elhelyezem az eszközöket az asztalokon. A gyerekek tetszőleges színekre festik a díszeket gouashs festékkel, mert ez jól elfedi magát a nyomatot is, mégis szép végeredményt ad. A gyerekek boldogan festenek, fejezik be a munkájukat. Ezután újra száradni tesszük a díszeket, következő reggel a kiszúrt lyukakba akasztókat helyezünk.

Tavaszi időszak. Elmélyítő foglalkozások. Projektterv

Népművészet-kavalkád 6 nap keretén belül,

avagy: „És te lennél népművész?”

A foglalkozások időbeosztása:

1. sz. táblázat

Április 14.	Április 15.	Április 16.	Április 17.	Április 18.	Április 23.
Bevezető, az interjúalanyok és munkásságuk prezentáció által való bemutatása; ismerkedés a motívumokkal	Egyenes öltések kipróbálása, anyák napi ajándék készítése	Gombfelvarrás technikája, Rozi baba ruhájának kidekorálása gombokkal; öltések technikájának továbbfejlesztése: a beregi keresztzemes hímzés; zsebkendő készítése	Macskacicó segédei: szövés új technikával: fonállal és kerettel (karton) közös arany-ezüst-gyémántsálból készült pokróc szövése	Agyagozás technikájának továbbfejlesztése: henger, hurkázás, csiga forma: Gryllus fületlen kancsójának elkészítése húsvéti tojástartó céllal	A mesterségek lezárása, produktum: pékmesterek lesznek a gyerekek: lepénykenyér készítése, dekorálás környezetünk jellemző, természet jelenségeivel hasonlítható motívumokkal

A projekthét tevékenységeinek lebontása részterületekre

(Ne feledjük, hogy a projekthét célja a felkutatott népművészek által használt technikák gyermeki szintű kipróbálása volt, így dominál a vizuális nevelés terület)

2. számú táblázat

1. Játék	- Jártamban, keltemben egy kincset leltem - Játék a motívumokkal - Memórijáték - Sülnek a kenyerek játék
2. Gondozás	- Gombvarrás Rozi baba ruhájára - kézmosás a tevékenységek után - előkészületek a lepénykenyér készítésénél
3. Külső világ tevékeny megismerése	- milyen formák, alakzatok vesznek minket körbe, amelyek megtalálhatók a természetben - kismesterségek megismerése - népi tárgyak használatban
4. Mozgás	-mivel minden technikánál ülünk, ezért a motiváció mozgásos - mesterségek és mesterek elutáztatása - mozgás a zenére és népi játékokra - mozgás a tevékenységek alatt - finommozgások
5. Rajzolás, mintázás, kézimunka	- a kipróbált technikák: agyagozás (fazekasság), szövés, varrás, hímzés-díszítés, kenyérsütés - pokróc szövése papírból, majd fonalból - agyag karácsonyfadíszek kiszúrásával, lenyomattal - agyag húsvéti csigatechnikás tojástartó edény - egyenes öltésekkel szívecske kivarrása papír mintán - gombok felvarrása - zsebkendő díszítése beregi keresztiszemes hímzéssel - lepénykenyér díszítése területünkre jellemző motívumokkal - ehető alapanyagokból
6. Munka jellegű tevékenységek	- a munkaterület tisztán tartása, - tekerjük fel a maradék fonalat
7. Mese-vers	- Macskacica című népmese feldolgozása - Tandori Dezső: Karácsonyfadíszek című vers
8. Ének-zene, énekes játék	- Elvesztettem zsebkendőt népi játék - Gryllus Vilmos: Nem kapálok című dala - Sülnek a kenyerek népi játék
9. Matematika	-irányok, formák -észlelés, érzékelés -színek

A tavaszi felmérés projekthetének 1. számú foglalkozásterve, bemutató
(környezetismeret és vizuális nevelés) foglalkozás

Téma: Motívumok környezetünkben

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2025. április 14.

A foglalkozás témája, célja: a népi kismesterségek bemutatása, a motívumok ismertetése, Kárpátalja motívumkincsének megismertetése, Kárpátalja népművészei munkáinak megtekintése digitális technológia felhasználásával, játék a motívumokkal, saját kancsó díszítése

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai motívumok, népművészekről alkotott általános kép
- kézügyesség fejlesztése
- memória és beszédkésztség fejlesztése, új fogalmak megismertetése
- kudarctűrő képesség fejlesztése, egymás épségére való vigyázás a foglalkozás során
- tevékenység örömeire felhívni a figyelmet
- színek és motívumok lehetőségeinek alapvető bemutatása a játékos feladatok által
- finommotorika fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: tartós (tasak, benne szemléltetőkkal: síp, mellény, fakanál, hímzett terítő, agyagedény, fonott kosár; élő szemléltetők (Iréne néni saját szötteseit láthatják óvodásaink); prezentáció a témáról, a kutatás (mélyinterjúk) eredményei alapján) fogó (színes ceruzák, színezhető kiskancsós kép).

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz: (5-7 perc)

Szervezési teendők. A gyerekeknek egy tasakot mutatok be, ami nagyon érdekes dolgokat rejt. Mindenki szeretné megtudni, mi van benne. „Jártamban, keltemben egy kincset leltem” kezdettel mindenki választhat egyet, és a tárgyak funkcióját, hasznosságát együtt megbeszéljük (pl. mire való az asztalterítő, díszítjük-e vagy sem), ugyanígy az összes többivel, ezek felsorolva fentebb, a foglalkozáshoz szükséges eszközöknél.

Ezek használati tárgyak, a mindennapjaink során használjuk ezeket. Kik készítik, mivel díszítik? Rövid beszélgetést kezdeményezek, a gyerekek megoszthatják tapasztalataikat, amelyeket én gondosan feljegyzek.

Fő rész (15-17 perc)

Nézzük csak, milyen tárgyak és népművészek találhatók és szorgoskodnak a közelünkben! Új fogalmak szilárdítása: motívum, hagyomány, nép, népművész. Prezentáció levetítése és magyarázat. Közös beszélgetés. A prezentáció tartalma a „Kutatás eszközei” alponban olvasható részletesen. Különös hangsúlyt fektetek népművészeink és munkájuk bemutatására.

Ezután szemléltetőkké bemutatok pár, gyerekeknek is felismerhető, gyakorta látott motívumot. Ilyen a levél, a Nap, a makk, a csillag, a tulipán, a farkaslábnym, amelynek külön elmesélem az érdekes történetét.

Ezután memóriajátékot játszunk (minden motívumból két darab van), majd mindenki saját díszítésű kancsót készíthet. Inspirálódhatnak a korábban megbeszélte motívum-repertoárból. Motiváció: mindenki tervét eljuttatjuk majd Hidi Endre bácsinak (ez az előbb szerzett információ, tehát Endre bácsi nevének megszilárdítására szolgál), aki elkészíti majd ezeket az előre elképzelt mintájú kerámiákat.

Befejező rész: (3 perc)

Megbeszéljük, hogy ki mivel díszített, megcsodáljuk egymás munkáját, elhelyezzük a kézimunka-sarokban.

A tavaszi felmérés projekthetének 2. számú foglalkozásterve

Téma: egyenes öltések az anyák napi ajándékban

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2025. április 15.

A foglalkozás témája, célja: a népi kismesterségek bemutatása, a motívumok ismertetése, Kárpátalja motívumkincsének megismertetése, alapvető öltési technika bemutatása (egyes öltés), anyáknapi ajándék készítése

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai motívumok, népművészekről alkotott általános kép
- kézügyesség fejlesztése
- öltési technika bemutatása és kipróbálása
- új fogalmak megismertetése
- kudarcűrő képesség fejlesztése, egymás épségére való vigyázás a foglalkozás során

- tevékenység örömeire felhívni a figyelmet
- finommotorika fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: tartós (gyerekek számára készített műanyagtűk, előre kilyukasztott varrásminta, ollók), fogyó (fonal)

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Időkeret: 20 perc

A gyerekcsoport a reggeli után anyák napi szerepepre készült, verseket és énekeket táncoltak. Ötletesebben nem is lehetne bevinni nekik a varrás alapjait! Itt a lehetőség, hogy anyának mindenki egy saját szívecskét díszítsen egyenes öltéssel.

Felfrissítjük a tudásunkat: mivel foglalkozunk ezen a héten, emlékszünk-e Prófusz Marianna nevére, aki a szövással és hímzéssel foglalkozik. Emlékszünk-e a képekre, amelyeket tegnap mutattam nekik, és egyéb kérdések.

Amíg szervezési feladatokat végzünk (mindenki leméri minta segítségével a saját fonalat, levágja ollóval, persze a segítségével), addig megbeszéljük, hogy valaki látott-e már otthon családtagot varrni, hímezni, milyen az igazi tű (szűrős).

Megmutatom a kész terméket, majd bemutatom, hogyan fűzzük a fonalat a tűbe, duplán használjuk, tehát a cérnát összeillesztjük, segíték összekötni a két cérnát (de aki ügyesebb, annak kevesebbet segíték), majd elindítjuk a folyamatot. Egyszer fentről, egyszer a másik oldalról. Mindig a soron következő lyukasztást keressük, áthúzzuk a tűt. Gyermekeknek megfelelő, nem történik baj a varrásmintán, hiszen vastag kartonból készítettem. Folyamatos segítség, buzdítás, dicséret. Alapvető színnel dolgozunk: a bordó. Ez adja ki a kis szívet, amelyet egyenes öltéssel készítünk.

A végén ráírjuk a neveket, és óvónő elteszi a szekrénybe, nehogy anya meglássa, hiszen ez ajándék lesz! Esetlegesen megbeszéljük a felmerülő kérdéseket, nehézségeket. Dicséret, dicséret, dicséret.

A tavaszi felmérés projekthetének 3. számú foglalkozásterve, alapozó vizuális nevelés foglalkozás

Gombvarrás kipróbálása, beregi keresztszemes hímzéssel közös díszítés

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2025. április 16.

A foglalkozás témája, célja: a népi kismesterségek bemutatása, a motívumok ismertetése, Kárpátalja motívumkincsének megismertetése, az előző nap bemutatott technika továbbfejlesztése érdekes, játékos feladatok által, mintegy keretbe foglalva, beregi keresztszemes hímzés kipróbálása, közös zsebkendő készítése, gombok felvarrása Rozi vendégünknek

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai motívumok, népművészekről alkotott általános kép
- kézügyesség fejlesztése
- új fogalmak megismertetése: beregi keresztszemes hímzés
- kudarcűrő képesség fejlesztése, egymás épségére való vigyázás a foglalkozás során
- tevékenység öröme felhívni a figyelmet
- színek és motívumok lehetőségeinek alapvető bemutatása a játékos feladatok által
- finommotorika fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: tartós (Rozika, a vendég; színes karton varrásminták, amelyek gombokként szolgálnak, tábla, ollók; előre kilyukasztott filcanyag, azaz a zsebkendőnk, avagy a varrásmintánk; műanyagtűk), fogyó (fonal, Blu Tack gyurmaragasztó)

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz: (5 perc)

Nahát, egy vendég jött hozzánk! Vajon ki lehet az, és mit akar? Rozika (egy kislány, díszítetlen ruhával, papírból) azért jött el hozzánk, hogy segítsünk kidíszíteni a ruhácskáját, ugyanis útközben egytől egyig leszakadtak a gombjai. Ha Kinga néni megmutatja, hogyan kell felölteni egy gombot, segítenétek nekem?

Fő rész: (15-20 perc)

Ennek a tevékenységnek az a célja, hogy a keresztöltést próbálják ki a gyerekek. Mutatok előre elkészített mintát, majd a technikát is bemutatom: felső sarokból a vele szemben lévőbe lent, majd onnan megint fel, és a vele szemben lévőbe lent. Befűzés a tűbe, fonalvágás, mind segítséggel. A segítségadás folyamatos, főleg a kisebbeknek. Kiválasztjuk a legjobban sikerült színes gombokat, és a gyerekek felragasztják Rozika ruhájára. Most már nincs elkeseredve a vendégünk.

Egy zsebkendőt (filcanyagból) ajándékoz a gyerekeknek, hogy mindig emlékezzenek rá. A gyerekeknek ezt a zsebkendőt beregi keresztszemes hímzéssel kell kidekorálniuk, méghozzá közösen. Ezt élvezik a gyerekek. Zöld színű fonalat használunk. Itt két sormintát kell elkészítsenek a gyerekek, tehát a hímzés folytatódik. Folyamatos felügyelés, buzdítás, segítségadás.

Befejező rész (5-7 perc)

Az elkészült zsebkendővel a gyerekek új népi játékot tanulnak: „*Elvesztettem zsebkendőmet*”. Hasonló a *Tüzet viszek...* kezdetű játékhoz, tehát csak a szöveget kell megjegyezniük. Ezután következhet a szabadjáték.

A tavaszi felmérés projekthetének 4. számú foglalkozásterve, tematikus elmélyítő vizuális nevelés foglalkozás (komplex)

Pokróc szövése Macskacicóval

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2025. április 17.

A foglalkozás témája, célja: a népi kismesterségek bemutatása, a motívumok ismertetése, Kárpátalja motívumkincsének megismertetése, szövés technikájának elmélyítése, megmaradt ismeretek ellenőrzése, szövés fonallal (anyanyelvi + vizuális nevelés)

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai motívumok, népművészekről alkotott általános kép bővítése, ellenőrzése
- kézügyesség fejlesztése
- anyanyelvi fejlesztés a mese által
- új fogalmak megismertetése
- kudarcűrő képesség fejlesztése, egymás épségére való vigyázás a foglalkozás során
- tevékenység örömeire felhívni a figyelmet
- színek és motívumok lehetőségeinek alapvető bemutatása a tevékenység által
- finommotorika fejlesztése, szem-kéz koordináció fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: erős, karton szövőkeret felvető szálakkal, színes fonal, Macskacicó című mesét bemutató plakát (szemléltető), fapálcika, amire ráhelyezzük a keresztfonalat

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz: (5-7 perc)

Kedves gyerekek! A mai kincsesládánkban valami nagyon érdekes lapul! Mielőtt megnézzük, hogy mi is az, van olyan ügyes, okos, aki meg tudja nekem mondani, hogy eddig mivel foglalkoztunk a héten? (lehetnek sajátos válaszok: például varrás helyett mondhatják azt, hogy anyukájuknak készítettek ajándékot, ami teljesen megegyezik, a lényeg csupán az, hogy a folyamat megmaradjon a kis fejükben). Nagyon ügyesek vagytok, jól emlékeztetek!

A mai napon egy nagyon érdekes mesét fogunk meghallgatni. Előadom a „Macskacicó” című magyar népmesét, amelyet egy nagy plakáton, egy-egy színes fázisképpel szemléltetek. A végén kérdéseket teszek fel: miről hallottunk? Kik voltak a szereplők? Milyen feladatokat kellett teljesíteni a királyfiknak? Ezek könnyebb kifejezését segítik a fázisképek, ezekre támaszkodhatnak a gyerekek.

Fő rész: (15-20 perc)

Egy nagyon fontos részt emelek ki a meséből. Erre rákérdetek, megbeszéljük. Ez maga a szövés folyamata. Ugyanis a fiúknak kendőt kellett szőniük. A Macskacicó pedig összeszőtt aranyszálat, ezüstsálat, gyémántsálat. Megkérdem a gyerekeket, mit szólnának hozzá, ha ők is szorgos Macskacicókká változnának, és megszönnének együtt egy kendőt, mint a mesében.

Leültetem a gyerekeket körben az asztalokhoz, bemutatom a technikát (ami már részben ismerős). Éppen ezért, ebben a pillanatban megbeszéljük, hogy ki, mire emlékszik. Mennyi maradt meg a memóriájukban a technikát illetően ősz óta. Ki mennyire áll pozitívan a tevékenységhez, és egyéb kérdésekre keresünk választ. Megmutatom a felvető szálakat (már előre felhelyezve) és a keresztsálat, megmutatom a pálcika hasznosságát, akinek szüksége van rá, külön vezetem a kezét eleinte, hogy ráérezzen a technikára.

Minden gyerek egymás után kipróbálhatja. A közös termék készítése azért nagyon jó technika, mert itt meglátszik, hogy kinek mennyire van hajlandósága a „kismesterséget űzni”. Ezeket a reakciókat fogom majd megfigyelni. Folyamatos segítség, buzdítás, dicséret.

Befejező rész: (3 perc)

Az elkészült munkát kiállítjuk a kézimunka-sarokban. Gyönyörködünk benne, mert nagyon szépen a színes szálak, pont olyanok, mint Macskacicóé a mesében.

**A tavaszi felmérés projekthetének 5. számú foglalkozásterve, tematikus elmélyítő
vizuális nevelés foglalkozás (komplex)**

Készítsünk agyagedényt csigatechnikával!

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2025. április 18.

A foglalkozás témája, célja: a népi kismesterségek bemutatása, a motívumok ismertetése, Kárpátalja motívumkincsének megismertetése, agyaggal való dolgozás technikájának elmélyítése, megmaradt ismeretek ellenőrzése, új technikák kipróbálása, húsvéti agyag tojástartó készítése csiga technikával

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai motívumok, népművészekről alkotott általános kép bővítése, ellenőrzése
- kézügyesség fejlesztése
- énekes-mondókázós tevékenység
- új technika megismertetése
- kudarcűrő képesség fejlesztése, egymás épségére való vigyázás a foglalkozás során
- tevékenység öröme felhívni a figyelmet
- motívum-repertoár bővítése
- finommotorika, szem-kéz koordináció fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: fogó (agyag, törlők), tartós: vágó, táblák

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz: (5-7 perc)

A gyerekeknek lejátsszom Gryllus Vilmos: Nem kapálok, nem kaszálok című dalát, amelyben szó esik fazekasságról is. Csuprot készít, amelynek letörlik a füle (milyen jól érzékelteti a tárgyak emberi testrészekről kapott elnevezését; ezáltal ezt könnyen be lehet mutatni a gyerekeknek), mert nem fér a babája zsebébe. Körbejárunk a dalra a gyerekekkel, éneklünk. (ez a dal több mesterségről is szól: ács, suszter).

Fő rész: (15-17 perc)

Meginvitálom a gyerekeket, hogy készítsünk mi is agyagedényeket. Mintegy kis csuprot, melynek letört a szája. Szép kis húsvéti tojástartó lesz belőle, úgyis aktuális. Szervezési teendők. Mutatom a mintát. 4 db csigaházra hasonlító tekeredést kell készítenünk. Egy szolgál majd az edény aljául, 3 pedig a fala lesz majd. Vizezzük a kezünket, ahogy azt még az ősszel megtapasztaltuk. (Kérdéseket teszek, hogy megbizonyosodjak arról az adatmennyiségről, amely

megmaradt a gyerekek emlékezetében az agyagozással kapcsolatban). Tehát henger lesz az alapforma, mindenki ezt képez a kapott agyagdarabból. Aztán hengerítjük, nyújtjuk tovább, ameddig nem kapunk egy egyenletes kígyót. Majd az egyik szélénél megfogjuk, és szorosan feltekerjük. Ezután a kapott csigákat egymáshoz illesztjük, mint azt a minta mutatja. Közben mondókázunk:

Itt a csiga háza, nincsen neki lába, ez a csiga takaros, láb nélkül is aranyos...

Folyamatosan segítem a gyerekek munkáját, dicsérem őket.

Befejező rész: (3-4 perc)

Mindenki táblácskájára ráírjuk a nevét, majd kitesszük egy másik helyiségbe, hogy száradhasson. Mindenki megoszthatja az élményét. Melyik foglalkozás tetszett nekik jobban, a karácsonyfadíszek készítése, vagy a mostani alkotás.

A tavaszi felmérés projekthetének 6. számú foglalkozásterve, zárás, a produktum

Lepénykenyér készítés, motívumokkal díszítés

Helyszín: Borzsovai Nefelejcs Óvoda

Csoport: vegyes csoport (3-6 év)

A foglalkozás időpontja: 2025. április 23.

A foglalkozás témája, célja: az eddig szerzett ismeretek összegzése, szórakozás, lepénykenyér készítése, melyet ehetsz motívumokkal díszítünk

Fejlesztési célok:

- kárpátaljai motívumok, népművészekről alkotott általános kép bővítése, ellenőrzése
- kézügyesség fejlesztése
- Sülnek a kenyerek népi játék
- pékmesterség alapjainak bemutatása, kipróbálása
- új technika megismertetése
- kudarcűrő képesség fejlesztése, egymás épségére való vigyázás a foglalkozás során
- tevékenység örömeire felhívni a figyelmet
- motívum-repertoár bővítése
- finommotorika fejlesztése

Módszer: szemléltetés, bemutatás, magyarázat, beszélgetés, megfigyeltetés, buzdítás, értékelés.

Szervezeti forma: kötött

Munkaforma: csoportos, individuális

Szükséges eszközök: fogyó (a lepénykenyérhez és annak díszítéséhez szükséges alapanyagok), tartós: tálak, kendő, tepsí, stb.

A foglalkozás menete (rövid vázlat):

Motiváció, kezdő szakasz: (3-4 perc)

Szervezési feladatok. Körben leülünk a szőnyegre. Előveszek egy kosarat, melyben különböző dolgok találhatók. A gyerekek kitapogatják, kiveszik, megnézik, megbeszéljük, hogy vajon mire lehetnek ezek jók. Elmesélem nekik, hivatkozva az eddig átadott információkra, hogy mint a kis pékek, lepénykenyeret (azt is elmondom, milyen az) fogunk készíteni együtt, amelyet ezekből a zöldségekből készült motívumokkal fogunk díszíteni. Megbeszéljük a lehetséges motívumokat, amelyeket meg tudunk valósítani az adott alapanyagokból.

Fő rész: (15-20 perc + kelesztés alatt motívumok kivágása szabadjáték alatt)

Közösen bedagasztjuk a tésztát, mindenki részt vehet a folyamatban. Majd oldalra tesszük és letakarjuk, hogy keljen.

Ez idő alatt megtanulmányozzuk a zöldségeket: hagymaszár, paprikák, kukorica, sárgarépa, borsó, lilahagyma. Megbeszéljük, milyen formájuk van, melyiket mivé lehetne átalakítani. Miből milyen motívumot lehetne kirakni. Hagymaszárból virágszárakat készítünk, a paprikából tulipánt vágunk, a sárgarépából apró köröket. A kukoricából sormintával virágot szemléltethetünk. Ez a tevékenység keveredik szabadjátékkal, tehát nem teljes mértékben kötött.

Miután megkelt a tésztánk, egy tepsibe ellapítjuk, majd díszítés következik. A kezdeti tervtől (szemléltetően) el lehet rugaszkodni, a gyerekek egyéni ötleteit is el lehet fogadni. Betesszük sülni.

Befejező rész: (10-15 perc, ha csak a játékot számoljuk)

A kidíszített lepénykenyerünket a szakácsnéni rezidenciáján behelyezzük a sütőbe, majd népi játékot játszunk: *Sülnek a kenyerek*. Ez aztán keveredik az udvari sétával, közben ellenőrizzük a kenyérkénket. Mikor kész, megcsodáljuk, fogyasztjuk uzsonnánál, hogy érkezzen jól kihűlni.

3. sz. táblázat

Gyermek monogramja és életkora	Őszi időszak			Tavaszi időszak		
	Eszközh.	Motiváció	Motívumh.	Eszközhasz.	Motiváció	Motívumh.
1. D. V. (6)	2	2	1	3	3	3
2. M. Z. (6)	2	2	2	3	3	3
3. D. G. (5)	1	3	1	2	2	2
4. D. O. (5)	2	2	2	2	3	2
5. N. B. (5)	1	2	1	2	3	2
6. I. L. (5)	2	2	1	2	2	2
7. L. L. (4)	2	3	2	2	3	3
8. G. Z. (4)	-	-	-	2	2	2
9. D. K. (3)	1	2	1	2	2	2
10. L. K. (3)	1	1	1	1	2	2

Eszközhasználat és technika pontértékeinek magyarázata:

- 1- segítség nélkül nem képes
- 2- némi segítséggel képes
- 3- önállóan képes elvégezni

Motívumhasználat és motiváció pontértékei:

- 1- szegényes/ingadozó
- 2- tűrhető/elfogadható
- 3- kiváló

Mélyinterjúkhöz kapcsolódó képek

1. sz. melléklet, a Beregi Tájház tisztaszobája

2. sz. melléklet, a Beregi Múzeum egy részlete, bal oldalon látható a munkában sokat említett farkasnyomos minta

3. sz. melléklet, interjú utáni közös fotó Hidi mesterrel

4. sz. melléklet, Hidi Endre díszítésre váró kerámiái

5. sz. melléklet, akad mivel díszíteni

6. sz. melléklet, munkáinak egy része a műhelyében

7. sz. melléklet, Seder Irén munkája, keresztszemes díszterítő

8. sz. melléklet, Seder Irén szőttése, szedett virágminta

9. sz. melléklet, zöld színnel levelek, jól látható, hogy idővel sárgulni kezd a vászon

10. sz. melléklet, virágcsokros kendő, keresztszemes technika

Népi motívumok felhasználásának gyakorlata a Borzsovai óvodában

11. sz. melléklet, első próbák szövésnél, még kissé bizonytalanul

12. sz. melléklet, ismerkedés az agyaggal

13. sz. melléklet, finommozgások fejlesztése, az agyag nyújtása

14. sz. melléklet, következhet a kiszúrás, készülnek a karácsonyfadíszek

15. sz. melléklet, kiszáradtak a díszek, befestjük gouash-sal

16. sz. melléklet, agyaggal dolgozni öröm

17. sz. melléklet, a kezdeti szakaszban még nem voltunk nagyon bátrak
motívumok terén

18. sz. melléklet, de szépen, lassan egyre többet kezdtünk megismerni

19. sz. melléklet, szem-kéz koordináció, irányok és öltések gyakorlása

20. sz. melléklet, keresztöltés technikájának kipróbálása

21. sz. melléklet, pokrócszövés a tavaszi időszakban

22. sz. melléklet, mutatom az irányokat, a kisebbek is ügyesebbek, mint az őszi időszakban

23. sz. melléklet, Rozi baba ruhájának kidíszítése gombokkal

24. sz. melléklet, közös keresztszemes zsebkendő díszítése, a gyerekek már értik a technika nyitját

25. sz. melléklet, agyagozás, tavaszi időszak, a gyerekek már magabiztosak, csigatechnika

26. sz. melléklet, a legkisebbeknek is sikerül egyenletes csigát alkotni, a kisedény utolsó fala is kész

27. sz. melléklet, „És te lennél népművész” projektünk méltó zárása, a tészta tepsibe igazítása

28. sz. melléklet, motívumokkal díszítettük a lepénykenyerünket

Képjegyzék

- 1. sz. képmelléklet:** A Beregi Tájház tisztaszobája. Letöltés helye: <https://turizmus.com/desztinaciok/a-karpataljai-nagybereg-tajhaz-lelt-az-ev-tajhaza-1177564>
[Letöltés ideje: 2024.04.12.]
- 2. sz. képmelléklet:** A Beregi Múzeum egy részlete, bal oldalon látható a munkában sokat említett farkasnyomos minta. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 07. 09.]
- 3. sz. képmelléklet:** Interjú utáni közös fotó Hidi mesterrel. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 04. 12.]
- 4. sz. képmelléklet:** Hidi Endre díszítésre váró kerámiái. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 04. 12.]
- 5. sz. képmelléklet:** Akad mivel díszíteni. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 04. 12.]
- 6. sz. képmelléklet:** Munkáinak egy része a műhelyében. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 04. 12.]
- 7. sz. képmelléklet:** Seder Irén munkája, keresztaszemes díszterítő. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 05. 01.]
- 8. sz. képmelléklet:** Seder Irén szötte, szedett virágminta. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 05. 01.]
- 9. sz. képmelléklet:** Zöld színnel levelek, jól látható, hogy idővel sárgulni kezd a vászon. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 05. 01.]
- 10. sz. képmelléklet:** Virágcsokros kendő, keresztaszemes technika. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 05. 01.]
- 11. sz. képmelléklet:** Első próbák szövésnél, még kissé bizonytalanul. Papírszövés, babapokróc készítése. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. november 20.]
- 12. sz. képmelléklet:** Ismerkedés az agyaggal. Alapozó foglalkozás. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 12. 10.]
- 13. sz. képmelléklet:** Finommozgások fejlesztése, az agyag nyújtása. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 12. 10.]
- 14. sz. képmelléklet:** Következhet a kiszúrás, készülnek a karácsonyfadíszek. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 12. 10.]
- 15. sz. képmelléklet:** Kiszáradtak a díszek, kifestjük gouash-sal. Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 12. 11.]
- 16. sz. képmelléklet:** Agyaggal dolgozni öröm. Ismert technikánál nagyobb a motiváció, biztosabban dolgoznak a gyerekek (ecsetfogás jó, festeni szeretnek). Saját kép. [Készítés ideje: 2024. 12. 11.]

- 17. sz. képmelléklet:** A kezdeti szakaszban még nem voltunk nagyon bátrak motívumok terén. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 14.]
- 18. sz. képmelléklet:** De szépen, lassan egyre többet kezdtünk megismerni. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 14.]
- 19. sz. képmelléklet:** Szem-kéz koordináció, irányok és öltések gyakorlása. Egyenes öltés, anyák napi ajándék készítése. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 15.]
- 20. sz. képmelléklet:** Keresztöltés technikájának kipróbálása. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 17.]
- 21. sz. képmelléklet:** Szövés a tavaszi időszakban. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 16.]
- 22. sz. képmelléklet:** Mutatom az irányokat, a kisebbek is ügyesebbek, mint az őszi időszakban. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 16.]
- 23. sz. képmelléklet:** Rozi baba ruhájának kidíszítése gombokkal. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 17.]
- 24. sz. képmelléklet:** Közös keresztaszemes zsebkendő díszítése, a gyerekek már értik a technika nyitját. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 16.]
- 25. sz. képmelléklet:** Agyagozás. Tavaszi időszak, a gyerekek már magabiztosak; csigatechnika. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 18.]
- 26. sz. képmelléklet:** A legkisebbeknek is sikerül egyenletes csigát alkotni, a kisedény utolsó fala is kész. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 18.]
- 27. sz. képmelléklet:** „És te lennél népművész?” projektünk méltó zárása, a tészta tepsibe igazítása.
Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 23.]
- 28. sz. képmelléklet:** Motívumokkal díszítettük a lepénykenyerünket. Saját kép. [Készítés ideje: 2025. 14. 23.]

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Máté Kinga

Науковий керівник / Експерт

Автор Ілдіко Гребя

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	0
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	2

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копію тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення коефіцієнту подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копію тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://szolnokiovodak.hu/pdf/tudas_tar/2018-2019/A%20nemzeti%20identitas.pdf	19 0.09 %
2	DIE ROLLE DER KULTUR IN DER WIRTSCHAFTLICHEN ENTWICKLUNG EINER STADT / REGION: FALLSTUDIE KROUSTAD 7/3/2017 Academia de Studii Economice din București (Academia de Studii Economice din Bucuresti)	10 0.05 %

з домашньої бази даних (0.00 %)